

Stavovi odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi

Gazilj, Ilaria

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:253909>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ILARIA GAZILJ
STAVOVI ODGAJATELJA O MOGUĆNOSTIMA INSTITUCIONALNE SKRBI
DIPLOMSKI RAD

RIJEKA, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

STAVOVI ODGAJATELJA O MOGUĆNOSTIMA INSTITUCIONALNE SKRBI
DIPLOMSKI RAD

Studentica: Ilaria Gazilj

JMBAG br. 0009064200

Studij: Sveučilišni diplomski jednopredmetni studij pedagogije

Mentorica: red. prof. dr. sc. Anita Zovko

Rijeka, rujan 2017.

ZAHVALA

Na početku ovog diplomskog rada želim izreći nekoliko zahvala. Od srca najveća hvala mojoj obitelji: mami, tati, bratu Matiji, sestri Ivani te dečku Goranu na bezuvjetnoj podršci i ljubavi tijekom mog studijskog puta.

Od srca zahvaljujem svojoj mentorici, red. prof. dr. sc. Aniti Zovko, na strpljenju i uloženom trudu i vođenju na pedagoškom putu. Velika hvala i članovima Povjerenstva.

Zahvaljujem i čitavom Odsjeku za pedagogiju koji me je pripremio za daljnji profesionalan pedagoški, ali i osobni rast i razvoj. Velika hvala svim profesorima i kolegama koji su bili važan dio mog akademskog puta.

Velika hvala i odgajateljima zaposlenima u Domu za odgoj djece Cres i Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka na suradnji i ukazanom povjerenju.

SADRŽAJ

UVOD	1
I. TEORIJSKA RAZRADA TEME	3
1. RAZVOJ SOCIJALNE PEDAGOGIJE	3
1.1. Predmet socijalne pedagogije	6
1.2. Socijalna pedagogija i srodne društvene znanosti	8
1.3. Pojmovna određenja poremećaja u ponašanju djece i mladih	10
1.4. Obilježja pojma intervencija i vrste intervencija	16
2. KLASIFIKACIJA INSTITUCIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	21
2.1. Prostorno-materijalni uvjeti domova	25
2.2. Povezanost domova za odgoj djece i mladeži s lokalnom zajednicom	25
3. KOMPETENCIJE ODGAJATELJA ZA PROVEDBU PEDAGOŠKE PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU	28
3.1. Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju iz perspektive suvremenih znanstvenih istraživanja.....	33
4. PREGLED ISKUSTVA I DOBRE PRAKSE INSTITUCIONALNE SKRBI U SVIJETU	34
5. PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE I TRANSFORMACIJE DOMOVA	39
5.1. Prednosti i nedostaci institucija	42
5.2. Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju.....	43
II. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	47
6. Obrazloženje predmeta istraživanja.....	47
6.1. Istraživačka paradigma kvalitativnog istraživača	48
6.2. Ciljevi istraživanja	49
6.3. Metode i postupci prikupljanja podataka.....	49
6.4. Uzorak istraživanja	50
6.4.1. Dom za odgoj djece Cres	50
6.4.2. Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka	51

6.5. Opis skupine ispitanika i razlog odabira.....	52
6.6. Instrument istraživanja	53
6.7. Kategorizacija odgovora i interpretacija rezultata istraživanja	53
INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	54
ZAKLJUČAK	73
PRILOZI.....	75
LITERATURA.....	77

Sažetak

Kako bi dijete skladno i u potpunosti razvilo svoje potencijale potrebno je da odrasta u adekvatnom obiteljskom okruženju, no ukoliko to nije moguće, potrebno je pronaći najbolji alternativni oblik skrbi. Djeca i mladi s poremećajima u ponašanju posjeduju određene posebnosti u ponašanju te zahtijevaju adekvatnu pomoć i podršku u svom rastu i razvoju. Odgajatelji, prepoznati kao stručnjaci koji svojim znanjima, vještinama, iskustvima mogu uvelike pripomoći i utječu na svakodnevni život i rad u institucionalnoj skrbi. U ovom radu prikazani su stavovi, razmišljanja i iskustva odgajatelja zaposlenih u domovima za odgoj djece i mladeži. Kvalitativnom analizom odgovora sudionika istraživanja pokušalo se prikazati doživljaj i iskustvo života i rada u domu za djecu s poremećajima u ponašanju. Sudionici istraživanja bili su odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres i Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka, ukupno 23 odgajatelja. Kroz teorijski dio rada obradili su se temeljni pojmovi karakteristični za područje socijalne pedagogije. U istraživačkom dijelu rada, provedbi polustrukturiranih intervjuja sudjelovalo je 23 odgajatelja. Stavovi odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi ispitivali su se kroz pet različitih kategorija. Odgovori sudionika su različiti u određenim područjima, no svima je zajednička upornost i želja za rad s djecom i mladima s problemima u ponašanju. Proces deinstitucionalizacije i transformacije institucionalne skrbi u radu je također procijenjen od strane odgajatelja. Odgajatelji uključeni u istraživački dio rada govorili su o svojim prijedlozima za poboljšanje institucionalne skrbi.

KLJUČNE RIJEČI: Dom za odgoj djece i mladeži, poremećaji u ponašanju, odgajatelji, pedagoški rad, institucionalna skrb, proces deinstitucionalizacije

Abstract

It is necessary to grow up in an adequate family environment environment in order for a child to harmoniously and fully develop their potential, but if this is not possible, it is necessary to find the best alternative care form. Children and young people possess certain behavioral features and require adequate help and support in their growth and development. Educators are recognized as experts who can greatly contribute to their everyday life and work in institutional care through their knowledge, skills and experience. This paper presents the attitudes, thinking and experiences of educators working in nursing homes for children and youth. A qualitative analysis of the respondents' response to the survey attempted to show the experience and experience of life and work in a home for children with behavioral disorders. Participants of the research were educators employed in the Cres Child Care Center and the Rijeka Children's and Youth Building, a total of 23 educators. Through the theoretical part of the paper, all the basic notion characteristic of social pedagogy has been elaborated. In the research part of the work, the implementation of the semi-structured interviews was attended by 23 educators. The attitudes of educators about the possibilities of institutional care were examined through 5 different categories. Participants' responses are different in certain areas, but everyone has a common perseverance and desire to work with children and young people with behavioral problems. The process of deinstitutionalization and transformation of institutional care in the work is also evaluated by the educators. Educators included in the research part of the paper spoke of their proposals for improving institutional care.

KEY WORDS: home for children and youth, behavioral disorders, educators, pedagogical work, institutional care, deinstitutionalization

UVOD

Svako dijete kako bi u potpunosti zadovoljilo svoje potrebe i razvilo svoju osobnost mora rasti i biti odgajano u obiteljskom okruženju. Obitelj je osnovna jedinica društva i prirodna okolina za rast i dobrobit djece (Strategija Vijeća Europe za prava djeteta, 2016). Prema Konvenciji o pravima djeteta (2001), obitelji kao temeljnoj društvenoj skupini, potrebno je omogućiti uvjete, pomoć i zaštitu kako bi svi čimbenici bili djelotvorni te u funkciji zdravog rasta i razvoja djeteta. Unutar obitelji dijete je emocionalno, psihički i fizički zaštićeno te je neminovno poticati sve nadležne čimbenike u zaštićivanju i jačanju obitelji. Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016) navodi kako se kvaliteta društva mjeri prema tome kako se odnosi prema najranjivijim, najmarginaliziranijim i najpotrebnijim grupama u društvu. Postavlja se pitanje što u slučaju ako je djetetu privremeno ili trajno onemogućena adekvatna roditeljska skrb iz mnogobrojnih čimbenika? Prema Konvenciji o pravima djeteta (2001), dijete kojemu je privremeno onemogućena obiteljska skrb usmjerava se te ima pravo na posebnu pomoć i zaštitu države. Takva skrb najčešće može uključivati smještanje u odgovarajuće institucije koje skrbe o djeci. Također, može se uključivati i proces udomiteljstva. Govoreći o djeci koju roditelji zanemaruju ili zlostavljaju, izdvajanje iz obitelji i smještanje u odgovarajuće institucije često je jedino moguće rješenje. Klasifikacija domova socijalne skrbi jest mnogobrojna, a u radu će se osvrnuti i detaljnije posvetiti definiranju rada domova za odgoj djece i mladeži, za djecu i mlade s problemima u ponašanju od 7. do navršene 18. godine života. U domovima za odgoj smještena su djeca i mladi s problemima u ponašanju i osobnosti koja su iz raznih razloga izdvojena iz obitelji i smještena u odgovarajuću instituciju koja skrbi o njihovim obrazovnim, odgojnim, socijalnim, emocionalnim i društvenim potrebama. Ranije smo spomenuli pojam problema u ponašanju kod djece i mladih koji će se detaljnije obrazložiti kroz vrste problema kod mladih i načine na koji se problemi manifestiraju.

„Profesionalna je zadaća stručnjaka da se u svim intervencijama koje se odnose na djecu koja odrastaju u rizičnim okolnostima postigne odgovarajuća ravnoteža između prava djeteta na život u obitelji i obveze države da zaštiti najbolji interes djeteta, pa čak i onda kad to znači izdvajanje djeteta iz primarne obitelji“ (Ajduković, 2004:300). Prethodno navedena tvrdnja ide u prilog svrhe odabira teme diplomskog rada. Stručnjaci, tj. odgajatelji zaposleni u domovima za odgoj djece imaju važnu ulogu u svakodnevnom razumijevanju i pomoći

korisnicima doma. Odgajatelji zaposleni u domovima jesu profilirani stručnjaci iz raznih odgojno-obrazovnih područja, nerijetko su to nastavnici, učitelji razredne nastave, rehabilitatori, pedagozi, psiholozi, socijalni radnici i stručnjaci koji se prvenstveno zapošljavaju u ustanovama poput domova za djecu s problemima u ponašanju, socijalni pedagozi. Istraživanja pokazuju da odgajatelji često ističu pozitivne aspekte života i odrastanja djece u domovima stoga će se kroz istraživački dio rada dublje istražiti razmišljanja odgajatelja o svim mogućnostima koje institucionalna skrb pruža. Istraživanje je usmjereno na kvalitativan prikaz stavova, iskustava, mišljenja i načina funkcioniranja i rada odgajatelja, kao temeljnih pokretača pedagoške prakse, odgoja i obrazovanja u domovima te njihovog razumijevanja i shvaćanja tretmana s djecom s problemima u ponašanju. Cilj rada uviđa se kroz mogućnost stjecanja novih spoznaja o stavovima, razmišljanjima i iskustvima odgajatelja te o aktualnom stanju u domovima u kojima su trenutno zaposleni. Važan segment rada zauzimaju prijedlozi odgajatelja o načinima unaprijeđenja institucionalne skrbi u Hrvatskoj. Pokušat će se osvrnuti i prikazati temeljne ideje procesa deinstitutionalizacije. Proces transformacije i deinstitutionalizacije u novije vrijeme je predmet rasprava osoblja zaposlenog unutar domova. Iz perspektive odgajatelja pokušalo se steći uvid u njihova osobna razmišljanja o tom procesu. Bitno je istaknuti da postoje prednosti i nedostaci institucija, pa tako i procesa deinstitutionalizacije.

Prvi, ujedno teorijski dio rada podijeljen je u pet dijelova. Na početku samoga rada dao se pregled pojmova svojstvenih za socijalnu pedagogiju, odnosno znanstvenu disciplinu koja proučava probleme u ponašanju kod djece i mladih. Odgojni domovi i domovi za odgoj djece i mladeži su ustanove socijalne skrbi koje pružaju skrb djeci izdvojenih iz primarne zajednice, obitelji. Kako bi se na adekvatan način prikazali rezultati stavova odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi potrebno je temeljito obraditi pojmove poput *problema u ponašanju*, *rizičnih ponašanja*, *prevencije*, *intervencija*, *tretmana* i sl. Također, u teorijskom dijelu rada opisala se klasifikacija postojećih domova u Hrvatskoj te će se usmjeriti na pojam deinstitutionalizacije. Također, usmjerit će se i na kompetencije odgajatelja kao središnje osobe u radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju. Odgajatelji su primarni oslonac i model djeci s problemima u ponašanju te je veoma bitno da kroz svoj svakodnevni rad usmjeravaju mlade ljude da preuzmu odgovornost za vlastite postupke te razviju sposobnost kritičkog promišljanja. Naglasak će se staviti na samopercepciju odgajatelja o vlastitoj ulozi u odgojnom procesu i radu s djecom i mladima u institucijama. Zaključno, kroz teorijski dio rada daje se uvid u funkcioniranje institucionalne skrbi u drugim zemljama Europe i svijeta te

će se na temelju primjera dobre prakse usporediti ustroj i ciljevi takvih ustanova u radu s djecom. U empirijskom dijelu rada iznose se stavovi, razmišljanja i prijedlozi odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi usmjereno na proces deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. Stavovi odgajatelja su kategorizirani na način da se dobio uvid u njihova razmišljanja i procjene o svakodnevnom životu i radu unutar domova.

Na kraju samoga rada donose se zaključne implikacije, preporuke i prijedlozi da daljnji istraživački rad na području domova za odgoj djece i mladeži i razvijanja mogućnosti institucionalne skrbi.

I. TEORIJSKA RAZRADA TEME

1. RAZVOJ SOCIJALNE PEDAGOGIJE

Koncept socijalne pedagogije koristi se u različitim kontekstima te poprima različita značenja, pa tako se razlikuju četiri pristupa koja definiraju područje rada socijalne pedagogije prvi jest tradicionalni pristup koji kombinira socijalne i pedagoške pristupe u rješavanju problema. Drugi pristup socijalnu pedagogiju definira kao područje profesionalnog djelovanja koje se razvilo iz tradicionalnih načina djelovanja (Žižak, 2001). Najvažniji pristup i način gledanja socijalne pedagogije jest kao samostalnu znanstvenu disciplinu s metodama i područjima rada (Hamalainen, 1999., prema Žižak, 2001.). Pojam socijalne pedagogije prvi put se spominje u 19. stoljeću u Njemačkoj te je za širu primjenu termina zaslužan pruski mislilac i filozof, Friedrich Adolph Wilhelm Diesterweg. Koncept socijalne pedagogije koristio se tijekom 1840-ih godina u Njemačkoj, gdje je i „kolijevka“ socijalne pedagogije te se započinje s definiranjem cilja i predmeta socijalne pedagogije kao znanosti (Hamalainen, 1999). S druge strane, Uhlendorff (2012) govori o početku socijalne pedagogije kao znanstvene discipline već od 20-ih godina 20. stoljeća na području Njemačke u tzv. Weimarsko doba. Kao jedno od važnih imena i ličnosti za afirmaciju socijalne pedagogije ističe se profesor socijalnog rada i socijalne pedagogije, Christian Jasper Klumker (Uhlendorff, 2012). Klumker se ističe kao jedan od najistaknutijih predstavnika tradicionalne socijalne pedagogije te se zalagao za javnu i privatnu skrb za siromaške i potrebite članove društva (Uhlendorff, 2012). Upravo je pojam socijalna pedagogija, označavao prosvjetnu i obrazovnu akciju koja je za cilj imala pomoći najsiromašnijim pripadnicima društva (Bouillet, Uzelac, 2007). Prema Bouillet i Uzelac (2007) u drugoj polovini 19. stoljeća države u Europi postaju zainteresirane za odgojni karakter u socijalnoj skrbi za najugroženije pripadnike društva. Kroz srednji vijek se odnosilo humano i milosrdno prema djeci i mladima koji su imali potrebu za izvanobiteljskom skrbi, osobito siromašnijom djecom, što je bilo u skladu s tadašnjim vjеровanjima crkve. Kršćanstvo kao religija je podržavalo stav poniznosti i skromnosti kao vrlina koje uzdižu svakoga čovjeka. Upravo su u to vrijeme i nastale prve institucije za zbrinjavanje siromašnih. Institucije su bile u nadležnosti crkve, ali su bile dostupne svim pripadnicima društva. Dolazeći do vremenskog perioda novoga vijeka, primjećuje se nazadovanje po pitanju javne skrbi za najugroženije, pa su se tako nerijetko upućivali u ustanove za prisilan rad. Sirotišta, kaznionice i ostale ustanove za prisilan rad bile su u službi za ekonomski prosperitet (Bouillet, Uzelac, 2007). Pod takvim uvjetima kroz povijest rastao je broj djece i mladih ljudi koji nisu

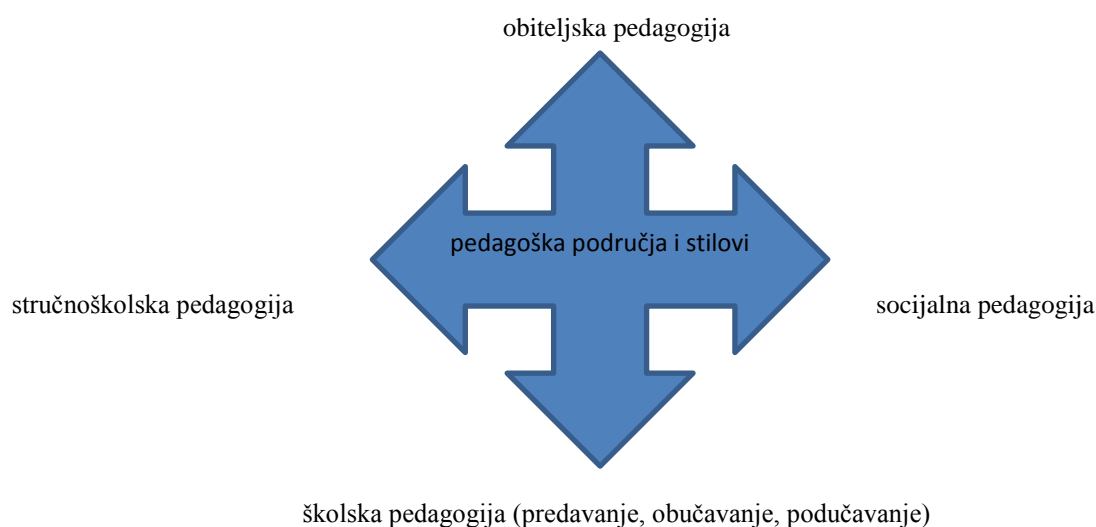
imali adekvatnu socijalnu, emocionalnu i odgojnu podršku od strane društva i posebno obitelji. Socijalnopedagoške aktivnosti povezane s procesima industrijalizacije i urbanizacije budući da se u tom načinu života bili zanemareni mladi i njihove „socijalne nevolje“ (Bouillet, Uzelac, 2007).

Previšić i Prgomet (2007) navode kako je socijalna pedagogija u Republici Hrvatskoj jedna od najmlađih znanstvenih disciplina. Godine 1964./65. Na Visokoj defektološkoj školi započinje obrazovanje socijalnih pedagoga u okviru Odsjeka za studij poremećaja u ponašanju (Žižak, 2011). Kroz dugi niz godina završetkom studija se stjecala titula diplomiranog defektologa ili profesora defektologije, što se mijenja 1980. godine kada se ustaljuje naziv socijalni pedagog (Žižak, 2011). Visoka defektološka škola koji svoj naziv mijenja 1998. godine u Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, a Odsjek za socijalnu pedagogiju preimenovan je u Odsjek za poremećaje u ponašanju (Bouillet, Uzelac, 2007). Poldrugač, Bouillet i Ricijaš (2011) navode kako prema okvirnim podacima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta do danas je diplomiralo oko 1400 socijalnih pedagoga, na Odsjeku za poremećaje u ponašanju.

Od samih početaka svog postojanja, socijalna pedagogija bavila se resocijalizacijom djece i mladih s poremećajima u ponašanju, odgojem, preodgojem i brigom za djecu kod kojih postoji rizik za razvoj poremećaja u ponašanju (Bouillet, Uzelac, 2007). Navodeći pojam socijalnopedagoških aktivnosti u povijesti, izdvojila su se dva koncepta socijalne pedagogije, a to su: Natorpov i Nohlov koncept socijalne pedagogije.

Pedagog Paul Natorp je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće svojim ideja se nastajao oduprijeti rascjepu njemačkoga društva, razvijajući poseban koncept nazvan konceptom socijalne pedagogije. Glavni cilj bio jest odgovoriti na probleme tadašnjeg društva vjerovanjem da se unutarnje jedinstvo društva može promijeniti putem obrazovanja (Bouillet, Uzelac, 2007). Zadaću i ciljeve socijalne pedagogije Natorp opisuje u svojem djelu pod nazivom „Socijalna pedagogija: Teorija oblikovanja odgoja volje na osnovi zajednice“ (Previšić, Prgomet, 2007). Upravo se uz prethodno navedeni rad povezuje i početak znanstvenog bavljenja socijalnom pedagogijom, preciznije 1899. godina (Previšić, Prgomet, 2007). Srž svega je zajednica te je pojedinac u konstantnom suživotu s ostatkom društva. „Pojedinac postoji samo u zajednici, zajednica ne postoji izvan pojedinca, a zajednicu omogućuje odgoj i obrazovanje pojedinca“ (Bouillet, Uzelac, 2007:18). Njegov koncept socijalne pedagogije polazi od uvjerenja da je poimanje društvenih problema istovjetno sa odgojnim problemima (Bouillet, Uzelac, 2007). Sljedeći koncept socijalne pedagogije jest onaj pedagoga i filozofa Hermana

Nohla. Godine 1919. imenovan je profesorom filozofije i pedagogije na Sveučilištu u Göttingenu gdje je i izdao svoju najpoznatiju knjigu pod nazivom „Dobrobit za mladež“ (Uhlendorff, 2012). Svoju karijeru započeo je u državnom odgoju i socijalnoj skrbi. Prema Bouillet i Uzelac (2007) Nohl je socijalnu pedagogiju započeo razvijati jer je smatrao da bi ona trebala biti osnova općih promjena u njemačkom sustavu školstva. Poznat kao praktičar, osobno je sudjelovao i bio aktivan u raznim pokretima skrbi za djecu i mlade koji je nazvan socijalnopedagoškim pokretom. Prema Nohlu socijalna pedagogija je znanost koja se usmjerava na promoviranje dobrobiti odgajnika s ciljem prevencije i smanjivanja socijalno nepoželjnih oblika ponašanja (Uhlendorff, 2012). Nakon drugog svjetskog rata, dolazi do promjena i razvoja socijalne pedagogije kao znanosti te su se sukladno tome jasno definirali ciljevi, zadaće i sadržaji socijalne pedagogije u dva smjera: prvi obuhvaća socijalnu pedagogiju kao zasebno odgojno područje, nastalo kao odgovor na probleme društva, dok drugi smjer definira socijalnu pedagogiju kao odgoj za moralno ponašanje (Bouillet, Uzelac, 2007). Termin oko kojeg se neminovno veže pojam socijalna pedagogija jest pojam odgojne zapaštenosti. „Odgojna zapaštenost je stanje koje odstupa od normi, a odstupanje se očituje u tome što se pojedinac ili neki kolektiv ne uklapa u postojeći društveni red“ (Marburger, 1987., prema Bouillet i Uzelac, 2007.). Socijalna pedagogija bavi se djecom i mladima koji se nalaze u nepovoljnim stanja i situacijama te iskazuju određene poremećaja u ponašanju. Zaključno bi se moglo reći kako je potreba za nastankom socijalne pedagogije rasla s porastom rizičnih ponašanja kod djece i mladih. Ostale pedagoške discipline i grane posjeduju svoje ciljevi i područje rada na kojima djeluju te su stručnjaci uvidjeli potrebu za stvaranjem novih, socijalnopedagoških institucija u kojima bi se radilo na prevladavanju razlika između aktualnih potreba društva i djeteta ili mlade osobe.

Slika 1. Sastavnice opće pedagogije. Preuzeto iz: Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije. stranica 23.

Prethodna slika predočava podijelu opće pedagogije prema neki socijalnopedagoškim autorima, gdje se vide četiri najvažnije sastavnice pedagogije: obiteljska pedagogija koja ima za cilj brigu za dijete u obitelji, školska pedagogija i stručnoškolska pedagogija te socijalna pedagogija (Bouillet, Uzelac, 2007). Za razvoj socijalne pedagogije kao znanosti bitno je naglasiti da je započeo 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća, a traje sve do danas. Bouillet i Uzelac (2007) navode kako je riječ o veoma mladoj znanstvenoj disciplini, čiji je razvoj usko povezan s razvoj socijalnog rada te se u posebno preklapaju u području odgojnog rada s mladima s poremećajima u ponašanju. Govoreći o razvoju socijalne pedagogije u Hrvatskoj, važno je naglasiti da se dominantno razvija u okviru rada Odsjeka za poremećaje u ponašanju u sklopu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu te su najveći doprinos dali profesori, socijalni pedagozi i stručnjaci zaposleni na tom sveučilišnom odsjeku (Bouillet, Uzelac, 2007).

Stoga, područje socijalne pedagogije je i danas veoma aktivno na području otkrivanja i detektiranja poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja kod djece i mladih. Previšić i Prgomet (2007) zaključuju kako u povijesnom razvoju socijalne pedagogije kao znanosti, etablirale su se brojne teorije i koncepti koji su bili od ključne važnosti za njezin razvoj u društvu.

1.1. Predmet socijalne pedagogije

„Opisivanje socijalne pedagogije kao akademske discipline zahtjeva sustavno razmatranje pitanja kojima se socijalna pedagogija bavi“ (Žižak, 2001:61). Socijalna pedagogija jest multidisciplinarno znanstveno područje koje objedinjuje znanja iz brojnih društvenih grana poput, socijalnopsihološkog područja i sl. Kako bi na što bolji način razumjeli područje rada socijalne pedagogije potrebno je definirati socijalnu pedagogiju kao znanstvenu disciplinu. Socijalna pedagogija definira se kao praktična i funkcionalna znanost koja se bavi istraživanjem i proučavanjem procesa rasta i razvoja koji pojedincima omogućuju uključivanje u zajednicu, socijalni subjektivitet, socijalnu participaciju i nošenje s specifičnim životnim okolnostima i situacijama (Hamalainen (1999)., prema Žižak (2001).). „Osnovna pitanja socijalnopedagoške perspektive odnose se na ljudske potencijale i vještine

funkcioniranja, izdržljivosti, izgradnje socijalnog identiteta, integriranja pojedinca u društvo, dijeljenja i participiranja u društvu, i to posebice u ugrožavajućim uvjetima“ (Hamalainen, 1999 prema Žižak, 2001:67.).

Hamalainen (1999) navodi da se cilj socijalne pedagogije određuje prema različitim teorijskim i socijalnim konceptima. Švedski autor, Anders Gustavsson govori o cilju socijalnopedagoških istraživanja kao rješavanju pitanja o razlikama između pojmova socijalizacije i individualizacije te smatra da se je socijalna pedagogija usmjerena na odgoj pojedinca i njegovu direktnu povezanost s društvom, dok s druge strane se usmjerava na socijalni rad (Gustavsson, 1998., prema Hamalainen, 1999.). Za razliku od ostalih zemalja svijeta i Europe, u Njemačkoj su se definirala dva pravno-administrativno odvojena područja socijalne pedagogije: Pomoć mladima i skrb za siromašne (Uhlendorff, 2012). Prvo područje obuhvaćalo je programe za ugroženu djecu i mlade u društvu, dok je skrb za siromašne obuhvaćala financijsku i društvenu potporu najugroženijim pojedincima u društvu (Uhlendorff, 2012). Uzelac (1999) navodi kako se identitet neke znanosti prepoznaje u njezinom predmetu. Povijest socijalne pedagogije kao struke jest relativna mlada budući da se temelji naziru šezdesetih godina prošlog stoljeća i vežu se uz pojam „osoba s poremećajima u ponašanju“ (Uzelac, 1999). Socijalna pedagogija kao takva usko se bavi proučavanjem osoba s poremećajima u ponašanju, djecom, mladima ili odraslim osobama. Međutim, brojni autori poput Uzelac (1999) i dalje navode velik broj nerazjašnjenih pitanja kao je riječ o predmetu socijalne pedagogije budući da se radi o relativno mladoj znanstvenoj disciplini. Jedno od pitanja koje se nameće jest s kojom populacijom rade socijalni pedagozi? Socijalnopedagoški interes usmjeren je na probleme koji se manifestiraju u neskladu između zahtjeva pojedinca i društva generalno (Hamalainen, 1999., prema Žižak, 2001.). U početku je bilo neupitno da se uglavnom bave mladim ljudima, smještenim u institucijama poput domova za odgoj djece i mladeži, odgojnih domova i sl. Stoga se krajem sedamdesetih godina 20.stoljeća socijalna pedagogija razvija u smjeru penalnih sustava, isto kao i od najranije dobi, predškolskih ustanova pa sve do sustava odgoja i obrazovanja, tj. škola u vidu stručnih suradnika za djecu s poremećajima u ponašanju (Uzelac, 1999). Međunarodno udruženje socijalnih pedagoga (AIEJI,2005) kao temeljnu zadaću socijalne pedagogije navodi podršku, pomoć i usmjeravanje socijalno isključenih osoba ili rizičnih skupina ljudi u društvu kako bi se na što bolji način uključili u društvu i razvili svoje osobne mogućnosti (Bouillet, Uzelac, 2007). Socijalna pedagogija jest znanstvena disciplina koja je povezana s brojnim i posjeduje dodirne točke i sa pedagogijom, filozofijom, sociologijom, no temeljni cilj i zadaća socijalne

pedagogije jest skrb i intervencija ljudi, djece i mladih koji su odrasli ili se susreću s izolacijom iz društva. Autor Tuggener (1990) prepoznaje razvijajuću i integrirajuću funkciju socijalne pedagogije kroz ukidanje socijalne segregacija osoba koje nisu na adekvatan način uključene u svakodnevno funkcioniranje (Bouillet, Uzelac, 2007). Prema tome može se reći da je socijalna pedagogija usmjerena na zajednicu i društvo kao temelj koji treba osigurati i senzibilizirati i na pojedinca, koji funkcionira u zajednici kao ravnopravan i važan član. Zaključno se navodi kako predmet socijalne pedagogije neminovno uključuje neke socijalno isključene osobe s njihovim socijalnim i odgojnim potrebama (Uzelac, 1999).

Uzelac (1995:81-82) navodi kako je u predmetu riječ o pitanjima odnosa odgajnika i sredine, pri čemu socijalni pedagog pomaže djelujući jednim dijelom prema odgajniku, a drugim prema ostatku društva. Socijalna pedagogija ima za cilj namjernu i intencionalnu socijalizaciju osoba s poremećajima u ponašanju te kroz aktivnosti, adekvatnim metodama i tehnikama nastoji osobi pomoći u ostvarivanju svojih potencijala (Uzelac, 1999). Područje djelovanja socijalnih pedagoga je veoma šaroliko te se može reći da su socijalni pedagozi široko profilirani stručnjaci. Uhlendorff (2012) navodi neka od područja u kojima se najčešće zapošljavaju osobe koje su završile studij socijalne pedagogije, poput: područja u radu s djecom i mladima, područje zdravstva, klinike za rehabilitaciju, pomoć ovisnicima i psihički oboljelima, direktan rad sa starijim osobama koje iskazuju određene probleme u ponašanju, područja škola i odgoja i obrazovanja, rad u udrugama, rad s marginaliziranim pripadnicima društva i sl. Stručni suradnici pedagozi, također mogu pronaći adekvatno mjesto za rad unutar institucija poput domova za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju.

1.2. Socijalna pedagogija i srodne društvene znanosti

Socijalna pedagogija je interdisciplinarno područje usko vezano uz određene društvene znanosti (Bouillet, Uzelac, 2007). „Brojni autori navode kako se socijalna pedagogija prema drugim društvenim disciplinama smatra subdisciplinom edukacijskih znanosti (Rauschenbach, 1987., prema Žižak, 2001.) ili samostalnom disciplinom unutar društvenih znanosti.“ (Hamalainen, 1999., prema Žižak, 2001). U Njemačkoj i Švedskoj se posebice ističe zajedništvo socijalne pedagogije i socijalnog rada (Hamalainen, 1999). U svom radu Bouillet i Uzelac (2007) naveli su primjer komparativne analize na sadržaju studija socijalne pedagogije na sedam fakulteta u šest zemalja Europske unije, kako bi na što bolji način uvidjeli odnos

socijalne pedagogije i drugih društvenih znanosti. Uzorak sveučilišta činili su: Sveučilište u Vechti i Tubingenu u Njemačkoj, Karl-Franzens Sveučilište u Austriji, Pedagoški fakultet Ljubljana u Sloveniji, Pedagoški fakultet Masarykovy Sveučilišta u Brnu, Fakultet društvenih znanosti Kuopiu u Finskoj i Pedagoško-psihološki fakultet u Latviji (Bouillet, Uzelac, 2007). Rezultat istraživanja bio jest okosnica svih socijalnopedagoških studija povezivanjem s drugim znanstvenim disciplinama, posebice s filozofijom, pedagogijom, psihologijom, sociologijom, socijalnim radom, pravom i dr. (Bouillet, Uzelac, 2007 prema Bouillet, 2005). Prema Hamalainenu (1999) socijalna pedagogija kao znanost često se nalazi u diskursu između onog socijalnog i pedagoškog značenja. Nadalje, postoje klasifikacije društvenih i humanističkih znanstvenih disciplina gdje socijalna pedagogija zauzima mjesto posebne odgojne znanosti, a jednu od najpoznatijih klasifikacija je razvio njemački pedagog Dietrich (Bouillet, Uzelac, 2007 prema Pastuović, 1999). Prema njegovom poimanju znanost o odgoju ima tri razine: prva razina objedinjuje četiri velika područja znanosti o odgoju: opća pedagogija, posebne pedagogije, komparativna pedagogija i povijest pedagogije. Druga razina raščlanjuje posebne pedagogije na: predškolsku pedagogiju, školsku pedagogiju, obiteljsku pedagogiju, socijalnu pedagogiju i na kraju, treća razina se odnosi na definiranje ciljeva i problema svake od posebnih pedagogija (Bouillet, Uzelac, 2007). Prethodno navedene znanosti se nekim dijelom sadržaja, ciljem ili svrhom poklapaju s predmetom socijalne pedagogije, pa se tako filozofija i socijalna pedagogija povezuju proučavanjem filozofije odgoja i etike (Bouillet, Uzelac, 2007). „U Austriji je socijalna pedagogija znanstvena disciplina u području pedagogije“ (Bouillet, Poldrugač, 2011:108). U brojnim zemljama Europske unije, socijalna pedagogija nije zasebna i samostalna znanstvena disciplina, već se proučava u kontekstu pedagogije, psihologije ili socijalnog rada (Bouillet, Poldrugač, 2011). Za ovaj rad od važnosti je proučiti na koji su način povezane pedagogija i socijalna pedagogija kao znanosti. Domska pedagogija područje je koje obuhvaća sve domove u kojima se izvodi odgojno-obrazovni rad s djecom, pa i s djecom s problemima u ponašanju. Iz znanstvenog polja pedagogije osobito se proučavanju u polju socijalne pedagogije sadržaji povezani uz granu didaktike (Rosić, 2007). Budući da je od neminovne važnosti proučiti teorije odgoja i obrazovanja, metodologiju pedagoških istraživanja kako bi se na adekvatan i primjeren način proučavali problemi u ponašanju koji se manifestiraju kod djece i mladih, smatra se da je pedagogija temelj i baza daljnjeg istraživanja socijalnopedagoških problema. „Socijalna pedagogija je multidisciplinarna znanost koja se može podijeliti u nekoliko skupina kolegija: opće socijalnopedagoški kolegiji, kolegiji usmjereni primarnoj prevenciji, kolegiji usmjereni detekciji i dijagnosticanju, kolegiji usmjereni ranim intervencijama i tretmanu,

kolegiji usmjereni procesuiranju i naknadnom starenju“ (Bouillet, Uzelac, 2007:59). Važno je pojasniti povezanost pedagogije i socijalne pedagogije koja je uočljiva već kroz terminološku povezanost. Bouillet i Uzelac (2007) navode da je socijalna pedagogija dio pedagoških grana i dio odgojnih znanosti budući da je pedagogija usmjerena na odgoj i obrazovanje opće populacije dok je socijalna pedagogija usmjerena na posebnu skupinu ljudi koji posjeduju probleme u ponašanju. Uhlendorff (2012) navodi primjer Njemačke gdje se socijalna pedagogija povezuje s socijalnim radom te je različito uključena u studijske smjerove. „Kod većine sveučilišta, ona je težište odgojnih znanosti“ (Uhlendorff, 2012:90). Socijalna pedagogija smatra se poveznicom psiholoških i socioloških polazišta znanosti i disciplini koja objedinjuje odgoj, društvene i medicinske aspekte (Uhlendorff, 2012).

1.3. Pojmovna određenja poremećaja u ponašanju djece i mladih

Na početku samog terminološkog određenja pojma poremećaja u ponašanju djece i mladih potrebno je naglasiti da je 2011. godine prihvaćen prijedlog promjene termina *poremećaji u ponašanju djece i mladih u problemi u ponašanju djece i mladih* jer se smatra manje stigmatizirajući od prethodnog (Koller-Trbović, Žižak, Jeđud-Borić, 2011). Iako se u većini literature starijeg datuma spominje termin poremećaji u ponašanju, u radu će se pri analizi istraživačkog dijela rada koristiti terminom problemi u ponašanju kod djece i mladih budući da je zakonski prihvaćen. Kod teorijske obrade teme te citiranja i parafraziranja autora koristiti će se onaj termin za koji su se i sami autori odlučili.

Odobašić (2007) navodi kako je uočljivo da u posljednjih desetak godina raste broj poremećaja u ponašanju kod djece i mladih. U današnje vrijeme stručnjaci pomagačkih profesija koji rade u domovima za odgoj sve češće koriste termin „djeca i mladi u riziku“ (Ricijaš, Krajcer, Bouillet, 2010). U tu skupinu se svrstavaju djeca i mladi s raznim problemima u ponašanju, slabijeg ili jačeg intenziteta. Prema Ricijaš, Krajcer i Bouillet (2010) definicija rizičnog ponašanja podrazumijeva ponašanje mlade osobe koja povećava mogućnost manifestacije nepoželjnog ponašanja i nepovoljno djeluje na daljnji razvoj mlade osobe. Kako djeca odrastaju etimologija poremećaja u ponašanju postaje sve kompleksnija budući da jača utjecaj socijalizacijskih čimbenika, poput škole i vršnjaka (Kranželić Tavra, 2002).

Kako bi adekvatno mogli definirati pojam poremećaja u ponašanju kod djece i mladih potrebno je definirati sam pojam ponašanja. Glasser (2000), autor knjige *Teorija izbora* i osnivač realitetne terapije ponašanje definira kao način na koji pojedinac vlada samim sobom. Teorija izbora navodi kako postoje četiri nedjeljive komponente ponašanja, a to su: aktivnost, mišljenje, osjećaji i fiziološke potrebe. Komponente su u međusobnom djelovanju i usko su povezane. Glasser navodi kako je većina ljudi svjesnija jedne komponente ponašanja nego ostalih komponenta upravo iz razloga jer o toj komponenti ponašanja razmišljamo kao o značajnijoj u odnosu na ostale. Važno je naglasiti da ljudi najčešće biraju ponašanja kojima nastoje zadovoljiti svoje potrebe i biti sretni u sadašnjem trenutku. Kad govorimo o definiranju pojma ponašanja možemo reći da je individualan i socijalan oblik funkcioniranja u socijalnim situacijama (Odobasić, 2007).

„Termin poremećaji u ponašanju i ličnosti, je nezgrapnan i otvara pitanje razgraničavanja ponašanja i ličnosti, poglavito kad uzmemo u obzir okolnost da se poremećaj ličnosti danas uobičajeno rabi kao sinonim za razna psihopatska stanja“ (Bouillet, Uzelac, 2007:125). Mihić i Bašić (2008) poremećaje u ponašanju kod djece i mladih dijele na internalizirane i eksternalizirane. Maglica i Jerković (2014) internalizirane poremećaje u ponašanju definiraju kao ponašanja koja su intenzivna i pretjerano kontrolirajuća te su usmjerena prema sebi te su u potpunoj suprotnosti od eksternaliziranih ponašanja koja su usmjerena prema drugima. Žižak, Koller Trbović i Jeđud (2004) u eksternalizirane, tj. vanjske i aktivne poremećaje svrstavaju agresivnost, nepažnju, neposluh, destruktivnost i delikvenciju.

Bornstein i suradnici (2010) prema Maglica i Jerković (2014) navode kako eksternalizirana ponašanja uključuju probleme s pažnjom, samokontrolom, nesuradljivošću, agresivna ponašanja djece i mladih, dok s druge strane internalizirani poremećaji u ponašanju se odnose na depresivna raspoloženja, povučенost, anksioznost, osjećaj manje vrijednosti i manjak samopoštovanja, preosjetljivost i osjećaj somatskih poteškoća. Važno je istaknuti da određeni problemi u ponašanju se pojavljuju i jačim i slabijim intenzitetima. Uz pojam poremećaja u ponašanju usko je vezan pojam rizičnih čimbenika i prediktora razvoja poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Mihić i Bašić (2008) navode opće rizične čimbenike koji u velikoj mjeri mogu utjecati na razvoj i izražavanje određenih poremećaja u ponašanju kod djeteta. Oland i Shaw (2005) prema Mihić i Bašić (2008) ističu uzrok pojave poremećaja u ponašanju kod djece, a to je nedovoljan stupanj razvoja samokontrole u najranijom dobi djeteta. Poremećaji u ponašanju se češće javljaju kod dječaka, nego kod djevojčica (Bouillet i Uzelac, 2007., prema Mihić i Bašić, 2008.). Poremećaji u ponašanju

najčešće uključuju antisocijalna ponašanja i agresiju spram drugih, poput krađe, vandalizma, bježanja i laganja te su prisutni kod oko 5 % djece i mladih u društvu (Dadds, 1997., prema Bašić, 2009.). Termin *rizična ponašanja* obuhvaća različite ovisnosti, od duhanske do ovisnosti o drogama, rana seksualna i promiskuitetna ponašanja i višestruka rizična ponašanja te se najčešće javljaju tijekom adolescencije (Bašić, 2009). Istraživanja pokazuju da je u europskim zemljama alkohol barem jednom u životu pio svaki učenik ili učenica (Bašić, 2009). „Prema podacima za Hrvatsku, 40 i više puta u životu pilo je 38 % dječaka i 16 % djevojčica, a 10 i više puta u posljednjih mjesec dana- 15 % dječaka i 10 % djevojčica, gdje zauzimamo 8. mjesto od 35 zemalja sudionica istraživanja u Europi“ (Bašić, 2009:59). Potrebno je istaknuti kako brojke pokazuju negativan trend konzumacije alkohola kod djece i mladih što nerijetko može dovesti i do brojnih poremećaja u ponašanju. Govoreći o čimbenici koji utječu na razvoj poremećaja u ponašanju izdvajaju se tri skupine općih rizičnih čimbenika: 1. Individualni čimbenici, 2. Obiteljski čimbenici i 3. Čimbenici u okruženju (Bašić, 2008). Prva skupina jesu individualni čimbenici, na što nas sam naziv upućuje, osobine svakog pojedinca koje utječu na rizik stvaranja određenog ponašanja, poput: slabe kontrole, impulzivnosti, iskrivljene samoevaluacije, nedostatak pažnje, deficit empatije i osjećaja krivnje, nedovoljna razvijenost interpersonalnih vještina i dr. (Mihčić, Bašić, 2008). Rizični čimbenici mogu biti i obiteljski čimbenici poput nasilja u obitelji, depresije roditelja, neodgovornog roditeljstva, nedovoljnog nadzora i discipline, niskog socioekonomskog statusa te se pod čimbenicima u okruženju smatraju negativan utjecaj vršnjačkih skupina, negativne životne okolnosti, iskazivanje moći od strane drugih ljudi u susjedstvu i sl. (Bašić, 2008). Spoznaje istraživača idu u prilogu tome da je razvoj poremećaja u ponašanju uvijek uvjetovan kombinacijom više čimbenika. S druge strane, uz termin poremećaji u ponašanju često se koristi i termin poremećaji ličnosti, što nije uvijek nužno povezano jedno s drugim. Odgajatelji kao stručni djelatnici u domovima su najadekvatnije upoznati s terminologijom i razlikom u pojmovnim određenjima stoga se naglasak u istraživanju stavlja na njihova razmišljanja i stavove o svim pojmovima povezanim uz domove za odgoj djece i mladeži. Prema Nacionalnoj strategiji prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine (2009) pojam poremećaja u ponašanju dolazi iz područja psihijatrije i svojom semantikom obuhvaća niz različitih odstupanja u svim područjima funkcioniranja djece i mladih, počevši od odnosa sa obitelji, autoritetima i socijalnom okolinom, do asocijalnog ponašanja i agresije. „Poremećaji u ponašanju se nerijetko definiraju kao biološke, psihološke i socijalne geneze koje pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost te neugodno i opasno utječu na druge pojedince i društvene organizacije (obitelj,

dječje ustanove, školu, širu lokalnu zajednicu)“ (Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih, 2009 do 2012. godine, 2009:1).

Kroz brojne događaje djeca i mladi stradavaju te se uključuju u aktivnosti koje imaju za cilj narušiti društveno prihvatljive standarde ponašanja (Bouillet, Uzelac, 2007). Promjenom društvenih pravila i vrijednosti mijenja se definicija i procjena ponašanja, stoga može isti oblik ponašanja u različitim vremenskim razdobljima biti proglašavan adekvatnim, primjerenim ili potpuno neprimjerenim ponašanjem. Prema Odošić (2007) djeca se ne rađaju s poremećajima u ponašanju već su ona najčešće rezultat utjecaja okoline u kojoj dijete odrasta. „Za pravilan razvoj djeteta potreban je harmoničan odnos između bioloških faktora od začeca i porođaja, te dobar utjecaj šire i uže sredine u kojoj dijete živi“ (Odošić, 2007:136). Prema Zloković i Vrcelj (2010) poremećaje u ponašanju kod djece i mladih moguće je promatrati u kontekstu Bronfenbrennerovog ekološkog modela u kojem se polazi od nekoliko razina: osobnih crta ličnosti pojedinca, socioekonomskog statusa, obrazovanja, obiteljskog okruženja i dr. Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih često se rezultat brojnih nepovoljnih životnih čimbenika. Obiteljska pedagogija nam govori o važnosti adekvatnog odgoja s obzirom na prirodu djeteta stoga se zaključuje da je u sprječavanju nastanka poremećaja u ponašanju važan splet svih segmenata života djeteta. Kad govorimo o pojmu problemi u ponašanju, definira se kao „vrlo široka lepeza ponašanja različitih manifestacija, obilježja, karakteristika, trajanja, intenziteta, složenosti i opasnosti“ (Bouillet, Uzelac, 2007). Najčešće se taj pojam povezuje uz djecu i mlade u dobnoj skupini od rođenja do 18. godine života. U psihosocijalnom smislu važna su razdoblja: predškolsko razdoblje, rano školsko razdoblje, osnovnoškolsko i srednjoškolsko doba te kasnije mladenaštvo (Odošić, 2007). Koller-Trbović i Žižak (1999) u svom istraživanju navode najčešće razloge i rizična ponašanja za smještanje djece i mladih u domove za odgoj:

- obiteljski problemi (92,9 % slučajeva)
- odgojno-obrazovna zapuštenost (71,4 % slučajeva)
- školski neuspjeh (50 % slučajeva)
- ***poremećaji u ponašanju (28,6 % slučajeva)***

Poremećaji u ponašanju najčešće se očituju u primarnim zajednicama djeteta, obiteljima, a nešto kasnije u vrtiću, školi i lokalnoj zajednici (Koller-Trbović, Žižak, 1999). Pedagozi i ostali stručnjaci trebali bi poznavati složenost pojave poremećaja u ponašanju te prepoznati uzrok i posljedice takvih ponašanja kako bi na adekvatan način mogli intervenirati i poduzeti određene akcije. Pedagozi, kao primarni stručni suradnici u školama kroz svoj odgojno-

obrazovni rad s učenicima imaju za cilj prepoznavati djecu i mlade ukoliko iskazuju određena rizična ponašanja te autori navode važnost i ulogu stručnjaka u prevenciji rizičnih ponašanja. Rezultati znanstvenih i stručnih istraživanja izdvajaju neke zakonitosti u definiraju poremećaja u ponašanju (Odošić, 2007):

1. Postoje čimbenici rizika koji prethode poremećajima u ponašanju.
2. Čimbenike rizika je moguće prepoznati i umanjiti ukoliko ih se na vrijeme primijeti i njima se bavi.
3. Usprkos odrastanju u rizičnim uvjetima neka djeca postaju zdravi ljudi zahvaljujući otpornosti.
4. Postoje čimbenici zaštite koji umanjuju mogućnost stvaranja poremećaja u ponašanju.
5. Zaštitni i rizični čimbenici jesu kombinacija genetskih, obiteljskih i društvenih čimbenika.

Iz samog pojma problemi u ponašanju proizlazi drugi bitan pojam a to je prevencija problema u ponašanju. Prema The Wisconsin Department od Public Instruction (1995) pojam prevencija objašnjava se kao: „proces koji pruža ljudima mogućnost (pomoć i podršku) potrebne za suočavanje sa stresnim životnim uvjetima i potrebama kako bi izbjegli ponašanja koja bi mogla dovesti do negativnih fizičkih, psihosocijalnih ili socijalnih posljedica.

Pojam prevencije detaljno je opisan u *Nacionalnoj strategiji prevencije poremećaja u ponašanju kod djece i mladih od 2009. do 2012. godine* članku 1.2., pa tako stoji da „prevencija podrazumijeva provedbu određenih aktivnosti koje za cilj imaju jačanje i napredovanje zaštitnih čimbenika koji osiguravanju dobrobit djece i mladih ljudi“. Prema Bašić (1997) osnovna podjela prevencije je na: primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju. Primarna prevencija poremećaja u ponašanju kod djece i mladih ima za cilj prevenirati problem prije njegova nastajanja i pokušati ublažiti probleme nakon što se pojave (Bašić, 2009). U literaturi se navode tri glavna cilja prevencije: „preveniranje ili odgađanje poremećaja, smanjivanje broja i smanjivanje problema povezanih sa posljedicama tih ponašanja“ (Bašić, 2009:65).

Prevencija ovisi o brojnim čimbenicima te potrebno aktivirati razne segmente u društvu i lokalnoj zajednici kako bi se ostvarila i pokrenula uspješna prevencija poremećaja u ponašanju. Autorica Bašić (2009) ističe sve veću važnost prevencije temelje na lokalnoj zajednici, posebno kada je riječ o prevenciji kriminalnih oblika ponašanja, nasilja i sl. Kroz suradnju lokalne zajednice sa školama i domovima moguće je predvidjeti i spriječiti

manifestaciju određenih pojava kad je riječ o djeci i mladima s poremećajima u ponašanju. Glavna misija i cilj škola, domova za djecu i mlade s problemima u ponašanju i drugih udruga jest pomoć mladim ljudima da izbjegnu daljnja visokorizična ponašanja te se kroz suradnju s stručnim djelatnicima kroz preventivne aktivnosti i projekte mogu razviti pozitivni primjeri na razini zajednice (Bašić, 2009). Upravo iz tog razloga u radu će se ispitati razmišljanje odgajatelja o suradnji s lokalnom zajednicom gdje se nalaze njihovi domovi. Prijedlozi i sugestije odgajatelja su od velikog značaja radi predlaganja novih modela dobre prakse. Istraživanja koja se bave proučavanjem društvenog ujedinjavanja s ciljem prevencije posebno stavljajući naglasak na lokalnu zajednicu predlažu sljedeće preporuke: osnaživanje lokalne zajednice kroz edukaciju građana o poremećajima u ponašanju i prevenciji, suradnja sa školom s ciljem jasnog definiranja pristupa i postupaka sprječavanja nasilja i ovisnosti među djecom i mladima, poticanje partnerstva s lokalnom zajednicom kroz projekte, potaknuti razmjenu informacija među domovima i nadležnim službama i dr. (Bašić, 2009). Suradnjom s prethodno navedenim institucijama u lokalnoj zajednici je moguće postići ravnotežu i pozitivni pomak pri prevenciji problema u ponašanju kod djece i mladih. Sljedeći aspekt za razumijevanje termina poremećaja u ponašanju jest etiološki aspekt. Etiološki aspekt poremećaja u ponašanju veoma je složen (Bouillet, Uzelac, 2007). Prvi teorijski pristupi koji su se javljali u objašnjavanju pojma poremećaja u ponašanju pronalazimo u odrednicama četiri škole: demonološka škola, klasična škola, pozitivistička škola i škola kriticizma (Regoli i Hewitt, 1991., prema Bouillet, Uzelac, 2007.). Prva škola koja je opisivala poremećaje u ponašanju jest demonološka škola koja je za cilj imala „osloboditi“ osobe s poremećajima u ponašanju zlih „duhova“ budući da su smatrali da nadnaravne sile opsjedaju osobe te ih čine „lošima“ (Bouillet, Uzelac, 2007). Međutim, u 17. stoljeću počinju se javljati teoretičari klasične škole. Prema Bouillet i Uzelac (2007) klasičari vjeruju da je svaka osoba zaslužna i bira svoje ponašanje, bilo da pozitivno ili negativno utječe na nas same i zajednicu. U 18. stoljeću pojavljuje se pozitivistička škola koja usmjerava pažnju na samog pojedinca koji je izvor određenog ponašanja. „Pozitivisti su, također, smatrali da je kažnjavanje smisljena društvena reakcija na kriminalno (delikventno) ponašanja, ali su se zalagali za prilagođavanje odabira kazne individualnim obilježjima pojedinih počinitelja kaznenih djela“ (Bouillet, Uzelac, 2007:140). Stoga su pozitivisti smatrali da za odgovarajuće kriminalno ponašanje je potrebna i određena kazna, no prilagođena individualnim karakteristikama osobe o kojoj je riječ. S druge strane, zadnja škola je škola kriticizma koja je devijantna ponašanja objašnjavala putem različitih utjecaja okolinskih čimbenika koji utječu na ponašanje određene osobe, poput škole, vršnjaka, socijalnih činitelja i sl. Prema teoretičarima te škole, problemi u

ponašanju su odraz nejednakosti u društvu i određivanja pravila i normi, koje nisu jednaki za sve pripadnike društva. Etiologija poremećaja u ponašanju danas nije aktivna teorijski i tumače je samo rijetki autori čemu su doprinijele nove znanstvene spoznaje.

1.4. Obilježja pojma intervencija i vrste intervencija

„Intervencije za visokorizične obitelji u obitelji u obiteljskom domu započele su svoj razvoj 70-ih godina prošlog 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama“ (Maurović, 2010:418 prema Kathleen, 2005). U sustavu institucija za djecu s poremećajima u ponašanju napušta se pristup orijentiran isključivo na djecu i mlade kao „izvore“ rizičnih ponašanja te se sve više usmjerava na cjelokupnu sliku odrastanja i sve čimbenike koji su u direktnom kontaktu s djetetom ili mladom osobom (Buterfooss, Goodman i Wandersman (1993:315), prema Maurović (2010). Najčešće su intervencije u koje su direktno uključeni roditelji djece s poremećajima u ponašanju upravo najučinkovitije (Maurović, 2010., prema Engels i Andries, 2007). Prema Žižak (2010) intervencija je pojam koji nije lako definirati upravo iz više razloga, budući da se koristi u brojnim znanostima i područjima ljudske djelatnosti, može imati mnogobrojna značenja. Latinski naziv intervencija dolazi od imenice *interventio* i označava (dobronamjerno) posredovanje i/ili pomoć (Verbinc, 1987., prema Kobolt, 1997). U okviru socijalnopedagoške znanosti, pod pojmom intervencija podrazumijeva se reakcija ili odgovor društva na neku pojavu (Žižak, 2010). Intervencija je multidisciplinarnan pojam, ali je njezina svrha promjena stanja nekog pojedinca ili određene pojave u društvu. „Intervencija je sustavna primjena znanstveno potvrđenih postupaka namijenjenih mijenjanju ponašanja kroz učenje ili upravljanje uzrocima i posljedicama ponašanja (Bowen, Jenson, Clark, 2004., prema Žižak, 2010.). Budući da je intervencija akcija koja se veže uz socijalne pedagoge kao primarne stručne suradnike u domovima za odgoj, važno je napomenuti da se intervencije provode na pedagoškom, socijalnom i terapijskom području gdje i ostali stručni djelatnici posjeduju određena znanja i kompetencije. Kobolt (1997) prema Žižak (2010) navodi područja i opće ciljeve socijalnopedagoških intervencija:

1. pedagoško područje
2. socijalno područje
3. korekcijsko područje
4. terapijsko područje

Navedena područja intervencija posjeduju određene karakteristike. Pedagoško područje je posvećeno odgoju i obrazovanju djeteta te nastoji povećati opće kompetencije, školski uspjeh i znanje djece i mladih, dok se socijalno područje neminovno veže uz socijaliziranje i funkcioniranje djeteta u društvenim grupama (Žižak, 2010). Korekcijsko i terapijsko područje za cilj imaju rješavanje problema i sukoba, kriza te otklanjanje smetnji s ciljem dostizanja boljeg općeg svakodnevnog funkcioniranja (Žižak, 2010). Uže značenje pojma intervencija odnosi se na postupke stručnjaka koji brojnim postupcima olakšavaju svakodnevni tretman djece. U domovima za odgoj intervencija je jedan od primarnih postupaka u radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju. Detektirajući problem, odgajatelji zajedno sa stručnim timom pomažu djetetu u svakodnevnom promjenu svojih prijašnjih rizičnih ponašanja i navika, kako bi se što bolje pripremio za adekvatnu ulogu u društvu, školi i obitelji (Žižak, 2010). Stoga se može reći da su glavni ciljevi intervencija: sprječavanje izdvajanja djece i mladih iz obitelji, osnaživanje obitelji za adekvatno funkcioniranje te usmjeravanje na oblikovanje ponašanja djece i mladih s poremećajima u ponašanju (Maurović, 2010). Također, neki od uobičajenim sinonima za pojam intervencija jesu: postupak, tehnika rada, profesionalna vještina, strategija i dr. (Žižak, 2010). Uz pojam intervencije povezuju se neki od ključnih intervencijskih modela razvijenih tijekom modernog i postmodernog razdoblja (Žižak, 2010). Brojni autori razlikuju više modela od kojih su najčešći: bihevioralni, humanistički, psihoedukativni i psihodinamski model (Kaufman, 2005., prema Žižak, 2010.). Bihevioralni model razvija se 60-ih godina dvadesetoga stoljeća u području socijalne pedagogije te se temelji na sustavnoj primjeni principa učenja u tretmanske svrhe (Žižak, 2010). Sam naziv govori da je ponašanja rezultat i posljedica prethodnih iskustava. Kada je riječ o obilježjima samih intervencija, važno je spomenuti da Cohen (1995) govori o okviru za opisivanje intervencija koji se sastoji od šest dimenzija, a to su: teorijska podloga, stupanj strukturiranosti, fokus intervencije, korisnik, duljina trajanja i učestalost/intenzitet kontakata korisnika i pomagača (Žižak, 2010 prema Cohen, 1995). Važno je istaknuti da su prethodno spomenuta obilježja neophodna za kvalitetnu intervenciju. Teorijska podloga odnosi se na znanstveno utemeljene intervencija u određenoj vrsti teorije. Žižak (2010) navodi da se stupanj strukturiranosti intervencija ocjenjuje na skali od visoke do niske strukturiranosti. Prema Žižak (2010) visoko strukturirane intervencije moguće je opisati kao potpuno isplanirane intervencije bez mogućnosti improvizacije stručnjaka iako se uoče određene mogućnosti za poboljšanje, dok je za slabo strukturirane intervencije karakteristično da djeca i mladi s poremećajima u ponašanju sudjeluju u planiranju. Većina socijalnopedagoških intervencija je polustrukturirana (Žižak, 2010).

Intervencija	Trening socijalnih vještina	Mentorski program	Projektno učenje
Ključna obilježja			
Teorijska podloga	Teorija socijalnog učenja Razvojne teorije	Teorija privrženosti Razvojne teorije Teorija socijalne kontrole	Teorija socijalnog učenja
Stupanj strukturiranosti	Visoko strukturiran	Srednje do nisko strukturiran	Nisko strukturiran
Fokus	Učenje temeljnih socijalnih vještina	Izgradnja odnosa djeteta-odrasla osoba	Kreativno korištenje slobodnog vremena Učenje životnih vještina
Korisnik	Pojedinac u grupi vršnjaka	Pojedinac	Grupa vršnjaka i odraslih
Duljina trajanja	16 tjedana	1 godina	7 dana
Učestalost kontakata	Tjedni	Tjedni	Dnevni (vrlo intenzivno)

Tablica 1. Tipovi intervencija opisanih preko ključnih obilježja. Preuzeto iz: Žižak, A. (2010). *Teorijske osnove intervencija. socijalnopedagoška perspektiva.*

U tablici 1 vidljiva su ključna obilježja prema Cohenu prikazana u tri vrste intervencija s kojima se studenti mogu susretati tijekom svog obrazovanja ili u praksi (Žižak, 2010). Tip intervencije uvelike će ovisiti o težini i intenzitetu problema u ponašanju kod djeteta ili mlade osobe. Govoreći o vrstama intervencija podijele su brojne te je literatura na tom području opsežna. Žižak (2010) govori o kriterijima po kojima je moguće razlikovati vrste intervencija. „Najčešće spominjani kriteriji su razina i vrijeme djelovanja društva, okruženje u kojoj se provodi određena intervencija te pristup korisniku intervencija“ (Žižak, 2010:80). Razina djelovanja intervencija najčešće se dijeli na: preventivne intervencije, rano-interventne intervencije, tretmanske intervencije, post-tretmanske intervencije (Žižak, 2010). Obilježja preventivnih intervencija jest nastojanje kroz razne aktivnosti u društvu poduzete u smjeru cjelokupne populacije s ciljem postizanja pozitivnih ishoda i osnaživanja mladih ljudi za smanjivanje čimbenika rizičnosti (Žižak, 2010). Grupa intervencija usmjerena na rano uočavanje problema u ponašanju kod djece i mladih, brzo djelovanje i sprječavanje daljnjeg razvoja problema naziva se rano-interventna prevencija kako i sam naziv govori (Žižak, 2010). Sljedeća grupa intervencija jest ona tretmanska, koja se bavi mjerama i aktivnostima čija je svrha i cilj postizanje pozitivnih socijalnih promjena kod djeteta na područjima njegova svakodnevnog funkcioniranja, poput škole i obitelji. Najčešće se događa timski u suradnji niza stručnjaka i neophodan je pristanak osobe na ovaj tretman. Sljedeća intervencija jest post-tretmanska, o čemu i sam naziv upućuju na mjere i aktivnosti poduzete u razdoblju kada započinje samostalni život korisnika s ciljem povremenog pružanja pomoći i podrške u

osamostaljivanju (Žižak, 2010). S obzirom na duljinu trajanja intervencije, Žižak (2010) navodi jednokratne, kratkotrajne, dugotrajne i kontinuirane intervencije koje se izvode ovisno o problemu djeteta ili mlade osobe. Intervencije koje se realiziraju kroz jedan susret voditelja intervencije i korisnika, najčešće djeteta te se najčešće vežu uz teme informiranja o školi, pomoći u izvršavanju svakodnevnih obaveza i slično, dok su kratkotrajne intervencije najčešće u trajanju od 15 tjedana (Žižak, 2010). S druge strane, Kobolt (1997:132) navodi kako se u socijalno pedagoškoj literaturi intervencije mogu razlučiti na:

1. osnovni teoretski koncepti i modeli
2. postupci i metode koje proizlaze proučavanjem teorijskih koncepata
3. intervencije ili konkretni postupci u stvarnom i socijalnom kontekstu.

Nakon obilježja intervencija važno je istaknuti model razvojnog kontinuuma intervencija za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju (Walker, Ramsey i Gresham, 2004., prema Žižak, 2010). Model razvojnog kontinuuma intervencija jest opis svih razvojnih faza, problema, izazova i poteškoća koje se mogu očekivati u svim fazama intervencija. Autori Walker, Ramsey i Gresham (2004) govore o 4-stupanjskom kontinuumu koji uključuju brojne akcije od predškolskog do razdoblja adolescencije kod djece i mladih te je veoma važno istaknuti da dobra prevencija u ranoj dobi djeteta može dovesti do smanjenja rizičnih ponašanja kod djece (Žižak, 2010).

Razredi	Faze	Usluge, intervencije
Predškolsko razdoblje 1-3 razred osnovne škole	PREVENCIJA ↓	Socijalne vještine Instrukcije Podrška obitelji Rana identifikacija i procjena
4.-6. razred	POMOĆ I PODRŠKA ↓	Socijalne vještine Instrukcije Podrška obitelji
7. i 8. razred	UBLAŽAVANJE I MIJENJANJE ↓	Samokontrola Akademske vještine Pred-profesionalno usmjeravanje Podrška obitelji

1.-4. razred srednje škole	PRILAGODBA I PORAVNANJE ↓	Životne vještine Vještine nošenja s problemima Profesionalno usmjeravanje Prijelaz iz škole u područje zapošljavanja
----------------------------	------------------------------	--

Tablica 2. Razvojni kontinuum intervencija. Preuzeto iz: Žižak, A. (2010). *Teorijske osnove intervencija. Socijalnopedagoška perspektiva.* (prema Walker, Ramsey i Gresham, 2004, str.55).

Autori navode 4 faze koje posjeduju određene karakteristike ovisno o životnom razdoblju u kojem se dijete nalazi. Za svako razdoblje navodi se važnost podrške obitelji kao primarnog čimbenika. Intervencije i preventivne mjere kreću u predškolskom i ranom školskom razdoblju kada je najlakše utjecati na promjenu poremećaja u ponašanju kod djeteta. U kasnijoj dobi djeteta ukoliko se poremećaj razvio stavlja se naglasak na ublažavanje i pokušaj mijenjanja određenog negativnog oblika ponašanja. Kad je problem u ponašanju kod nekog djeteta procijenjen kao nisko rizičan donose se mjere i pomoć djeci u kraćem periodu koje za cilj imaju sprječavanje širenja daljnjeg negativnog ponašanja kod djeteta. S druge strane, dugotrajne intervencije najčešće traju cijelu školsku godinu i cilj im je pomoći djetetu ili mladoj osobi kod koje su razvijeni teški oblici poremećaja u ponašanju. Neka od najčešćih područjima u kojima se provode intervencije jesu ustanove odgoja i obrazovanja, vrtići, škole budući da se može utjecati na tjelesni, kognitivni, društveni, estetski, afektivni razvoj djeteta (Žižak, 2010). Također, provedba intervencija najčešće se događa u institucijama socijalne skrbi, poput centara za socijalnu skrb i domova. Domovi za odgoj djece i mladeži i odgojni domovi pružanjem usluga djeci i mladima te provođenjem mjera i aktivnosti omogućuju resocijalizaciju i kontinuiranu promjenu rizičnih ponašanja kod djece. Zaključno, intervenciju je važno provoditi u skladu s potrebama djeteta i mlade osobe te ovisno o procjeni rizičnog ponašanja. Minimalna razina rizika za razvoj poremećaja u ponašanju zahtjeva provedbu adekvatnih i primjerenih preventivnih strategija kojima će se prvenstveno zadovoljiti potrebe djeteta (Žižak, 2010). Ukoliko je rizično ponašanja u porastu stručnjak će procijeniti ovisno o svojim vještina, znanjima i potrebama djeteta, za koju se uslugu i intervenciju odlučiti. Usklađivanje potreba djece i mladih s poremećajima u ponašanju i intervencijama zahtjeva je i profesionalno veoma težak zadatak.

Bloomquist i Schnell (2002:105) prema Žižak (2010) definira korake za usklađivanje potreba korisnika s intervencijom: 1. prikupljanje podataka, 2. povezivanje podataka iz više izvora u cjelinu, 3. izrada profila rizičnosti i 4. izbor/kreiranje intervencije. Važno je da su koraci

obavljeni te da su unaprijed definirani svi čimbenici rizika i zaštite u svim područjima života djeteta te da je intervencija osmišljena temeljem svih relevantnih podataka i koraka. Zaključno, u procesu intervencije veoma je važno usklađivanje intervencije s potrebama djece i mladih u riziku te kao prioritet postaviti da sam proces treba uvijek biti u najboljem interesu djeteta. Područje intervencija jest veoma osjetljivo i zahtjeva usklađenost pristupa, metoda i postupaka spram djece i mladih s poremećajima u ponašanju. Važno je istaknuti da se intervencije provode najčešće u organiziranim institucionalnim uvjetima što dodatnu ukalupljuje osobu koja provodi tretman i osobu koja je na tretmanu (Kobolt, 1997).

2. KLASIFIKACIJA INSTITUCIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prema Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2017) domovi za djecu osiguravaju stalni, privremeni, cjelodnevni ili poludnevni boravak te brigu stručnih djelatnika o odgoju i obrazovanju, školovanju, zdravstvenim i higijenskim navikama svakog pojedinog djeteta. Također, važno je istaknuti da stručni djelatnici pružaju pomoć djeci, ali i poduzimaju mjere za povratak djeteta u obitelj. „Djeca s problemima u ponašanju su djeca čije je ponašanje znatno različito od opće prihvaćenih socijalnih i kulturnih, te zakonom definiranim normi ponašanja, a kojima dijete dovodi u opasnost sebe i/ili dobrobit drugih osoba i skupina“ (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2017).

Prema odrednicama Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2017) u domove za odgoj djecu i mladež smještena su djeca s problemima u ponašanju u dobi od 7.-21. godine života te su iskazala brojna rizična ponašanja. Kiehn (1998) navodi kako se funkcija pojedinog doma ogleda u položaju djece i mladih u društvu u kojem djeluju i žive. Važnost domova ogleda se u pružanju pomoći i sigurnosti na putu prema zrelosti i rješavanju problema s kojima se suočavaju. „Funkcija domova za odgoj ne bi se trebala temeljiti samo na zahtjevima nadležnih tijela, društva ili ustanova“ (Kiehn, 1998:16). Brojna istraživanja navode kako je dom mjesto u kojem se prvenstveno odgojno djeluje na štićenike te je prvenstvena uloga odgajatelja poučavati, usmjeravati i poticati djecu na pravi put, a ne ih oblikovati na društveno poželjan način. Odgoj u domovima za odgoj djece i mladeži ne zamjenjuje ulogu obitelji, već se primjenjuje kada drugi raspoloživi oblici pomoći nisu dostatni (Kiehn, 1998). Rosić (2007) navodi kako institucionalni smještaj, odgoj i tretman

kako u svijetu, i u Hrvatskoj stoji pred većim izazovima nego ikada do sada. Razlog tome jesu sve veći i složeniji problemi djece s poremećajima u ponašanju koja su i danas u velikom broju u potrebi za takvom vrstom smještaja i pomoći (Rosić, 2007).

U Hrvatskoj trenutno djeluje 11 domova za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju, od kojih su neki kroz posljednje dvije godine prenamijenili se u centre za pružanje usluga u zajednici, jedan od koraka u procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova za djecu s poremećajima u ponašanju. Istraživanje Koller-Trbović i Žižak (1999) govori o prioritarnim područjima rada u domovima za odgoj djece i mladeži, pa se ističu:

PRIORITETI INSTITUCIJA
Rast i razvoj odgojne grupe
Obrazovanje i socijalizacija
Red, rad i disciplina korisnika
Osobne promjene, rast i razvoj kroz odnos odgajnik-odgajatelj
Stvaranje uvjeta u vanjskoj sredini za socijalizaciju nakon otpusta

Prema Žižak i Koller-Trbović (1999) u domovima se stavlja naglasak na pomoć i skrb korisnika tretmana u svim područjima rada i djelovanja institucije, poput odgoja i obrazovanja, resocijalizacije, odnosima s drugim korisnicima usluga, stvaranju adekvatnog sustava vrijednosti i sl. Govoreći o klasifikaciji institucija, prema *Pravilniku o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući*¹ iz 2009. godine, domovi za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju osnivaju se kao: a) Dom za odgoj djece, b) Dom za odgoj djece i mladeži, c) Odgojni dom i d) Posebna odgojna ustanova

a) **Dom za odgoj djece** pruža skrb: djeci s poremećajima u ponašanju i osobnosti do navršene 14. godine života, temeljem izrečene mjere obiteljsko-pravne zaštite povjerenjem djeteta domu na čuvanje i odgoj, na smještaj (stalni ili privremeni prihvati), u okviru kojeg se korisnicima osigurava stalna briga i nadzor, pružanje usluga stanovanja, prehrana, briga o zdravlju i njezi, odgoj, stručna pomoć kroz odgojne sadržaje i rad usmjeren na razvijanje

¹ U daljnjem radu navoditi će se kraći naziv.

osjećaja odgovornosti i radnih navika, socijalne i psihosocijalne podrške, stručne pomoći u učenju i slično (Pravilnik o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, 2009).

b) **Dom za odgoj djece i mladeži** pruža skrb djeci do 18. godine života s poremećajima u ponašanju i osobnosti, temeljem izrečene mjere obiteljsko-pravne zaštite kojom se dijete povjerava na čuvanje i odgoj ustanovi te izrečenih odgojnih mjera (posebna obveza – upućivanje u savjetovalište za mlade, upućivanje u centar za odgoj i pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu).

c) **Odgojni dom** prema Članku 43. Pravilnika o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi (2009) pruža usluge skrbi izvan vlastite obitelji i usluge obrazovanja djeci i mlađim punoljetnim osobama s poremećajima u ponašanju i promjenama u osobnosti uvjetovanim organskim čimbenicima ili psihozom i/ili s psihofizičkim oštećenjima.: djeci do 21. godine života, temeljem sudske mjere obiteljsko-pravne zaštite kojom se dijete povjerava na čuvanje i odgoj ustanovi te sudske odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu mlađim punoljetnim osobama, temeljem sudske odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.

d) **Posebna odgojna ustanova** prema Članku 45. Pravilnika (2009) pruža usluge skrbi izvan vlastite obitelji djeci i mladima s poremećajima u ponašanju u obliku posebne organizacijske cjeline pri centru za socijalnu skrb. Boravak može biti dnevni ili poludnevni.

Govoreći o funkcijama institucija poput domova izdvajaju se funkcije koje stručnjaci obavljaju u radu s djecom-korisnicima domova. Funkcije institucija poput domova za odgoj jesu mnogobrojne. Prema autoricama Žižak i Koller-Trbović (1999) podijela funkcija institucija za smještaj i tretman djece je sljedeća:

Materijalna skrb	Posredna je funkcija institucije koja omogućava smještaj i adekvatan tretman kroz osiguravanje djetetu materijalne i prostorne uvjete za život u domu.
Komunikacija	Komunikacija je nužna i posredna funkcija koja se pruža kroz život u domovima. Proces komuniciranja međusobno djeluje na sve sudionike.
Skrb-zaštita-sigurnost	Skrb je statusna funkcija domova koja proizlazi iz statusa djeteta kao osobe o kojoj je potrebno skrbiti. Sigurnost i zaštita su funkcije koje uključuju zadovoljenje potreba djeteta.
Odgoj i obrazovanje	Odgoj i obrazovanje je neposredna i normalizacijska funkcija institucije. Najčešća funkcija koja ima važnost

	za dijete i uključuje odgojno i obrazovno vodstvo djeteta u skladu s njegovim osobnim potrebama i mogućnostima.
Socijalizacija	Također, socijalizacijska funkcija je veoma bitna jer ima za cilj usvajanje socijalno prihvatljivih oblika ponašanja koja su potrebna djetetu za uspješno funkcioniranje u postojećoj životnoj sredini.
Discipliniranje	Discipliniranje je razvojno-normativna funkcija institucije. Osnovni cilj funkcije jest poučavanje djece konformiranju s normama i pravilima društva.
Resocijalizacija	Resocijalizacija je tretmansko-rehabilitacijska funkcija institucije. Glavni sadržaj jest nadomještanje disfunkcija u području vještina, znanja, vrijednosti i sl.
Socijalna kontrola	Socijalna kontrola je neposredna funkcija domova. Društveni sustavi prenose ju na instituciju kako bi na legitiman način mogla mijenjati neprihvatljiva ponašanja.
Iniciranje promjena	Iniciranje promjena opisuje se kao pomagačko-rehabilitacijska funkcija institucija. Cilj ove funkcije jest motiviranje nemotiviranih za unošenje pozitivnih i adekvatnih promjena u radno i životno okruženje.
Evaluacija	Na kraju, dolazi se do funkcije evaluacije gdje njezin sadržaj obuhvaća samoevaluacija i evaluacija usluga i zadovoljstvo korisnika. Temeljna svrha evaluacije jest podizanje kvalitete smještaja ili tretmana.

Tablica 3. Funkcije i sadržaji institucija. Preuzeto iz: Žižak, A., Koller-Trbović, N. (1999). Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi.

Kroz dugu povijest institucionalnog smještaja postalo je u potpunosti jasno kako ne može obnašati i zamijeniti obiteljske funkcije i uloge. Budući da postoje brojne situacije u kojima je izdvajanje djeteta iz obitelji najbolja i jedina moguća opcija, funkcije koje institucije poput domova za odgoj pružaju jesu brojne. Emocionalna podrška obitelji je jedna od najčešćih funkcija koja ne može biti adekvatno kompenzirana u domu, što pokazuju i istraživanja u kojima odgajatelji govore o potrebama djece koje se mogu i ne mogu zadovoljiti u domovima (Žižak, Koller-Trbović, 1999). Postalo je jasno kako institucija može preuzeti samo neke obiteljske uloge (Žižak, Koller-Trbović, 1999). Neke od tih uloga jesu: savjetodavna uloga, odgoj i obrazovanje djeteta, socijalizacija, materijalna skrb i dr. Odgajatelji zaposleni u

domovima su stručnjaci različitih profila i mogu na razne načine pristupati djetetu i zadovoljavati određene funkcije ovisno o područjima interesa odgajatelja i djeteta.

2.1. Prostorno-materijalni uvjeti domova

Za ostvarivanje zadaća i ciljeva odgojno-obrazovnog rada potrebno je osigurati opće i pedagoške uvjete (Rosić, 2007). Dio potrebnih uvjeta određeni su *Zakonom o srednjem školstvu, Pravilnikom o normi neposrednog odgojno-obrazovnog rada, Zakonom o socijalnoj skrbi* te o drugim zakonskim aktima. Materijalno-prostorni uvjeti bitna su sastavnica i temeljni preduvjet za nesmetanu i kvalitetnu realizaciju rada. U istraživanju se važan naglasak stavlja na ispitivanje stanja domova za odgoj djece i mladeži te procjena i zadovoljstvo odgajatelja prostornim i materijalnim uvjetima domova u kojima svakodnevno rade i borave. Najbitniji segment jest omogućavanje djeci adekvatno prostorno funkcioniranje te zadovoljavanje interesa djece i mladih, ali i tehničko-sigurnosnih-higijenskih propisa i normative. Zgrada doma sa svojim prostorima, brojem soba, veličinom odgojnih skupina, rasporedom i tehnologijskom opremom utječe na psihološke uvjete boravka u domu (Rosić, 2007). Jedan od najvažnijih prostornih uvjeta za djecu i mlade koji izdvojeni iz obitelji jest soba. Prema Žižak (2010) vlastiti krevet i prostor oko njega predstavljaju ono što djeca doživljavaju svojim osobnim prostorom. Standardi smještaja razlikuju se od doma do doma, pa tako najčešće djeca borave u sobama od 2 do 4 člana. Autorice Koller Trbović i Žižak (1999) govore o broju djece po sobama u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju te istraživanja pokazuju da ne postoje domovi gdje djeca posjeduju vlastitu sobu te da se najčešće smješta od 2 do 4 djece po sobi. Postoje domovi gdje je smješteno od 5 do 10 djece po sobi, ali su rijetkost. Nadalje, za ostvarivanje cjelokupnog rada u domovima za odgoj važni su i kadrovski uvjeti ili sistematizacija radnih mjesta.

2.2. Povezanost domova za odgoj djece i mladeži s lokalnom zajednicom

Prema Žganec (1998) lokalna zajednica u kojoj žive djeca i mladi s poremećajima u ponašanju sadrži najviše potencijalno rizičnih, ali i preventivnih faktora s kojima se svakodnevno susreće u stručnom djelovanju i pedagoškoj intervenciji poremećaja u

ponašanju. Važno je spomenuti da neke lokalne zajednice imaju razvijene brojne kvalitetne preventivne programe za sprječavanje problema u ponašanju kod djece i mladih. Lokalna zajednica obuhvaća školski kolektiv, neformalne vršnjačke grupe, institucije i organizacije koje djeluju na području lokalnih zajednica na području Republike Hrvatske (Žganec, 1998). Međutim, kao jedan od najvažnijih faktora koje djeluje na prevenciji problema u ponašanju je škola te kao odgojno-obrazovna ustanova ima jako ulogu u kreiranju preventivnih strategija. Strategije usmjerene na školsku zajednicu trebaju za cilj imati jačanje vještina kod djece sa svrhom slabljenja školskog neuspjeha i lošeg vladanja i ponašanja unutar škole (Žganec, 1998).

Također, važno je istaknuti međusobnu suradnju svih segmenata društva da bi se na adekvatan način pomagalo djeci i mladima s problemima u ponašanju budući da lokalna zajednica kao takva ima integrirajuću ulogu. Preventivne aktivnosti je moguće izvršiti na inicijativu same lokalne zajednice te zajedničkom suradnjom sa svim čimbenicima poput škole, vršnjačkih skupina, raznih udruga i sl. Primjeri dobre prakse nam pokazuju da su se autori preventivnih programima počeli aktivno baviti devedesetih godina prošlog stoljeća. Žganec (1998) navodi da su se raznim preventivnim programima počeli baviti autori Lochman i Dodge (1994), Crick i Dodge (1994), Fraser (1996) i dr. Temeljna osnova takvih intervencija jest suradnja i povezanost vršnjačkih skupina sa školom i obiteljima djece i mladih. S prethodno navedenim subjektima potrebno je razviti suradnju koja bi se temeljila na razvijaju socijalno poželjnih ponašanja kod djece, kako bi na što bolji način usmjeravali na prava rješenja. Žganec (1998) govori kako je u radu s roditeljima najbitnije pravilna komunikacija, jačanje normi i sustava vrijednosti kod djece i mladih s problemima i na kraju, oslušivanje djetetovih potreba i odgovarajući roditeljski stil. Početak svega povezuje se uz manjak informacija roditelja o tome što se događa s njihovim djetetom te se stavlja naglasak na važnost organiziranosti i kontrole unutar same obitelji. Nadalje, domovi za odgoj djece i mladeži u Republici Hrvatskoj u okviru svoga rada najčešće surađuju s lokalnom zajednicom, kroz usku suradnju sa školama, udrugama, zdravstvenim službama i sl. Istraživanje koje ide u prilog tome jest autorice Mataga Tintor iz 2006. godine, u kojem se nastoji istražiti utjecaj ključnih i čelnih ljudi u lokalnoj zajednici Velike Gorice i njihova razmišljanja o preventivnim programima za djecu s poremećajima u ponašanju. Uloga lokalne zajednice najvidljivija je upravo kroz nuđenje preventivnih programa budući da su oni primarni zainteresirani akteri za smanjivanje rizičnih činitelja. Mataga Tintor (2006) definira ključne ljude u lokalnoj zajednici kao aktere koji imaju priliku i mogućnost na oblikovanje socijalne okoline o problemima koji su od iznimne važnosti za zajednicu. „Preventivne strategije u

određenoj zajednici mogu biti uspješne pod uvjetom da su zadovoljena tri uvjeta: da postoje osobe koje iniciraju promjene, ljudi koji prihvaćaju inovacije i donose odluke o njihovom provođenju i ljudi koji provode programe u samoj praksi“ (Mataga Tintor, 2006:84). Prethodno navedene grupe aktera su u međusobnoj korelaciji te su od izuzetne važnosti i nije ih moguće hijerarhijski odrediti. Lokalna zajednica je od iznimne važnosti u kreiranju preventivnih strategija budući da suvremena istraživanja pokazuju zainteresiranost čelnih ljudi u lokalnim zajednicama na području preveniranja problema u ponašanju kod djece i mladih. Sljedeće istraživanje povezano s percepcijom lokalne zajednice i njezinih aktera o djeci s poremećajima u ponašanju i domovima kao ustanovama u kojima borave jest autorica Koller-Trbović i Žižak, iz 2012.godine. Istraživanje novijeg datuma ukazuje nam na važnost vrijednosti i stavova društva o djeci s problemima u ponašanju. Istraživanjem su obuhvaćeni roditelji djece, učitelji i nastavnici, stručnjaci iz različitih područja društvenog djelovanja (najviše socijalnih radnika, pravnika i socijalnih pedagoga), novinari, policy stručnjaci u tijelima državne i lokalne samouprave i djeca (Koller Trbović, Žižak, 2012). U istraživanju jest sudjelovalo ukupno 140 osoba. Rezultati istraživanja autorica Koller Trbović i Žižak (2012) pokazali su da različiti sudionici posjeduju u potpunosti drugačije stavove o djeci s problemima u ponašanju, no nešto u čemu se slažu jest da društvo na senzacionalistički način pristupa djeci koja imaju probleme u ponašanju te su podložni utjecaju medija (Koller Trbović, Žižak, 2012). Također, društvo se deklarira kao nedovoljno informirano o temi djece s problemima u ponašanju. Sljedeće istraživanje autora Mihić, Novak i Bašić (2010) govori o zajednicama koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju. Prevencija poremećaja u ponašanju temelji se na sveobuhvatnom djelovanju lokalne zajednice. „Rezultati dosadašnjih istraživanja identificiraju brojne rizične i zaštitne čimbenike, na razini individue, na razini njezinih najbližih okruženja te na razini zajednice, koji utječu na razvoj djece i mladih“ (Mihić, Novak, Bašić, 2010: 392). U lokalnoj zajednici potrebno je usmjeriti se na jačanje zaštitnih čimbenika što bi značilo spajati škole, domove i udruge u lokalnoj zajednici na razvoju programa prevencije problema u ponašanju od najranije dobi djeteta. Stručnjaci iz svih odgojno-obrazovnih i socijalnih područja rada trebali bi ujediniti znanja i isticati važnost pomaganja djeci s problemima u ponašanju. Odgajatelji zaposleni u domovima će kroz istraživački dio rada istaknuti svoja iskustva i mišljenja o mogućnostima institucionalne skrbi u svim segmentima djelovanja te će se detaljnije analizirati i usporediti s rezultatima prethodnih istraživanja stručnjaka koji su se bavili navedenom tematikom. Zaključno, društvo djelomično razumije problematiku problema u ponašanju kod djece i mladih, no iskazuje

konfuziju i besperspektivnost po pitanju rješavanja i predlaganja konkretnih rješenja te suradnje s domovima za odgoj (Koller Trbović, Žižak, 2012).

3. KOMPETENCIJE ODGAJATELJA ZA PROVEDBU PEDAGOŠKE PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU

Prema Žižak, Tasić i Koller-Trbović (1996) jedan od najzahtjevnijih oblika rada s djecom jest odgajateljski rad u uvjetima institucionalnog odgoja i tretmana. Iz godine u godinu, niz stručnjaka počevši od nastavnika, pedagoga, rehabilitatora i psihologa rade na odgoju i obrazovanju, tretmanu, resocijalizaciji djece s problemima u ponašanju izražava svoje nezadovoljstvo načinom postupanja nadležnih spram njih. U literaturi se pojam kompetencija opisuje kao sposobnost i mogućnost rada u promjenjivoj i izazovnoj okolini koja dovodi do sazrijevanja i razvoja osobe (Opić, Jurčević-Lozančić, 2008). Kada se govori o poremećajima u ponašanju odgajatelji zaposleni u institucijama jesu aktivni nositelji pedagoške prevencije u suradnji s drugim stručnim djelatnicima. Posao postoje sve odgovorniji i stresniji te funkcioniraju u višestruko promjenjivim uvjetima. U literaturi se pojam odgajatelja u institucijama socijalne skrbi određuje kao „stručni djelatnik koji najviše i najsistematičnije djetetu tijekom dana pruža skrb, zaštitu, kontrolu, nadzor, odgoj i obrazovanja, savjetovanje i sl.“ (Žižak, Tasić, Koller-Trbović, 1996). Uloga odgajatelja u domovima za odgoj je veoma kompleksa te počiva na dvjema ulogama: profesionalnoj i roditeljskoj (Žižak, Tasić, Koller-Trbović, 1996). Profesionalna uloga odgajatelja uključuje vođenje evidencije i dokumentacije za svakog štićenika doma, sudjelovanje u realizaciji i pisanju plana i programa rada s djetetom, savjetodavni rad s djetetom, suradnja s centrima za socijalnu skrb u cilju poboljšanja uvjeta za djetetov povratak u obitelj i dr., dok se pod roditeljskom ulogom smatra razgovor s djetetom u vidu poboljšanja socijalnog i emocionalnog zdravlja djeteta, vođenje doktoru ukoliko je dijete bolesno, slušanje i razumijevanje djeteta, empatija i prijateljski odnos i podrška (Žižak, Tasić i Koller-Trbović, 1996). Postavlja se pitanje koje su to točno kompetencije koje bi jedan odgajatelj trebao posjedovati? Budući da odgajatelj mora posjedovati pedagoške kompetencije kako bi mogao raditi na prevenciji poremećaja u ponašanju djeteta, kao neka od važnijih kompetencija autori navode ulogu pomagača. Ribarić (2008) je u svom istraživanju ispitala odgajatelja djece i mladih s problemima u ponašanju kako bi oni definirali ulogu odgajatelja. Budući da odgajatelji posjeduju različite osobne

kompetencije te se radi o ljudi različitih crta ličnosti, autorica je utvrdila kako se radi o kombinaciji različitih profesionalnih i osobnih obilježja (Žižak, 2010., prema Ribarić, 2008). Profesionalne kompetencije odnosile su se na interveniranje te pomoć djeci i mladima na stručnim razinama, dok su osobna obilježja uglavnom iz spektra poželjnih i pedagoških ljudskih osobina (Žižak, 2010). Dobar odgajatelj je ujedno i dobar čovjek, stoga su pedagoške, tj. stručne i osobne kompetencije neminovno povezane.

POMAGAČ	Odgajatelj se definira kao pomagač u svemu, u sazrijevanju, razvoju, odrastanju, rješavanju problema, ispravljanju negativnog i sl.
RODITELJ	Odgajatelj preuzima ulogu majke i oca, profesionalnog i zamjenskog roditelja.
VIŠESTRUKU ULOGE	Odgajatelj je koordinator, prijatelj, animator, savjetnik, pomagač, učitelj i pedagog.
VIŠESTRUKU KOMPETENCIJE	Odgajatelju su potrebne kompetencije za resocijalizaciju, discipliniranje, usmjeravanje, savjetovanje, usmjeravanje života, vođenje grupe, kreiranje situacija u domu, pružanje pomoći u odrastanju, u odgoju i obrazovanju.
MODEL	Odgajatelj je model, uzor, prijatelj i motivator djeci.
OSOBA	Odgajatelj osjeća, empatizira, voli posao s djecom i mladima, strpljiv je, pozitivno usmjeren, tolerantan, kooperativan i dr.
POSLOVAN	Odgajatelj je odgovoran, zahtjevan, kompliciran, specifičan, obavlja poslove iz ugovora o radu.

Tablica 4. Osobna definicija uloge odgajatelja. (prema Ribarić, 2008). Preuzeto iz: Žižak, A. (2010). Teorijske osnove intervencija- socijalnopedagoška perspektiva.

Prema Žižak (2010) pojam profesije i educiranih stručnjaka najčešće se veže uz kompetencije temeljene na specijaliziranim znanjima i teorijama. Autorica je profesije koje se bave radom u institucijama poput domova za odgoj djece i mladeži stručno imenovala, tzv. pomažućim profesijama. Definiranje pomažućih profesija jest nerijetko kao one koje djeluju na područjima rada koja uključuju emocionalne probleme, probleme ponašanja i međuljudskih odnosa pojedinca (Sudbery i Bradley, 1996, Ajduković i Žižak, 1999, Žižak, 2010). Prethodno spomenuti autori u profesionalne pomagače ubrajaju osobe koje su se školovale za „pomagačka zanimanja“, a to su: psiholozi, socijalni radnici, pedagozi, nastavnici, defektolozi itd. Najjednostavnija definicija pomažućih ponašanja uključivala bi ona ponašanja koja u sebi supsumiraju altruizam i prosocijalna ponašanja (Žižak, 2010). „U literaturi se najčešće navodi

kako profesionalni pomažući odnosi u radu s djecom i mladima u domovima imaju četiri funkcije, a to su: odnos kao preduvjet uspješnoj primjeni profesionalnih postupaka, odnos kao preduvjet procjenjivanja (ponašanja, napretka, rizika), činitelj osnaživanja i utjecanja i činitelj uključivanja i sudjelovanja djeteta u intervenciji“ (Žižak, 2010:159). Važno je naglasiti da je rad s djecom s poremećajima u ponašanju veoma izazovan te zahtjeva konstantnu angažiranost i predanost djetetu. Djeca i mladi s poremećajima u ponašanju su često nemotivirana za rad i napredak te je posao odgajatelja kao stručnog djelatnika, na najbolji mogući način izgraditi odnos s djetetom motivirajući ga na aktivnost za koju je sposoban. Upornost, konstantnost i motiviranost su osobine koje bi trebao posjedovati svaki odgajatelj. U radu se također ispituje perspektiva odgajatelja i njihov način i aktivnosti rada s djecom. Razlog odabira profesije odgajatelja nameće pitanje posjeduju li svi odgajatelji potrebne kompetencije za rad s ovom skupinom djece i mladih? Kroz njihovo zadovoljstvo i samorefleksiju u istraživanju uvidjeti će se smatraju li da posjeduju adekvatne kompetencije. Stoga je važno istaknuti da ne postoji jedna točna definicija o tome kakav bi trebao biti dobar odgajatelj, no pregledom literature uviđa se kako je odnos između odgajatelja i štíćenika izuzetno važna komponenta. Ukoliko odgajatelj ne posjeduje empatičnost, toplinu, razumijevanje i predanost u odnosu sa djetetom odraziti će se na napredak samo djeteta. „U profesionalnim pomažućim odnosima u tom smislu je bitno da je stručnjak senzibiliziran za stanje i osjećaje osobe kojoj pomaže, da joj pruža konstantnost i pouzdanost, prihvaćanje, neugrožavajuću kritičnost, da je fokusiran na njene potrebe, da barem povremeno bolje procjenjuje njenu unutarnju realnost od same osobe“ (Žižak, 2010:56). U novijem istraživanju autorica Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević (2015 i 2016) govori se o kompetencijama stručnjaka u domovima u procesu procjene potreba djece i mladih u institucijama, pa se kao najbitnije navode profesionalna kompetentnost, profesionalna i ljudska stručnost u obavljanju posla odgajatelja. Stoga se izdvajaju i ključna područja kompetentnosti; vještine kritičkog mišljenja, istraživačke vještine, znanje o provedbi procjena potreba djeteta, prepoznavanje zakonske komponente u pojedinoj situaciji u praksi, rješavanje dilema u praksi, timski rad s kolegama i uvažavanje mišljenja (Crisp i suradnici 2005. prema Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2015 i 2016). Pedagozi, kao odgojno-obrazovni stručnjaci svojim inicijalnim obrazovanjem su djelomično kompetentni za rad u institucijama poput domova za djecu s poremećajima u ponašanju. Većina odgajatelja najčešće ističe važnost osobnih i profesionalnih kompetencija, stoga je važna sama osobnost odgajatelja. Ukoliko je stručni radnik motiviran te posjeduje želju za rad i pomoć djetetu postoji i velika šansa da će tijekom vremenskog perioda usvojiti i naučiti znanja koja nije stekao inicijalnim

obrazovanjem. U istraživačkom dijelu rada će se usmjeriti na ispitivanje pedagoga o vlastitim razmišljanjima koliko je stručni suradnik pedagog profiliran za rad u institucionalnoj skrbi te se kao jedan od ciljeva navodi važnost cjeloživotnog profesionalnog usavršavanja što je također bitan faktor za kvalitetan rad u domovima.

Budući da je procjena potreba djeteta u instituciji veoma kompleksa pojava, odgajatelj mora prikupiti i posjedovati sve relevantne informacije i saznanja o problemu o kojem je riječ. Brojni autori navode razne kompetencije koje bi pomagačke profesije trebale posjedovati međutim još uvijek nije moguće odrediti koje bi to konkretno kompetencije trebale biti. Kaslow, Celano i Stanton (2005) prema Žižak (2010) navode temelje uspješnog savjetodavnog rada:

- primjene znanstvenih postulata u praksi
- mogućnost psihološke procjene
- sposobnost psiholoških intervencija
- sposobnost pružanja savjetodavnog rada
- supervizija
- profesionalni razvoj
- poštivanje individualnih i kulturalnih različitosti

S druge strane, Uhlendorff (2012) navodi kompetencije u odnosu na zanimanje socijalnog pedagoga koje obuhvaćaju tematska područja: dijagnoza, planiranje, savjetovanje i posredovanje. Profesionalne kompetencije socijalnih pedagoga prema autoru Uhlendorffu (2012) odnose se na opće teorijsko znanja o znanosti socijalne pedagogije, istraživačkim metodama i kompetencijama, specifična stručna znanja potrebna za adekvatan rad s djecom i mladima s problemima u ponašanju (Uhlendorff, 2012). Prethodno navedene kompetencije uče se kroz inicijalno obrazovanje, stručni rad i praksu. U domovima za odgoj djece i mladeži rade stručnjaci raznih profila koji su kroz svoje obrazovanje stekli širok spektar kompetencija. Budući da su socijalni pedagozi stručnjaci koji se primarno zapošljavaju u domovima ovakvog tipa može se govoriti i o kompetencijama koje posjeduju ostale struke koje se zapošljavaju u ovakvim ustanovama, primarno pedagozi općeg profila. U istraživačkom dijelu rada pokušati će se istražiti mišljenja pedagoga zaposlenih u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju o tome koliko su na početku svog rada bili pripremljeni za rad s djecom s poremećajima u ponašanju. Ukoliko je neki od odgajatelja spremniji za rad u određenom području u to područje ga se i upućuju. Jake i manje jake strane odgajatelja,

individualni senzibilitet za rad u određenom području s djecom i mladima svrstava i čini dom dinamičnim radnim kolektivom (Koller- Trbović, Jeđud Borić i Miroslavljević, 2015 i 2016). Znanja, vještine i talenti razvijaju se kroz visokoškolsko obrazovanje, ali kroz ulazak u praksu se uviđa primjena i sposobnost snalaženja različitim životnim situacijama. Relevantna literatura vezana za područje rada u domovima za odgoj i odgojnim domovima prvenstveno govori o socijalnim pedagogima, kao primarnim stručnjacima osposobljenim za rad u institucijama takvog tipa. Međutim, Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (2014) jasno se definira da je odgajatelj osoba koja ima završen diplomski studij iz područja odgojnih znanosti, obrazovnih znanosti, socijalnog rada, edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti, psihologije, pedagogije i logopedije. Stoga se neminovno zaključuje kako prethodno navedene struke imaju zakonsko pravo na zapošljavanje i profesionalni rad s djecom s poremećajima u ponašanju.

U istraživačkom dijelu rada provedenom u Domu za odgoj djece i mladeži Cres i Rijeka na radno mjesto odgajatelja zaposleno je 4 pedagoga, koji se uvelike razlikuju po godinama života i radnom iskustvu. Pedagog kao stručni suradnik posjeduje odgovarajuće inicijalno obrazovanje i kompetencije za pružanje usluga u ustanova poput odgojnih domova. S druge strane, u stručnoj literaturi se navode kompetencije koje bi trebali posjedovati socijalni pedagozi, no u sklopu rada može se naglasak staviti na odgajatelje kao primarne pružatelje usluga i radu s djecom u institucijama.

Istraživanja pokazuju da je rad odgajatelja u domovima nerijetko veoma stresan te da postoji velika opasnost od „sagorijevanja na poslu“, tzv. burn-outa (Žižak, 2004). Tradicionalni pristup u kojem je edukacija odgajatelja dovoljna više nije aktualan te se sve češće razmatra supervizija kao oblik podrške odgajateljima u domovima (Žižak, 2004). Žižak (2004) definira superviziju kao siguran oblik podrške i pomoći koji osigurava odgajateljima mjesto gdje se mogu suočiti s teškim emocijama koje često prate institucije, u ovom slučaju domove za djecu s poremećajima u ponašanju. Bergh (1994) prema Žižak (2004) govori o tri modela supervizije u institucijama za djecu: ekspertni model, model usmjeren na savjetovanje i model rješavanja problema. Prethodno navedeni modeli supervizije mogu se implementirati u domove ovisno o stilu podrške odgajatelja, pa stoga autorica ističe kako su potrebe žena i muškaraca odgajatelja drugačije iako rade u istom kolektivu. U istraživačkom dijelu rada ispitivati će se mišljenje odgajatelja o mogućnostima stručnog usavršavanja njih kao odgajatelja te će se njihovi odgovoriti obraditi i implementirati za daljnja istraživanja.

3.1. Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju iz perspektive suvremenih znanstvenih istraživanja

Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević (2015 i 2016) autorice su Priručnika pod nazivom *Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju-konceptualne i metodičke odrednice*, koji se bavi prednostima procjene stručnjaka u domovima za odgoj. Kvalitetne procjene, angažiranost, posvećenost i zainteresiranost stručnjaka koji rade u domovima za budućnost ustanove, također i na proces deinstitutionalizacije na koji se stavlja naglasak u radu. Također, u ovom istraživačkom radu žele se saznati stavovi odgajatelja o samom procesu te njihovi prijedlozi za implementaciju u svakodnevnu praksu i rad domova za odgoj. Timska procjena stručnjaka je jedna od interventnih mjera koje se poduzimaju u društvu s ciljem sprječavanja problema u ponašanju kod djece i mladih te se procjena stručnjaka definira kao početak intervencije ili rana intervencija (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2015 i 2016). Procjena predstavlja interdisciplinarnu i multidisciplinarnu timsku djelatnost upoznavanja i definiranja pojave rizičnih ponašanja kod djece i mladih te proučavanja potreba djece smještenih u domovima za odgoj (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2015 i 2016). S druge strane, Koller Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević (2015 i 2016) pojam potreba djece i mladih opisuju kao procjenu potreba tijekom intervencija te procjena psihosocijalnoj, emocionalnog stanja djeteta. Nakon kvalitetne procjene stručnog tima i osmišljavanja plana i programa tretmana slijedi direktan rad s djecom i mladima. „Procjena se bavi pojedincem u određenom/specifičnom okruženju, pa se ovdje ne radi o spoznavanju objekta, već o spoznavanju čovjeka, njegove osobnosti, interakcije sa sredinom, a to znači da je u ovom slučaju „objekt” procjene ustvari subjekt, i zato se radi o posebnom, drugačijem pristupu“ (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2017:13). Važno je istaknuti da za bolje razumijevanje osobe jest potreban pedagoški takt, tj. odgajatelji kao stručnjaci moraju iskazati razumijevanje, odgovornost, prihvaćanje, empatiju, poštovanja spram djeteta ili mlade osobe s kojom surađuju. Prvi i temeljni cilj u procjeni potrebe djece jest stavljanje naglaska na procjenu prirode, uzroka, vrste i nastanka problema u ponašanju (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2017).

TRADICIONALNI PRISTUP	SUVREMENI PRISTUP
statičnost	dinamičnost procesa
orijentacija na probleme	orijentacija na potrebe i potencijale
konstatiranje stanja	orijentacija na tretman
izolirani pristup djetetu	interakcija djeteta s okruženjem

distanca u odnosima	komunikacija i odnos s djetetom i obitelji
nuđenje gotovih rješenja	zajedništvo u donošenju odluka
utvrditi „što je“	utvrditi „što treba“ i kako to ostvariti

Tablica 5. Koller-Trbović, N. (1997). Komparacija tradicionalnog i suvremenog pristupa procjeni. str. 125.

Procjena potreba (raniji naziv, koristi se i danas: dijagnosticiranje), je potrebno promatrati kroz upoznavanje svih područja života djeteta, obitelji, okoline i kroz utvrđivanje prednosti i rizika koji se pojavljuju dovesti do pozitivnih pomaka u stanju djeteta ili mlade osobe (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević, 2017). Zaključno, resocijalizacija mlade osobe dogoditi će se jedino u slučaju zainteresiranosti i truda svih strana uključenih u proces procjene potreba stoga je bitno udružiti znanja i snage svih stručnih suradnika kako bi se dogodila odgovarajuća promjena kod mlade osobe. Proces procjene potreba djece i mladih s poremećajima u ponašanju jest kompleksan proces i potrebne su zajedničke snage, vještine i znanja svih zaposlenih stručnih suradnika u domovima kako bi se na najadekvatniji način pomoglo mladoj osobi. Također, ističe se i važnost zainteresiranosti samog korisnika u cjelokupnom procesu.

4. PREGLED ISKUSTVA I DOBRE PRAKSE INSTITUCIONALNE SKRBI U SVIJETU

Zemlje Europske Unije imaju politiku minimalnog zadržavanja djece u institucijama, osobito najmlađih. U cilju izjednačavanja standarda skrbi osmišljen je projekt Daphne čija je temeljna preporuka da nijedno dijete mlađe od tri godine ne smije biti smješteno u instituciju bez svog roditelja/primarnog skrbnika (Radočaj, 2005). U dokumentima i smjernica se termin „skrb u zajednici“ odnosi na spektar usluga koje omogućuju djeci i mladima život u zajednicama umjesto institucijama. Istraživanje koje je proveo Eurochild (2010) ističe nedosljednost podataka o broju djece i mladih koje se nalaze u sustavu alternativne skrbi u Europi. Ustanove alternativne skrbi u Europi dijele se na: internate, specijalne škole, domove za vrlo malu djecu, domove za djecu s intelektualnim i tjelesnim teškoćama, domove za djecu s problemima u ponašanju, institucije za mlade prijestupnike i domove za rehabilitaciju (Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012).

U sklopu ovoga poglavlja usmjerilo se na razvoj socijalne pedagogije i domove za djecu s problemima u ponašanju kao takve u Europi i svijetu. Socijalni pedagozi su educirani stručnjaci na diplomskoj razini u većini zemalja kontinentalne Europe. Prema Oxtoby (2009) u Velikoj Britaniji, socijalni pedagozi su djelatnici u socijalnoj skrbi koji pomažu djeci i mladima s problemima u ponašanju prilagoditi i adaptirati se na svakodnevni život u zajednici. U zapadnoeuropskim zemljama institucionalna skrb o djeci s problemima u ponašanju jest veoma oskudna budući da se naglasak sve više stavlja na skrb o djeci u zajednici i kućanstvima (izvorno: Residential child care) (Oxtoby, 2009).

UK Charity Break, udruga koja zapošljava stručnjake socijalne pedagoge u radu s djecom i mladima, govori o posjetima Njemačkoj te proučavanju funkcioniranja stambenog sektora za djecu i mlade koji je razvijen u Njemačkoj. Impresioniranost standarda osposobljenosti stručnih djelatnika koji rade u stambenim zajednicama za djecu i mlade je u potpunosti u kontrastu s Velikom Britanijom gdje se stručnjaci regrutiraju u stambene sektore bez prethodnih edukacija i dodatnog osposobljavanja za prelazak na alternativni oblik skrbi.

Nadalje, kao primjer uspješnosti deinstitutionalizacije sustava socijalne skrbi ukazuje nam primjer Sjeverne Irske. Konferencija na temu zaštite prava djece s poremećajima u ponašanju održana 2013. godine pri čemu su bili prikazani rezultati suradnje Hrvatske i Sjeverne Irske na IPA 2009 Twinning projektu (Rajhvajn Bulat, 2013). Sam projekt je započeo 2012. godine. Značajnost IPA Twinning projekta pod nazivom *Unaprjeđenje kapaciteta stručnjaka za zaštitu prava i interesa djece i mladih smještenih u domove za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju*, uviđa se u razvoj domova u Hrvatskoj i želji za suradnjom i praćenjem europskih trendova. Bernadette McNally, dugogodišnja savjetnica za projekte eTwinninga, naglasila je važnost procesa deinstitutionalizacije domova i suradnje stručnjaka koji rade s djecom s poremećajima u ponašanju (Rajhvajn Bulat, 2013). Na konferenciji je bilo govora o institucijama na području Sjeverne Irske koje pružaju pomoć djeci s poremećajima u ponašanju i načinu njihove organizacije te istaknula temeljne dojmove i karakteristike domova u Hrvatskoj:

1. odličan kapacitet zaposlenih stručnjaka
2. kvalitetna podrška civilnog društva
3. loša infrastruktura i prenapučenost domova
4. neadekvatne mjere za zaštitu djece (Rajhvajn Bulat, 2013).

Paul Martin, savjetnik za socijalnu politiku Sjeverne Irske (*Northern Ireland Co-operation Overseas – NICO*) govorio o iskustvima Sjeverne Irske s deinstitucionalizacijom djece iz javne skrbi (Rajhvajn Bulat, 2013). Osvrnuo se na negativna iskustva iz prošlosti institucionalne skrbi. Od sedamdesetih godina prošlog stoljeća do danas u Sjevernoj Irskoj je model spasa zamijenio model potpore, u kojem se naglašava podupiranje i osnaživanje djece u kontekstu vlastite obitelji (Rajhvajn Bulat, 2013). Usluge u domovima trebaju biti oblikovane prema potrebama, važno je pomno ih planirati, prednost treba dati zaštiti djece, a usluge se trebaju temeljiti na načelu osnaživanja prednosti obitelji i djece te trebaju biti utemeljene na dječjim pravima. Praksa udomiteljstva u Sjevernoj Irskoj je veoma važna u zbrinjavanju djece i mladih s poremećajima u ponašanju (Rajhvajn Bulat, 2013). „U Sjevernoj Irskoj 86% djece u državnoj skrbi je smješteno kod specijaliziranih udomitelja, a oni su regrutirani širokom medijskom kampanjom (letci, poster i baneri, štandovi za regrutaciju, informativne večeri, medijsko oglašavanje i dr.“ (Rajhvajn Bulat, 2013:528). Osim razvijenog specijaliziranog udomiteljstva, veliki naglasak se stavlja na razvoj preventivnih programa, programa protiv droge i alkohola, programi usavršavanja emocionalne inteligencije i sl. Govoreći o preventivnim programima i deinstitucionalizaciji u Hrvatskoj prvi korak je već učinjen, kroz učenje programa produženog stručnog postupka u osnovne i srednje škole. Dom za odgoj djece Cres i Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka također u svojim ustanovama imaju produžene stručne postupke, s kojima imaju vrlo pozitivna iskustva.

Zaključno, Rajhvajn Bulat (2013) navodi kako je suradnja Hrvatske i Sjeverne Irske bila vrijedno iskustvo u pomoći unaprijeđenja sustava socijalne skrbi u Hrvatskoj. Twinning projekt završen je 2014. godine u koji se uključilo 12 domova za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju. Zaključno valjda istaknuti kako su stručnjaci zaposleni u domovima dobili uvid, perspektivu i uvid u rad stručnjaka iz Sjeverne Irske koji su uspješno proveli deinstitucionalizaciju domova.

Bouillet (2010) navodi kako u svjetskoj znanstvenoj literaturi se najviše pažnje posvećuje umanjivanju čimbenika rizika i jačanju čimbenika zaštite za pozitivan rast i razvoj djece i mladih. Sambrano i sur. (2005) prema Bouillet (2010) navode rezultate meta-analize 48 programa prevencije koji pružaju učinkovite rezultate i izdvajaju njihova temeljna obilježja: usmjerenost na razvoj socijalnih vještina kod djece i mladih, introspektivno učenje kod djece i mladih, jačanje suradničkih vještina i specijalizirane individualne intervencije. „Evaluacije intervencije *Placement Prevention Program* koju je proveo Chafouleas (2004) pokazala je da dobro strukturirana intervencija koja uključuje rad s učenicima i njihovim obiteljima može

znatno umanjiti potrebu izdvajanja učenika iz obitelji“ (Bouillet, 2010:271). Supervizijom, konstantnim nadzor i suradnjom stručnjaka s obiteljima i naglašavanje važnosti autoriteta roditelja i samopoštovanja djeteta povećala se uspješnost intervencija, koje su bile uspješne u čak 97 posto slučajeva, dok je u 3 posto slučajeva dijete izdvojeno iz primarne obitelji (Bouillet, 2010).

Praksa u zemljama Europske unije govori o važnosti tzv. mentorskih programa koji imaju za cilj potaknuti promjene u ponašanjima kod djece i mladih (Bouillet, 2010). Mentorski programi najčešće se provode od strane mladih snaga, tj. studenata društvenih znanosti koji na prijateljski i empatičan način rade na jačanju potreba djece s poremećajima u ponašanju pod nadzorom stručnjaka.

U Velikoj Britaniji ističe se primjer dobre prakse u gradu Swaseu, gdje su se programi primarne prevencije provodili u školama i lokalnoj zajednici putem izgradnje mreža intervencija u gradu (Haines, 2004., prema Bouillet, 2010.). Utvrđeno je da je program uvelike doprinio smanjivanju rizičnih ponašanja kod djece i mladih te da je značajan zaštitni čimbenik. Također, neki od primjera dobre prakse u Velikoj Britaniji govore o razvoju volonterskih udruženja pri prevenciji razvoja problema u ponašanju kod djece i mladih. Volonterska udruženja pomagala bi u školama, pri obiteljima djece, učenje pozitivnih vještina, pomoć pri učenju i rješavanju konfliktnih situacija i problema, traženju jakih strana kod djece i mladih i sl. U državama Europske unije praksa se sve više odvija na način „Pružanja usluga podrške u zajednici“. Sustav prevencije u zajednici razvili su autori Hawkins i Catalano sa Sveučilišta u Washingtonu (Hawkins, 1999 prema Mihić, Novak i Bašić, 2010.). Autori Hawkins i Catalano razvili su svjetski poznati sustav prevencije koji se temelji na osnaživanje i motiviranje mladih s problemima u ponašanju. Sustav „Zajednica koje brinu“ (izvorno: *Communities that Care*), bavi se uključivanjem i senzibiliziranjem svih dijelova zajednice i promoviranjem pozitivnog razvoja djece i mladih s problemima u ponašanju te je proaktivan i usmjeren na prioritetna područja (Hawkins, 1999., Feinberg, Ridenour i Greenberg, 2006., Mihić, Novak i Bašić, 2010.). Sustav „Zajednice koje brinu“ raširen je diljem svijeta te po njihovom uzoru rade brojne zemlje poput: Nizozemske, Njemačke, Španjolske, Irske, Velike Britanije i Australije (Mihić, Novak i Bašić, 2010). „Predstavlja jedan od operativnih sustava u području testiranih strategija za aktiviranje zajednica na korištenje prevencijske znanosti u planiranju prevencije u zajednici“ (Mihić, Novak i Bašić, 2010). Sustav *Zajednice koje brine* temeljen na sljedećim značajkama:

- osnaživanje zajednica
- promociju pozitivnog razvoja kod djece i mladih te prevenciju nepoželjnih ponašanja
- praćenje fenomenologije nepoželjnih ponašanja
- procjenu prioriteta i potreba u zajednici
- implementaciju učinkovitih preventivnih programa s obzirom na utvrđene potrebe i prioritete
- evaluacija cjelokupnog sustava (Hawkins, 1999., prema Mihić, Novak i Bašić, 2010.).

Tijekom 2002. godine model je preuzet i u Republici Hrvatskoj u okviru projekta „Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju“. Voditeljica projekta je prof. dr. sc. Josipa Bašić s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Faze koje su prethodile usvajanju projekta jesu: ispitivanje spremnosti zajednice, procjene potreba i resursa u zajednici, implementacija samo projekta i evaluacija (Mihić, Novak i Bašić, 2010). Prevencija problema u ponašanju kod mladih u prethodno navedenih zemljama svijeta je razvijena na zavidnoj razini budući da je lokalna zajednica bitan segment koji potencijalno pozitivno utječe na kreiranje zdravije i suradljivije zajednice.

Govoreći o praksi u Sjedinjenim Američkim Državama praksa je nešto drugačija, pa stoga usluge i programi intervencija za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju najčešće se nude kroz sljedeće mogućnosti: savjetovališta/ambulantna klinika, pomoć i tretman u obitelji, program dnevnog tretmana, krizne intervencije, produžena skrb, terapijske zajednice, krizni centri, institucionalni i bolnički tretman (Žižak, 2010). Budući da se usmjerava na izvan institucionalni tretman, u SAD-u se nudi veći broj alternativnih oblika skrbi u zajednici te stručnjaci više ulaze u obitelji i kreiraju programe u svrhu bolje skrbi za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju (Žižak, 2010). Koller-Trbović, Jeđud Borić i Miroslavljević (2017) ističu kako u nekim zemljama svijeta postoji tim unutar škole koji pomaže u rizičnim situacijama koji pomaže školskom timu stručnjaka. „U Nizozemskoj je kod obitelji s manjom djecom i problemima komunikacije moguć pristup procjeni i intervenciji kroz *Video Home Training* (snimanje određenih ključnih dnevnih rutina ili situacija, sadržaja i odnosa; zajednički uvid roditelja i stručnjaka u te snimke i dogovor o potrebi unošenja konkretnih promjena u svakodnevicu, komunikaciju i sl.)“ (Koller-Trbović, Jeđud Borić i Miroslavljević, 2017:43-44).

Diljem Europe i svijeta postoje brojni primjeri preventivnih aktivnosti na koje se stavlja naglasak pri sprječavanju razvoja problema u ponašanju kod djece i mladih. Modeli su na

razne načine integrirani u svakodnevni život djece i mladih, no i povezani s tretmanom u zajednicama. Ukoliko je problem u ponašanju jačeg intenziteta te se procjenjuje kao visokorizičan postoje ustanove adekvatnog tipa za kratkotrajni smještaj djece i mladih. Razlike između institucionalnog smještaja u Hrvatskoj i Europi jesu vidljive ponajviše kroz bolje i kvalitetnije razvijene preventivne programe u zajednicama.

5. PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE I TRANSFORMACIJE DOMOVA

Proces deinstitutionalizacije i transformacije domova za odgoj djece i mladeži javlja se nekoliko godina unazad potaknut trendovima iz Europe i svijeta. *Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj (listopad 2010.)* i *Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016.*, predstavljaju ključne dokumente za daljnju provedbu navedenih procesa. Usvajanjem prethodno navedenih dokumenata provedba procesa deinstitutionalizacije i transformacije se intenzivirala. Prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj² (2014) deinstitutionalizacija i transformacija je podijeljena u tri povezana i međusobno paralelna dijela:

- Proces deinstitutionalizacije,
- Proces transformacije i
- Proces prevencije institucionalizacije i razvoj izvaninstitucionalnih usluga i službi podrške u zajednici

Prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije (2014) deinstitutionalizacija je proces zamjenjivanja institucionalnog smještaja u oblik skrbi u zajednici koji će djeci s problemima u ponašanju omogućiti povratak u obitelj uz neizostavnu podršku stručnjaka, novi život u udomiteljskim obiteljima ili korištenje razvijenih usluga u zajednici, tzv. organiziranog stanovanja. Iako je institucionalna skrb još uvijek jedan od najčešćih oblika smještaja djece i mladih u većini europskih zemalja, sve više se slijedi primjere dobre prakse

² U daljnjem referiranju koristit će se nepuni naziv: Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije (2014).

onih zemalja koje su se usmjerile na „pružanje usluga u zajednici“. Organizirano stanovanje je oblik pružanja usluga u zajednici gdje su osobe smještene u stanu i uz povremenu ili kontinuiranu pomoć stručne osobe osiguravaju svoje primarne životne potrebe poput, obrazovne, odgojne, radne, kulturne, rekreacijske i sl. Jedan od najprimjerenijih oblika alternativne skrbi za djecu koja nemaju odgovarajuću obiteljsku skrb jest udomiteljstvo. Prema *Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016.*, tranzicija domova za djecu i mlade s problemima u ponašanju razvila se 90-ih godina prošlog stoljeća zajedno s tranzicijom cijelog društva, u gospodarskom i političkom smislu. Međutim, u zadnjih nekoliko godina došlo je do značajnih i pojačanih promjena u sustavu socijalne skrbi. „Potrebno je nastaviti razvoj zaštite prava djece s problemima u ponašanju na ovom području te nastaviti sa zakonodavnom reformom koja će stvoriti zakonski okvir usklađen sa suvremenim tendencijama na ovom području, a kojima se otvara mogućnost pružanja niza usluga u zajednici (poludnevni i cjelodnevni boravak, specijalizirano udomiteljstvo, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi i dr.)“ (Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016., 2014:7). Prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije (2014) slojevitost pojavnosti problema u ponašanju kod djece i mladih zahtjeva odgovor stručnjaka koji obuhvaća sve razine intervencijskog spektra od prevencije do tretmana. Usklađenost potreba i pojavnosti problema u ponašanju i rizičnih ponašanja kod djece s pravovremenskim djelovanjem stručnjaka u području tretmana nerijetko nedostaje to je upravo to najveći problem i razlog zbog čega su problemi u ponašanju u sve većem porastu. „U ovoj skupini domova se temeljem Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12 i 148/13) izvršavaju odgojne mjere uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanja u disciplinski centar (u trajanju do najdulje 3 mjeseca), upućivanja u odgojnu ustanovu (u trajanju do najdulje dvije godine) i upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu (u trajanju do najdulje tri godine)“ (Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj, 2014:21-22). Stoga se ističe kako je glavni i primarni cilj deinstitutionalizacije u Hrvatskoj razvoj usluga prevencije u zajednicama te smještaj i izdvajanje djece i mladih iz obitelji samo u krajnjim situacijama. S tom je svrhom razvijen usluga poludnevnog boravka u školama.

Podaci iz 2013. godine navode kako je 6 domova za djecu i mlade s problemima u ponašanju pružalo usluge poludnevnog boravka u školama, u koji su uzorak uključeni Dom za odgoj djece Cres i Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka. Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb je začetnik i pokretač usluge Produženog stručnog postupka te se provodi dugi niz godina na području grada Zagreba. Taj postupak u školi odvija se u vremenskog periodu od 5-6 sati svaki radni dan prije ili poslije nastave, ovisno o organizaciji same nastave. Program se ostvaraju kroz razne aktivnosti počevši od socijalno-pedagoškog rada s djecom, individualni i grupni rad s djecom, aktivnosti, odlazak na kulturne, sportske i zabavne manifestacije i sl.³

Produženi stručni postupak se definira kao rani oblik intervencije u radu s djecom s problemima u ponašanju te kroz pružanje neposredne, pravovremene i kontinuirane pomoći učenicima u smanjivanju ili otklanjanju problema koje ispoljavaju i preveniranje daljnje potrebe za cjelovitim institucionalnim tretmanom, tj. smještanje u odgovarajući oblik institucije. Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka (2007) govore o suvremenom pojmu vezanom za institucije, a to je pojam deinstitutionalizacije socijalne skrbi, pa tako i domova za odgoj djece. U svojoj najdaljoj perspektivi, deinstitutionalizacija ima za cilj kompletno ukidanje institucionalne skrbi, dok u bližoj i realističnoj perspektivi kao cilj se nameće uvođenje obiteljskih elemenata u domski smještaj, adekvatniji omjer broja djece i zaposlenog stručnog kadra, veća specijaliziranost u tretmanskome smislu (Sladović Franz, Kregar Orešković, Vejmelka, 2007). O nedostacima institucionalne skrbi za djecu i mlade govori se već dugi niz godina, no institucije se tek u novije vrijeme podvrgavaju sve većoj kritici stručnjaka i javnosti koji djeluju na tom području. U većini zemalja na svijetu još uvijek je institucionalni oblik smještaja aktivna svakodnevnicica, pa je takav slučaj i kod nas u Hrvatskoj. Stručnjaci uočavaju prednosti i nedostatke na području institucija, no postavlja se realno pitanje, gdje će djeca završiti ukoliko se institucije ukinu. Je li to uopće moguća opcija? Suvremena istraživanja pokazuju brojne negativne posljedice smještaja djece u institucije, no isto tako stručnjaci zaposleni u ustanovama smatraju da su djeca i mladi zbrinuti na adekvatan način te da su im zadovoljene sve primarne potrebe. Govoreći o ostalim alternativnim oblicima smještaja djece s problemima u ponašanju dolazi se do pojma stambenih zajednica. Prema Kiehn (1998) stambene zajednice ili društva, kao male skupine pod vodstvom stručnjaka mogu nastati kao jedna od mjera pedagoške pomoći. Kapaciteti takvih smještaja ne bi trebali biti veći od pet do sedam osoba kako bi se na adekvatan način

³ Cijeli odlomak se odnosi na referencu: *Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016.*

moglo raditi s djecom i mladima (Kiehn, 1998). Lokacija stambenih zgrada trebala bi biti pažljivo odabrana u skladu s ostalim institucijama koje su potrebne za funkcioniranje svakog pojedinca. Govoreći o današnjim stambenim zajednicama u Hrvatskoj važno je napomenuti da ih djeluje vrlo mali broj. Stambena zajednica Dječjeg doma Zagreb je jedna od funkcionirajućih stambenih zajednica. Cilj i misija stambenih zajednica jest priprema i osnaživanje mladih za samostalan i kvalitetan život te integraciju u društvu. Stambenu zajednicu čini 6 stanova u naseljima Borovje, Svetice, Knežija i Špansko. Stambena zajednica zbrinjava mlade u dobi od 16/18 – 21 godinu te se o njima brine dvoje odgajatelja koji s njima rade na preventivnim, sportskim i odgojno-obrazovnim aktivnostima.

Veoma je važno istaknuti da je za uspješan proces deinstitutionalizacije potrebno osigurati sve uvjete kako bi se djeca i mladi s problemima u ponašanju osjećala sigurno i zaštićeno i nestigmatizirajuće u novonastalim okolnostima. Nakon života u institucijama imaju pravo na adekvatnu potporu od strane države i svim ostalih čimbenika u ostvarivanju prava na rad, financijsku neovisnost, pravo na daljnje obrazovanje te pravo na daljnju organizaciju života. U cjelokupnom procesu važni su i stručnjaci koji pomažu u njihovoj daljnjoj skrbi. Proučavanjem literature ističe se i mogućnost neuspjeha i javljanja određenih rizika, stoga se prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije (2014) navode rizici u prilagođavanju novonastalom procesu deinstitutionalizacije. Kao jedan od rizika navodi se otpor stručnjaka, djece i roditelja na prilagođavanje situaciji, no ističe se važnost adekvatnog upoznavanja i priprema za cjelokupni proces stoga se smatra da to rizika neće doći u velikom broju slučajeva.

5.1. Prednosti i nedostaci institucija

Prema podacima UNICEF-a (2009) više od milijun djece i mladih odrasta u institucijama diljem Europe. Brojne su danas polemike stručnjaka o prednostima i nedostacima institucija, no svi se slažu u jednom, dugoročno smještaj djece i mladih u institucijama utječe na njihov psihofizički, socijalan, društveni i emocionalni razvoj. Brojni istraživački i znanstveni radovi postavljaju jednostavno pitanje; što nakon izlaska djece i mladih iz institucija socijalne skrbi? Na koji način se dalje djeca snalaze i uz čiju pomoć? U skladu s time, Priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi, pod nazivom OkvirKo pisan je od strane stručnjaka aktivnih na području problema u ponašanju kod djece i mladih s ciljem

približavanja djeci i mladima izazove samostalnog života te osnažuje i pomaže u pripremi i gradnji čvrstih temelja za samostalan i što uspješni život. Priručnik je objavljen 2014. godine.

Smještaj u ustanovu oblik je alternativne skrbi kroz koju dijete ili mlada osoba dobiva pomoć i podršku u odrastanju. Priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi (2014) navodi brojne rizike koji čini razvoj djece s problemima u ponašanju specifičnim:

- Unutar ustanove djeca i mladi žive u nerealnoj životnoj situaciji te najčešće nemaju priliku učiti o kuhanju i pripremanju jela, plaćanju računa, cijeni hrane, pranju rublja i slično te ne razvijaju životne vještine neophodne za samostalan život.
- Djeca i mladi iz domova vrlo često su stigmatizirani, bilo da oni sami imaju osjećaj manje vrijednosti zbog činjenice da su iz doma (često imaju osjećaj da ih ljudi promatraju kao da znaju da su iz doma), bilo da ih društvo zbog toga uistinu drugačije tretira.
- Unutar ustanove djeca i mladi razvijaju i mnoge neadekvatne oblike ponašanja jer se susreću s vršnjacima koji imaju nepovoljan utjecaj na njih te kako bi zauzeli svoju poziciju u društvu i na neki način se dokazali, odnosno zadovoljili potrebu za prihvaćanjem i poštovanjem, posežu za drogama, alkoholom, cigaretama i sl.
- Mladi ponekad razviju vrlo pesimističan stav prema životu koji im govori da se ništa ionako ne može promijeniti te da njihovo mišljenje i ideje nisu vrijedni.

U literaturi se nerijetko navode negativne posljedice koje institucije imaju po djecu ili mlade ljude, no odgajatelji i stručni djelatnici zaposleni u domovima za odgoj vide i drugu stranu, pomoć i podrške djeci kad je najpotrebnije. Potrebno je istaknuti važnost pomagačkih zanimanja.

5.2. Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju

Konvencija o pravima djeteta (2001) navodi kako dijete s teškoćama u duševnom ili tjelesnom razvoju ima pravo na život u obiteljskom okruženju u uvjetima koji mu jamče dostojanstveno i ravnopravno sudjelovanje u zajednici. U Hrvatskoj se udomiteljstvo počinje razvijati početkom 20. stoljeća, a sve do 2007. godine regulirao se Zakonom o socijalnoj skrbi, Pravilnikom o uvjetima za obavljanje udomiteljstva i Obiteljskim zakonom (Laklija, 2009., prema Mihić, Novak i Bašić, 2010.). Prema Operativnom planu (2014) s ciljem razvoja i unapređenja udomiteljstva, 2004. godine je uvedena zakonska obveza edukacije udomitelja, a

2007. godine je donesen poseban zakon koji regulira udomiteljstvo, s ciljem osiguranja uvjeta za razvoj udomiteljstva, kvalitetne skrbi o korisniku i kontinuirane stručne pomoći i podrške udomiteljima i udomljenim korisnicima. Također, osigurane su i novčane naknade udomiteljima i osigurano zapošljavanje 21 tima za udomiteljstvo (socijalni radnik i psiholog) u 18 centara za socijalnu skrb. „Trenutno je na snazi novi zakon o udomiteljstvu iz 2011. godine: Poticanje obiteljskog smještaja umjesto institucionalnog u skladu je i s preporukama Vijeća Europe, Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih organizacija“ (Laklija, Vukelić i Milić Babić, 2012:110). Brojna istraživanja ukazuju na važnost odrastanja u obiteljskom okruženju i socijalnih, emocionalnih, psihičkih utjecaja institucija na razvoj i odrastanje djeteta u zdravu i kompletnu ličnost. Smještaj u institucije poput domova za odgoj obavlja se u izrazito neophodnih slučajevima te se na sve načine prevenira njihov odlazak u domove. No ipak, ponekad je to najbolje i jedino moguće rješenje. U skladu s time postavlja se sve više zakona i prijedloga za poticanje procesa deinstitucionalizacije. Prema Nacionalnom planu aktivnosti za prava djece u razdoblju od 2006.-2012.godine kao prioriteti se postavljaju: poticanje deinstitucionalizacije djece kroz uvođenje specijaliziranog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju. Važno je istaknuti Zakon o udomiteljstvu iz 2011. godine koji poznaje i klasificira četiri vrste udomiteljstva, a to su: tradicionalno, specijalizirano, hitno i povremeno (Laklija, Vukelić, Milić Babić, 2012). Tradicionalno udomiteljstvo je najjednostavniji i javnosti najpoznatiji oblik udomiteljstva koji za cilj ima udomiti djecu čiji psihofizički razvoj ne odstupa od razvoja djeteta iste životne dobi (Laklija, Vukelić, Milić Babić, 2012). Govoreći o specijaliziranom udomiteljstvu, koje nas posebno zanima u slučaju djece s problemima u ponašanju, obuhvaća svu djecu i mlade osobe čiji se psihofizički razvoj razlikuje od djece iste kronološke dobi te najčešće obuhvaća djecu težeg zdravstvenog stanja ili invaliditeta (Laklija, Vukelić, Milić Babić, 2012). U Republici Hrvatskoj su 2007. godine postojale 1 334 udomiteljske obitelji te je u tim obiteljima bilo smješteno 2 080 djece i mladeži, što je nezanemariva brojka (Laklija, 2009). Poželjan omjer smještaja djece i mladih u institucijama i izvan institucija u Hrvatskoj je predviđen omjerom 20 % : 80 % kapaciteta za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi što se može primijeniti i na domove za odgoj (Jelavić i Žic-Grgat, 2005., prema Laklija, 2009.). Istraživanja kojima su obuhvaćeni odgajatelji zaposleni u domovima za najčešće govore o tendenciji domova i smanjenju kapaciteta domova za odgoj na negdje 30 posto. Uvažavajući primjere dobre prakse na području udomiteljstva u svijetu potrebno je naglasiti da je u Hrvatskoj tek u povojima razvoj specijaliziranog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju te su oni najrjeđa skupina

obuhvaćena ovim procesom. Iz brojnih istraživanja uočavamo da kad govorimo o problemima u ponašanju kod djece i mladih u udomiteljstvu obuhvaćamo široku pojavu različitih oblika ponašanja, od rizičnih ponašanja, asocijalnih oblika ponašanja, agresivnog ponašanja i sl. (Laklija, 2009). Stoga Laklija (2009) navodi kako je upravo ta nedefiniranost problema u ponašanju razlog nespremnosti i neangažiranosti stručnjaka na poduzimanje određenih intervencija kako bi se bolje upoznali s terminološkim određenjem problema u ponašanju. Specijalizirano udomiteljstvo za djecu s problemima u ponašanju je najrjeđi oblik specijaliziranog udomiteljstva u Hrvatskoj. Razlozi su mnogobrojni te se kao najčešći razlog može navesti godine djeteta, budući da su djeca smještena u dom najčešće školske dobi, needuciranost udomitelja o problemima populacije djece i sl. Iz sljedeće tablice može se vidjeti broj djece korisnika specijaliziranog udomiteljstva. Kroz brojčane pokazatelje uviđa se tendencija smanjenog udomiteljstva djece i mladih punoljetnika s problemima u ponašanju, stoga te podatke povezujemo s rezultatima istraživanja u kojima odgajatelji ispitani u Domovima za odgoj djece Cres i Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka potvrđuju taj trend. Kroz izjave odgajatelji govore kako djeca često nisu funkcionirala u udomiteljskim obiteljima upravo iz razloga jer se udomitelji nisu mogli nositi s poteškoćama djece te se ti rezultati povezuju s malim brojkama koje uočavamo kroz duži niz godina. Istraživanje autorica potvrđuje rezultate i iskustva odgajatelja zaposlenih u institucijama.

Kategorije djece	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	1.496	1.542	1.583	1 412	1 445	816	1 378	1 512
Dijete i mlađi punoljetnik s poremećajima u ponašanju	75	56	30	68	24	611	30	20
Dijete čiji roditelji nisu u mogućnosti privremeno brinuti o njemu	328	304	187	272	249	126	206	180
Psihički bolesna maloljetna osoba, maloljetna osoba ovisna o opijatima	45	38	31	52	2	38	38	11

Tablica 6. Broj djece korisnika udomiteljske skrbi. Preuzeto iz: Laklija, Vukelić, Milić Babić (2012). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju-iskustva udomitelja. Izvor: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

Nadalje, govoreći o specijaliziranom udomiteljstvu kao pojavi u svijetu uočava se 70-ih godina 20. stoljeća u Kanadi, SAD-u i Velikoj Britaniji (Kregar, 2004). Osnovni cilj specijaliziranog udomiteljstva je pružiti kvalitetnu skrb djeci s izraženijim i ozbiljnijim problemima te emocionalnim, psihičkim i fizičkim teškoćama u razvoju (Laklija, Vukelić, Milić Babić, 2012). Predviđeno je da udomitelji budu educirane, specijalizirane i pripremljene osobe te da posjeduju određena znanja, metode i tehnike kako reagirati u kriznim situacijama. Neminovno se nameće pitanje podrške od strane stručnjaka u cijelom tom procesu te važno je naglasiti da ukoliko podrška izostane ne može se kvalitetno obaviti proces specijaliziranog udomiteljstva. Također, izostanak pravovremene stručne podrške dovodi do unutarnje podijeljenosti udomitelja i osjećaja krivnje, manje vrijednosti ili nesposobnosti (Laklija, Vukelić, Milić Babić, 2012). Na sve prethodno navedene elemente potrebno je usmjeriti pozornost kako bi se na što bolji način pristupilo procesu specijaliziranog udomiteljstva. Autorice Laklija, Vukelić, Milić Babić (2012) provele su kvalitativno istraživanje kao pilot fazu šireg istraživanja u području udomljavanja djece s teškoćama u razvoju, gdje spadaju u djeca s problemima u ponašanju. Podaci su prikupljeni metodom fokus grupe i cilj je bio prikupiti podatke o specifičnosti specijaliziranog udomiteljstva kako bi se prilagodili postojeći standardizirani instrumenti. Cilj istraživanja bio jest dobiti uvid u razmišljanja i način funkcioniranja udomitelja djece s teškoćama u razvoju (Laklija, Vukelić i Milić Babić, 2012). Uzorak istraživanja činile su osobe koje se bave specijaliziranim udomiteljstvom na području grada Zagreba (N=6). Neki od najčešćih razloga za udomiteljstvo mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine: intrinzični i ekstrinzični razlozi. Na kraju rada autorice su pružile prijedloge za unaprjeđenje udomiteljske skrbi za djecu s teškoćama te se najviše zamjerki nalazi u području suradnje sa stručnim djelatnicima te udomitelji navode važnost dostupnosti socijalnih radnika pri centrima za socijalnu skrb kad ih zatrebaju (Laklija, Vukelić i Milić Babić, 2012). Podrška u kriznim situacijama je neminovna za uspjeh cijelog procesa te je važno evaluirati cjelokupni proces udomljavanja i kroz individualne razgovore s djecom (Vejmelka, Vukelić, Milić Babić, 2012).

II. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

6. *Obrazloženje predmeta istraživanja*

Tijekom skrbi o djeci i mladima primarno načelo kojim se treba voditi jest najbolji interes djeteta, bilo da je dijete smješteno unutar obitelji, a posebice kod izdvajanja djeteta iz primarne zajednice i smještanje u instituciju. Prema Ćuk (2014) uloga odgajatelja u domovima za odgoj djece i mladeži jest od esencijalne važnosti u odgojno-obrazovnom razvoju djeteta. Odgajatelj je osoba koja je u konstantnom dodiru s djecom i mladima unutar domova. Važnost odgajatelja kao sudionika u istraživanju za diplomski rad prepoznata je zbog kompetencija i iskustava iz kojih se mogu saznati brojne mogućnosti za poboljšanje života djece i svih sudionika koji djeluju unutar domova. Istraživanje o pojmu deinstitucionalizacije zauzeo bi važan dio istraživačkog diplomskog rada budući da se teži ka ostvarivanju sve većeg broja udomiteljskih obitelji te se naglasak stavlja na specijalizirane udomiteljske obitelji, kojima bi se pružala podrška u vidu psihološke potpore kako bi na što adekvatniji način radili s djecom s problemima u ponašanju. Deinstitucionalizacija i transformacija domova socijalne skrbi za cilj ima smanjiti ulazak djece u institucije i povećati izlazak, posebno stimulirajući obiteljsku integraciju. Plan je temeljen na međunarodnim i strateškim dokumentima.

Cilj diplomskog rada je prikupiti stavove, razmišljanja i iskustva odgajatelja o stanju u domovima za odgoj djece i mladeži u kojima su trenutno zaposleni i načine unaprijeđenja institucionalne skrbi. Odgajatelji dolaze do raznih ideja, promišljanja i iskustva u njihovom dosadašnjem radu i napretku unutar institucija te mogućnostima za unapređenje svih segmenata života u domovima. Budući da se radi o domovima za djecu s poremećajima u ponašanju, u teorijskom dijelu rada posvetilo se definiranju osnovnih socijalno pedagoških pojmova poput: intervencija, poremećaji u ponašanju, tretman i sl. Socijalna pedagogija u Hrvatskoj se počela razvijati osnivanjem Visoke defektološke škole 1962. godine. Proces odvajanja djece iz obitelji koje ne obnašaju adekvatnu svoju ulogu primarni je cilj ustanova poput tzv. odgojnih domova. Temeljni cilj socijalne pedagogije jest podrška i socijalna integracija djece i rizičnim skupinama kako bi u promijenjenim uvjetima mogli razviti svoje potencijale (Bouillet, Uzelac, 2007).

Za potrebe diplomskog rada kao sudionici istraživanja bili su uključeni zainteresirani odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres i Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka, odnosno 23 odgajatelja zaposlena u domovima za odgoj. U Domu za odgoj djece Cres obuhvaćeno je 8 odgajatelja i 1 stručni suradnik-psiholog, dok je u Domu za odgoj djece i

mladeži Rijeka sudjelovalo 14 odgajatelja sa raznih odjela. Kao metoda prikupljanja podataka koristio se polustrukturirani intervju. Načinom vođenja intervjua poticalo se odgajatelje na otvoreno pričanje o vlastitim stavovima o razvoju domova, pozitivnim i negativnim doživljajima svih segmenata života i rada u domovima te deinstitucionalizaciji kao konačnoj težnji. Središte rada usmjerilo bi se ka samoprezentaciji ispitanika, načinu kako vide i doživljavaju vlastitu ulogu kao odgajatelja kroz prošlost, sadašnjost i budućnost. Svrha rada uviđa se kroz perspektivu i razmišljanja stručnih djelatnika u institucijama i usklađivanju potreba same institucije i potrebama štićenika domova. Glavna svrha rada uviđa se kroz prikaz stavova odgajatelja o mogućnostima unaprijeđenja institucionalne skrbi i konteksta života domova za odgoj djece i mladih s poremećajima u ponašanju, kao i preporuke odgajatelja za unapređivanje ka zadovoljstvu korisnika, djelatnika i cjelokupne lokalne zajednice.

6.1. Istraživačka paradigma kvalitativnog istraživača

Definiranje paradigme kao skupa znanja i uvjerenja istraživača kojima se vodi prilikom istraživanja i metodoloških fokusa predstavlja veliki izazov za samo istraživanje. Prema Halmiju (2013) kvalitativna istraživanja su multiparadigmatski usmjerena istraživanja s naglašenim interpretativnim pogledom na svijet socijalne zbilje. U ovom istraživanju objedinilo se više paradigmatičkih perspektiva istraživača, a kao jedna od njih ističe se hermeneutička paradigma. Hermeneutika pruža cjelovito razumijevanje čovjeka u njegovu jedinstvu i upravo stoga ona postaje temeljnim umijećem društvenih znanosti (Halmi, 2013). U istraživanju se usmjerilo na svakog sudionika pojedinačno, kao i njegove odgovore te ih se pokušalo razumjeti kao jedinstvenu cjelinu. Drugo paradigmatičko usmjerenje korišteno u istraživanju je interpretativno-konstruktivističko. Cilj je razumijevanje kompleksnog iskustva doživljenog iz gledišta sudionika. Istraživač konstruira pojedina značenja i pokušava ih rasvijetliti u socijalnoj zbilji (Gojkov, 2007).

Zaključno valja naglasiti da se u istraživanju usmjerilo na kreiranje objašnjenja odnosno interpretacija iz perspektive pojedinog sudionika u trenutnoj društvenoj stvarnosti u kojoj se nalaze Domovi za odgoj djece i mladeži Cres i Rijeka. Istraživačka paradigma kvalitativnog istraživača za cilj ima razumijeti cjelokupni doživljaj osobe, u ovom slučaju odgajatelja o mogućnosti koja institucionalna skrb pruža i saznati savjete i prijedloge odgajatelja o novim načinima za rad s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. Odgajatelji su odabrani iz

razloga što je istraživač intrinzično motiviran za istraživanje područja institucija socijalne skrbi.

6.2. Ciljevi istraživanja

Opći cilj istraživanja je kvalitativan prikaz iskustva, stavova, razmišljanja odgajatelja zaposlenih u Domovima za odgoj djece i mladeži Cres i Rijeka o trenutnom stanju, mogućnostima, izazovima i načinu funkcioniranja domova za odgoj djece i mladeži.

Specifični ciljevi istraživanja jesu:

- ispitati samoprocjenu odgajatelja o njihovoj ulozi u domu,
- ispitati organizaciju rada doma,
- utvrditi temeljne stavove, iskustva i razmišljanja sudionika istraživanja o procesu institucionalizacije i deinstitutionalizacije i načinu na koji se provodi u njihovom domu,
- ispitati stavove i mišljenje odgajatelja o važnosti kontinuiranog profesionalnog razvoja te njihov stav o samostalnom profesionalnom usavršavanju,
- dati prikaz stavova i iskustva odgajatelja o razvoju i budućnosti domova u Hrvatskoj,
- utvrditi mišljenja sudionika istraživanja o procesu udomiteljstva,
- utvrditi osobnu motivaciju i zadovoljstvo odgajatelja u obavljanju svog zanimanja

6.3. Metode i postupci prikupljanja podataka

Budući da je ovo istraživanje osmišljeno isključivo kao kvalitativno, metoda i postupak prikupljanja podataka, kojom se služilo u svrhu produblivanja spoznaja o predmetu istraživanja je polustrukturirani intervjui. Izabran je tip polustrukturiranog intervjua po unaprijed pripremljenim pitanjima koja za cilj imaju spontani, otvoreni razgovor sa sudionicima istraživanja ostavljajući prostor za dodatno postavljena pitanja. Instrument koji se pritom koristio jest protokol intervjua (pogledati u Prilozima). Intervjui su se proveli individualno, u obliku razgovora 'licem u lice' te su snimani audio uređajem kako bi se osiguralo postojanje zapisa intervjua. Provedeni intervjui obrađeni su analizom transkripta audio snimki. Prosječno trajanje intervjua bilo je u vremenskom periodu od 10-30 minuta.

Intervjui su u potpunosti anonimni te su se odgovori koristili isključivo za potrebe diplomskog rada. Postupak pripreme prikupljene građe za obradu sastojao se od transkribiranja intervjuja u pisanom obliku, minimalnog jezičnog uređivanja te podijele parafraziranih zapisana u kategorije. Unaprijed je razrađena kategorizacija osnovnih tema intervjuja vezanih uz predmet istraživanja, prema unaprijed postavljenim specifičnim ciljevima istraživanja. Nakon provedenih intervjuja s odgajateljima, proveden je postupak kodiranja i grupiranja dobivenih odgovora. S obzirom da je riječ o ispitivanju stavova, vlastitih aspiracija i pogleda na osobni doživljaj rada i stavove odgajatelja opravdan je izbor kvalitativnog istraživačkog pristupa.

6.4. Uzorak istraživanja

Za ovo istraživanje uzorkovanje je podređeno potrebama samog istraživanja, a ne kriterijima ekstremne valjanosti, što i jest jedna od karakteristika kvalitativnih istraživanja i metode intervjuiranja (Halmi, 1996). Uzorak sudionika istraživanja jest namjeran, neprobabilistički i broji 23 sudionika. U Domu za odgoj Cres uključeno je svih 8 zaposlenih odgajatelja i 1 stručni suradnik. U Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka uključilo se 14 odgajatelja. Za potrebe diplomskog rada i provođenje intervjuja uključeni su svi zainteresirani odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres i Rijeka. Među sudionicima nije postojao otpor pri uključivanju u istraživanje. Ključan kriterij za odabir sudionika istraživanja bio jest kriterij relevantnosti i stručnosti istih budući da posjeduju iskustvo i smatra se da su relevantni prosuđivati zadanu temu. U Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka postojao je jedan specifičan kriterij. Kako ustanova djeluje na tri zgrade i 5 odjela, u istraživanje se pokušalo uključiti barem po jedan odgajatelj sa svakog odjela. Dob, spol, završen studij i godine radnog staža te ostale osobne karakteristike ispitanika nisu presudni kriterij za odabir sudionika istraživanja, iako se težilo raznolikosti sudionika istraživanja. Gotovo je u podjednakoj mjeri zastupljen broj ženskih i muških odgajatelja.

6.4.1. Dom za odgoj djece Cres

Prije istraživačkog dijela rada detaljnije će se opisati dva Doma za odgoj djece i mladeži koja djeluju na području Primorsko-goranske županije, a obuhvaćena su pri prikupljanju podataka

o stavovima odgajateljima o mogućnostima institucionalne skrbi. Tema prednosti i nedostataka institucija danas je veoma aktualna te se često polemizira o procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova na koji će se staviti naglasak u istraživačkom dijelu rada. Zgrada Doma za odgoj djece Cres locirana je u gradu Cresu, na dijelu grada zvanom *Grabar* te je sjedište zgrade na adresi Jadranska obala 15. Dom postoji od 1945. godine pod nazivom Đački dom Cres, s ciljem da se osigura smještaj za siromašnu djecu s područja grada Cresa, kao i za svu djecu okolnih sela koja su trebala nastaviti školovanje u tek otvorenoj Hrvatskoj nižoj gimnaziji u Cresu. Tijekom vremenskog perioda djelatnost Doma se transformirala u rad sa djecom s poremećajima u ponašanju kojoj je potreban cjelokupan socio-pedagoški tretman. Dom za odgoj djece Cres odnedavno je podružnica Odgojnog doma Mali Lošinj. Dom pruža usluge skrbi izvan vlastite obitelji djeci s poremećajima u ponašanju i osobnosti do navršene 14. godine života, točnije do završetka obaveznog osnovnoškolskog obrazovanja.

Slika 2. i 3. Zgrada i tenisko te odbojkaško igralište Doma za odgoj djece Cres. Preuzeto sa mrežnih stranica doma. Dostupno na: <http://www.dom-losinj.hr/hr/5143/o-podruznici/>

6.4.2. Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka

Počeci rada Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka sežu do 1952. godine kada je Rješenjem Narodnog odbora grada Rijeke, osnovano Prihvatilište za maloljetnike, s ciljem rješavanja problema odgojne zapuštenosti i kriminaliteta kod maloljetnika. Posljednja izmjena uslijedila je 2001. godine kada se naziv ustanove mijenja u Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka te se isti zadržao do danas. Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka obavlja rad u tri objekta smještene na adresama: Vukovarska 47, Vukovarska 49 i Čandekova 2. Djelatnost Doma je pružanje usluga djeci koja pokazuju mogućnost od razvoja problema u ponašanju te djeci i mlađim punoljetnim osobama do navršene 21. godine života s manifestiranim problemima u ponašanju. U Domu se nude sljedeće usluge štićenicima: usluga boravka-timska

procjena/dijagnostika, usluga smještaja u malim skupinama, usluga privremenog smještaja, usluga privremenog smještaja u kriznim situacijama, usluga cjelodnevnog boravka kod pružatelja usluga socijalne skrbi, usluga poludnevnog boravka kod pružatelja usluga socijalne skrbi, usluga poludnevnog boravka u školi, usluga savjetovanja i pomaganja nakon izlaska iz skrbi, usluga savjetovanja obitelji štíćenika. U domu djeluje niz stručnjaka raznih obrazovnih profila.

Slike 4., 5. i 6. Zgrade Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka. Preuzeto sa mrežnih stranica Doma. Dostupno na: <http://dzo-rijeka.hr/>.

6.5. Opis skupine ispitanika i razlog odabira

Jedini kriterij za odabir skupine sudionika bio jest da su odgajatelji zaposleni u Domovima za odgoj djece i mladeži. U primorsko-goranskoj županiji djeluju takva 2 doma, a to su: Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka i Dom za odgoj djece Cres, koji je onedavno podružnica Odgojnog doma Mali Lošinj. Dom za odgoj djece Cres obuhvaća populaciju djece do navršene 14. godine života odnosno do završetka osnovnoškolskog obrazovanja, dok u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka borave djece od 7. do 18. godine života. Sudionici istraživanja primarno su zaposleni na radnim mjestima odgajatelja, no neki od njih istovremeno obavljaju i funkciju svog primarnog zanimanja. Primjerice, u stručnom timu na odjelu Dijagnostike pedagoginja je u zaposlena i kao odgajatelj i kao stručna suradnica. Odgajatelji posjeduju različite karakteristike počevši od: godina života, spola, završenog studija do godina radnog staža. Cilj istraživanja bio jest navesti sudionike na opušten razgovor kroz prijenos iskustava, stavova i razmišljanja o životu, radu i perspektivi u domovima za odgoj.

6.6. Instrument istraživanja

S obzirom na prethodno postavljen cilj istraživanja kreiran je protokol za vođenje polustrukturiranog intervjua. On služi kao unaprijed definiran skup pitanja osmišljenih prema sljedećim indikatorima: organizacija rada ustanove, rad s štíćenicima domova, perspektiva i razmišljanja odgajatelja o trenutnoj situaciji u kojoj se nalaze domovi za odgoj u Hrvatskoj s osvrtom na proces deinstucionalizacije, stavovi lokalne zajednice o djeci s problemima u ponašanju i na kraju, osobno zadovoljstvo poslom odgajatelja. Navedene kategorije vlastito su kreirane proučavanjem relevantne i stručne literature te nisu preuzete od drugih autora.

6.7. Kategorizacija odgovora i interpretacija rezultata istraživanja

Interpretacija istraživačkih nalaza dobivenih intervjuiima oslanja se na opisivanje mišljenja, iskustva i stavova sudionika istraživanja. Odgovore transkripta intervjua obuhvatilo se i kategoriziralo kroz 5 osnovnih kategorija intervjua vezanih uz predmet istraživanja, a koje jasno slijede unaprijed postavljene specifične ciljeve istraživanja. Odgovori sudionika istraživanja se tematski preklapaju, no težilo se strukturiranosti i povezanosti s odgovorima drugih ispitanika. Izjave ispitanika strukturirane su prema sljedećim kategorijama:

1. Organizacija rada ustanove,
2. Rad sa štíćenicima domova,
3. Perspektiva i razmišljanja odgajatelja o trenutnoj situaciji u kojoj se nalaze domovi za odgoj djece i mladeži u Hrvatskoj s osvrtom na procese institucionalizacije i deinstucionalizacije,
4. Stavovi lokalne zajednice i javnosti o djeci s problemima u ponašanju
5. Osobno zadovoljstvo poslom odgajatelja.

Prikupljeni podaci obrađeni su kvalitativnom analizom koja je sadržavala sljedeće korake (Mesec, 1998., prema Sladović Franz, Kregar Orešković, Vejmelka, 2007.):

1. transkribiranje odgovora i slušanje audio zapisa o stavovima odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi
2. podcrtavanje odgovora sudionika ovisno o 5 primarno određenih kategorija
3. kodiranje izdvojenih odgovora odgajatelja s obzirom na kodove prvog i drugog reda

4. obrađivanja i analiziranje dobivenih odgovora i rezultata intervjuja

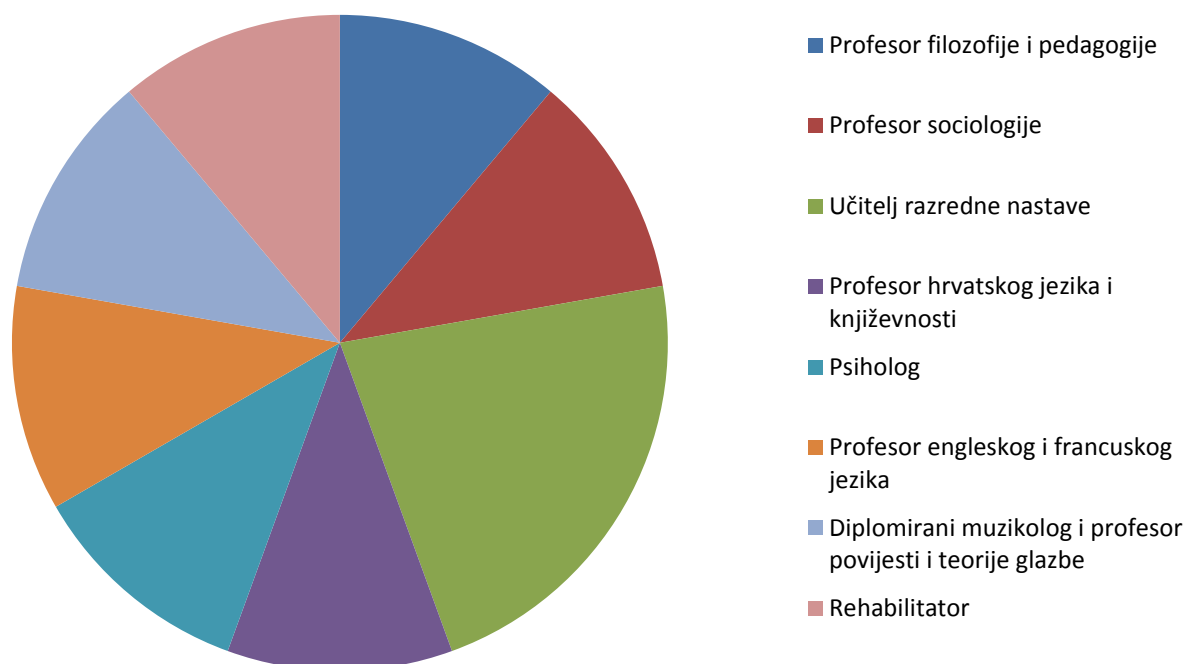
5. interpretacija rezultata istraživanja prema dobivenim odgovorima sudionika (odgajatelja)

INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Prethodno je spomenuto da je u istraživanju uključeno 23 odgajatelja. U Domu za odgoj djece Cres zaposleno je 12 djelatnika, od toga 8 odgajatelja različitih akademskih profila, 1 stručni suradnik-psiholog, 1 medicinska sestra, predstojnik ustanove (pedagog) i ostalo tehničko osoblje. Budući da je Dom za odgoj djece Cres odnedavno podružnica Odgojnog doma Mali Lošinj, ne postoji funkcija ravnatelja već predstojnika ustanove. Djelatnost ustanove je osiguravanje dnevnog i poludnevnog boravka djeci koja iskazuju probleme u ponašanju i osobnosti. U istraživanje su uključeni svi odgajatelji i stručni suradnik na prijedlog samog predstojnika ustanove budući da je njegov djelokrug posla nešto drugačiji te je zanimljivo obuhvatiti i njegovu perspektivu kao takvu. Opći podatci o sudionicima istraživanja uključuju dob, spol, završen studij i godine radnog staža. Većina sudionika je muškog spola, njih 6, dok su 3 sudionice odgajateljice. Dob sudionika kretala se između 32 i 64 godine. Dvoje sudionika ima 32 godine, jedan sudionik 37, dvoje su u dobi od 48. i 49. godina, jedna sudionica ima 55. godina, a dvoje su u dobi između 60 i 64. godine. Godine radnog staža variraju i kreću se od 1. mjeseca do 41. godine radnog staža. Dobna struktura ispitanika je raznolika, stoga je jedna odgajateljica tek mjesec dana zaposlena u ustanovi, dok je dvoje odgajatelja pred mirovinu. U Domu su svi zaposleni na puno radno vrijeme na mjesto odgajatelja, no završeni studiji i zanimanja variraju. Od 9 sudionika u istraživanju zastupljena su sljedeća zanimanja:

- 1 profesor filozofije i pedagogije
- 1 profesor sociologije
- 2 učiteljice razredne nastave
- 1 profesor hrvatskog jezika i književnosti
- 1 psiholog
- 1 profesor engleskog i francuskog jezika
- 1 diplomirani muzikolog i profesor povijesti i teorije glazbe
- 1 rehabilitator, edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

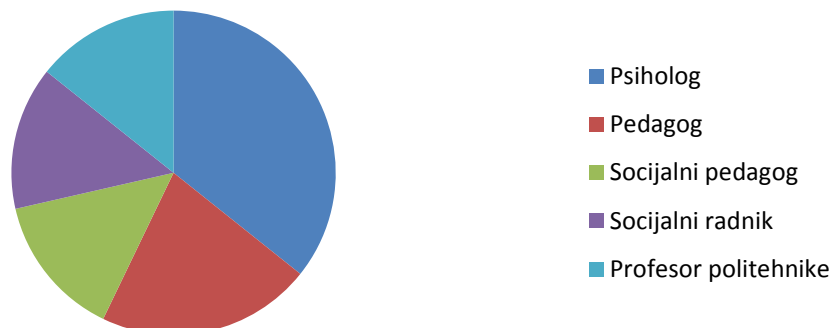
Odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres

U Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka ukupno je zaposleno 32 stručna djelatnika. U istraživanje se uključilo 14 odgajatelja. U Domu za odgoj djece i mladeži većina ispitanih sudionica je ženskoga spola, njih 10, dok je 4 sudionika muškog spola. Dob sudionika je slična kao i u Domu na Cresu, te se kretala od 25-62. godine života. Važno je istaknuti da su u istraživanju sudjelovale 3 odgajateljice-pripravnice koje su trenutno na stručnom osposobljavanju u Domu. Također, u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka svi su zaposleni na radnom mjestu odgajatelja, ali neki istovremeno obnašaju dužnost stručnih suradnika. To se odnosi na Odjel Dijagnostike, savjetovanja i prihvata gdje se stručni kadar istovremeno zapošljava na radno mjesto odgajatelja i jednim dijelom na mjesto stručnog suradnika. Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka je kapacitetima i djelatnicima puno veći dom u odnosu na Dom za odgoj djece Cres. Od 14 sudionika zaposlena na radno mjesto odgajatelja zastupljena su sljedeća zanimanja:

- 5 psihologa
- 3 pedagoga
- 2 socijalna pedagoga
- 2 socijalna radnika
- 2 profesora politehnike

Stručni kadar zaposlen na radno mjesto odgajatelja u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka

Uspoređujući domove u Cresu i Rijeci uviđa se razlika u stručnom kadru. U Domu za odgoj Cres prevladavaju profesori i nastavnici, dok u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka prevladava kadar uskog pedagoško-psihološkog usmjerenja; poput psihologa, pedagoga, socijalnog pedagoga i socijalnog radnika.

Prva ispitana kategorija jest *Organizacija rada ustanove*, unutar koje se ispitivalo funkciju odgajatelja u domovima, organizaciju rada unutar cijele ustanove, njihovu osobnu procjenu materijalnih i prostornih uvjeta za rad, područja rada koje smatraju zadovoljavajućim ili nezadovoljavajućim i prijedlozi za unaprjeđenje rada u domu. Sudionici istraživanja su vlastitim odgovorima na pitanja i osobnim shvaćanjem određenog pitanja opisivali organizaciju rada ustanove. Budući da je intervju polustrukturiranog tipa, ukoliko je sudionik u intervjuu spomenuo neki zanimljivi odgovor, postavila su se i dodatna potpitanja.

a. ORGANIZACIJA RADA USTANOVE

Na samom početku intervjua, ispitivala se funkcija koju odgajatelji obavljaju u domu. Organizacija rada u domovima je drugačija, a način rada u Domu za odgoj Cres organiziran na sljedeći način: „*Imamo odgajatelje koji su svi u istom rangu, ali imamo nešto različite poslove. Postoje grupni odgajatelji, dežurni odgajatelji i noćni odgajatelji. Imamo psihologa i medicinsku sestru te odgajatelja koji je dežurni u školi. E sad, grupni odgajatelji po dvoje*

imaju jednu grupu. U principu, muški i ženski odgajatelji koji su zaduženi za sve što se tiče te grupe. Pišemo izvješća centrima dva puta godišnje o ponašanju djece, primjedbama i sugestijama što bi dalje trebalo. Radna vremena su različita. Dom je 24 sata pokriven. Noćni odgajatelji su uvečer od 22 h do 6 ujutro za cijelu zgradu. Ujutro je medicinska sestra na buđenju i grupni odgajatelj bude ujutro. Djeca se bude, potiče ih se da naprave higijenu i slože krevet i idu na doručak te se prate u školu. U blagovaonici se pazi na red. Grupni odgajatelji imaju dva radna vremena, jedan je od 15:30-22 h navečer i onda si uvijek u svojoj grupi, a drugi je od 12 h-18:30 h ili ujutro buđenje pa od 13:30-18:30 h i onda u to vrijeme budeš tu, porazgovaraš s djecom nakon škole. Mi obavljamo poslove sve kao i u obitelji.“⁽⁴⁾

Prethodna izjava na najbolji način opisuje organizaciju rada unutar Doma. Potrebno je naglasiti da unutar ustanove djeluju tri skupine odgajatelja: dežurni odgajatelj, grupni odgajatelj i noćni odgajatelj te svi odgajatelji posjeduju određena zaduženja i dužnosti u okviru svog radnog vremena. Na Cresu su smještena djeca, korisnici od 7. do 14. godine života te se primarni naglasak stavlja na završetak njihovog osnovnoškolskog obrazovanja. Dom je podijeljen na 4 odgojne skupine: 2 skupine dječaka, 1 skupina djevojčica i skupina koji odgajatelji nazivaju „Poludnevni boravak“ gdje dolaze djeca iz lokalne zajednice. U Domu za odgoj djece Cres trenutno boravi 16 djece. Organizacija rada odgajatelja u Domu za odgoj Rijeka je u potpunosti drugačija budući da postoji više odjela.

„Rad je organiziran u 3 velika odjela. Osim ovog odjela kojeg sam već spomenula, Odjel dijagnostike, savjetovanja i prihvata, gdje se nude te usluge kako samo ime govori, imamo i odjel smještaja djece. To su djeca koja su ovdje na cjelodnevnom boravku, muški i ženski odjel i mala skupina. Treći veliki odjel je odjel boravka, gdje se djeci pruža pomoć u učenju i tretmanski rad u odgojnom smislu, tamo su djeca koja ispoljavaju probleme u ponašanju, ali su obitelji donekle sačuvane, pa ondje oni samo borave tijekom dana, a predvečer se upućuju u svoje obitelji.“ Zaključno, potrebno je reći da u okviru Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka djeluju odjeli: Odjel dijagnostike, savjetovanja i prihvata, Odjel muške i ženske resocijalizacije, Prihvatna stanica i Produženi stručni postupak u instituciji i u 6 osnovnih škola u Rijeci.

⁴ Brojevi u zagradama označavaju odgajatelja o čijoj se izjavi radi. Budući da je sudionicima istraživanja osigurana anonimnost, u istraživanju nisu korištena osobna imena odgajatelja.

Druga ispitivana kategorija bila je procjena materijalni i prostornih uvjeta za rad u domovima. Pri procjeni materijalni i prostornih uvjeta za rad u domovima stavovi odgajatelja su veoma raznoliki. Odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres u velikoj mjeri procjenjuju svoje uvjete kao zadovoljavajuće, dobre i iznad prosjeka ostatka Hrvatske što se uviđa u sljedećim tvrdnjama:

„Pa poznavajući ostale, mogu reći bez lažne skromnosti da smo što se tiče materijalnih uvjeta dobri. Uvijek može bolje naravno, ne. Ali, što se tiče okoliša doma imamo teniski teren, nogometni teren i teren za odbojku koji je otvoren za sve građane. Imamo i malu dvoranu zatvorenu. Ovaj dom je temeljito preuređen pred nekih 20ak godina. Od tada se to održava redovito. Evo, imamo i posebnu prostoriju za Internet sa 7 kompjutera, tako da je i to djeci omogućeno.“(4) Odgajatelji ističu kako posjeduju sve materijalne i prostorne uvjeti kako bi mogli obavljati svoj odgojno-obrazovan rad unutar doma. Dom za odgoj djece Cres posjeduje veliki nogometni, teniski i odbojkaški teren te sportsku dvoranu u samoj zgradi. Također, na korištenje djeci dostupna je i teretana unutar Doma. Svi odgajatelji iskazuju iznimno zadovoljstvo prostorno-materijalnim uvjetima za rad u Domu. Nadalje, suvremena istraživanja ukazuju na važnost informatičko- tehnološkijske opremljenosti u radu s djecom. Današnje generacije djece velik dio svog slobodnog vremena provode učeći i animirajući se raznim novijim tehnologijama i odgajatelji smatraju da štićenici domova zaslužuju pratiti i biti u skladu s trendovima suvremenog svijeta. Prostorno-materijalni uvjeti u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka procijenjeni su od strane odgajatelja nešto manje prikladnima i zadovoljavajućima. Tijekom razgovora s odgajateljima najčešće ističu *vrlo dobre materijalni uvjeti, ali uvijek može bolje* (13). Većina odgajatelja procjenjuje Odjel Dijagnostike, Savjetovanja i Prihvata kao najbolje opremljen odjel s najpovoljnijim materijalnim uvjetima, dok ističu da je tzv. treća zgrada, Odjel muške resocijalizacije i Prihvatna stanica nefunkcionalna zgrada za održavanje i obavljanje aktivnosti u radu s djecom i mladima. Okoliš doma je nefunkcionalan budući da je zgrada smještena između dvije velike prometnice, o čemu svjedoče i odgovori sudionika istraživanja: *S druge strane je velika opasnost što smo mi na lokaciji između dvije prometnice, pa je opasnost kretanja za djecu. Stalno djeca idu to treće zgrade, svaki dan idu barem dva puta tamo na obroke. Ta je opasnost bila uvijek. U planu je razmještaj naše ustanove na neku drugu lokaciju. Popratnih sadržaja nema, igrališta nema. ali, napraviš igralište pa lopta ode na cestu, pa im se treba zabranjivati* (16). Uspoređujući prostorne i materijalne uvjete ova dva doma ne može se zanemariti i prostorno-geografski smještaj domova, tj. ruralno i urbano područje smještaja.

Naime, Dom za odgoj djece Cres smješten je u malom gradu od 2000 stanovnika, u samoj blizini mora u predgrađu same stare gradske jezgre. Okružen morem i prirodom, ne postoji opasnost od ugrožavanja djece u prometu. Rijeka je velik grad i Dom se nalazi u prometno užurbanom središtu između dvije velike prometnice. Zaključno, tvrdnje odgajatelja idu u prilog da je idealno mjesto za smještaj domova za odgoj djece predgrađe ili ruralna sredina gdje će djeca i mladih imati adekvatne prostorne uvjete za bavljenje aktivnostima. Druga ispitana kategorija obuhvaćala je područja rada kojima su odgajatelji više ili manje zadovoljni u domovima. Analizom odgovora utvrđeno jest da odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres ističu kako im nedostaje stručnog kadra usko povezanog uz područje socijalne skrbi što se uviđa u sljedećoj tvrdnji:

„Kadrovski uvjeti bi se trebali popraviti. U kom smislu? Ljudi su vrijedni profesionalci koji rade svoj posao. Profilirani smo, različitih profila, ali nam fali profil koji bi trebao biti u domu, plaće su kakve jesu, trebamo socijalnog pedagoga. Imamo psihologa na pola radnog vremena, to je sramota! Socijalnog radnika smo imali, sad nemamo ni njega. Ali, kako jedan dom za odgoj bez socijalnog pedagoga? Imamo mi i pedagoga, ne mislim umanjiti vrijednost nas ostalih koji smo tu, ali struka je struka.“(7) Razlog nezadovoljstva nekih odgajatelja zaposlenih u Domu za odgoj Cres jest odnedavni gubitak statusa samostalne ustanove i pridruživanje Odgojnom domu u Malom Lošinj. Sukladno tome, većina odgajatelji iskazala je nezadovoljstvo sistematizacijom radnih mjesta.

„Prvo nezadovoljan sam s time što nam fali struke, posao je jako teško raditi s djecom, pogotovo sa djecom koja imaju kombinirane teškoće. Mi bi trebali biti dom s djecom koja imaju poremećaje u ponašanju. Mi imamo 80 % djece koje imaju mješovite poremećaje osjećaja i razne dijagnoze.“(8)

Prethodno izdvojene tvrdnje odgajatelja govore o važnosti zapošljavanja adekvatnog stručnog kadra. Također, odgajatelji govore i o odgovornosti nadležnog Ministarstva za demografiju, socijalnu politiku, obitelj i mlade, čije je područje rada adekvatna i profesionalna skrb o svim područjima rada u institucijama. Nemogućnost zapošljavanja dodatnog stručnog kadra u domovima otežava kvalitetan rad s djecom, što potvrđuje i sljedeća tvrdnja: „U poludnevnim boravcima jedna profesorica radi s 12 djece ili s 24 djece dvije profesorice uz pomoć nas pripravnika. Jako je teško adekvatno raditi tako.“(12) Može se reći da nezadovoljstvo većine odgajatelja proizlaze iz nedostatka stručnog kadra, nedovoljne ekipiranosti stručnih timova, nedovoljnom suradnjom s nadležnim instancama na višim razinama i sl. Važnost

individualnog pristupa svakom djetetu je pedagoški bitan segment rada te odgajatelji generalno navele da zbog manjka stručnih djelatnika „opada“ kvaliteta rada s djecom i mladima. Shodno tome svjedoče i suvremeni istraživački i znanstveni radovi u području odgojnih domova. Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević (2017) ističu

Područja rada kojima su odgajatelji zadovoljni u svojim ustanovama jesu: stručnost zaposlenog kadra koja se uviđa kroz pružanje stabilnosti, sigurnosti i postavljanje jasnih granica spram djece. Odgajatelji ističu kako je primarni cilj i svrha rada s djecom pružanje sigurnosti i puno truda u svakodnevnom radu. Odgajatelji su individualne ličnosti kojima je stalo do djece i uspješnog završetka njihovog obrazovanja. Također, važan segment rada u domovima jesu dobri međuljudski odnosi. Istraživanja autorica Koller-Trbović, Jeđud Borić i Mirosavljević (2015 i 2016) također ide u prilog o važnosti međuljudskih odnosa, kreativnih i organizacijskih sposobnosti stručnog osoblja zaposlenog u domovima, inovativnosti i želji za pomaganje djeci. Prethodno navedenim tvrdnjama ide u prilog sljedeći odgovor: **„Ja sam takva osoba i meni je to važnije nego neki materijalni uvjeti, ako su odnosi među ljudima ok i ako se uzajamno poštujemo i nastojimo se razumijeti mislim da je to jako velika stvar. To je temelj i preduvjet da bi uopće mogli raditi sa djecom.“**(13). Odnosi među kolegama jesu vrlo uspješni te većina odgajatelja ističe dobre međuljudske odnose, uvažavanje, razmjenu mišljenja i iskustva kao svakodnevnicu za uspješan i konstruktivan rad. Tijekom razgovora s odgajateljima ispitivali su se njihovi prijedlozi za unaprjeđenje institucionalne skrbi. Najčešći odgovori doticali su se zapošljavanja većeg broja stručnjaka u ustanove i motivacije odgajatelja. **„Ljudi se ne zapošljavaju u stalni radni odnos što zapravo sprječava i otežava naš rad. Mislim da bi prije svega odgojno osoblje trebalo biti na čisto sa svojim osobnim stvarima da bi se moglo pružiti toj djeci adekvatnu brigu i rad. Zapošljavanje bi se trebalo regulirati. I mi sada više radimo, nekad sam radila samo dijagnostiku danas radimo i savjetodavni rad. Bojim se da onda kvaliteta strada, jer ne možemo zadržati jedan nivo, to je sve nauštrb toga što nas nema dovoljno.“** (13)

Odgajatelji su interdisciplinarni stručnjaci koji u svojem radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju svoje zadatke ne mogu ostvariti bez maksimalnog kontakta, komunikacije i odnosa s drugim ljudima u čemu ih sprječavaju neriješeni materijalni i osobni distraktori. Žižak (2010) navodi važnost psihičke stabilnosti stručnjaka, odgajatelja u domovima čemu u prilog ide prethodno navedena tvrdnja. Nezadovoljstvo i prijedlozi odgajatelja proizlaze zbog trenutačne zabrane zapošljavanja novog stručnog kadra. Prijedlozi za unaprjeđenje rada u domovima najčešće se povezuju uz proces deinstitutionalizacije i

nastavak na radu u tom smjeru. Također, prijedlozi neki odgajatelja dotiču se zapošljavanja mladog i stručnog kadra. U svojim odgovorima ističu prednost mlađih odgajatelja u stjecanju povjerenja djece i mladih zbog bliže dobne granice i ističu manju mogućnost „generacijskog jaza“. Odgajatelji većinom uviđaju važnost i potrebu za zapošljavanjem mlađih akademski obrazovanih i motiviranih stručnih djelatnika upravo iz razloga što se djeca i mladi povezuju i „otvaraju“ osobama koje su slične životne dobi njihovoj.

b. RAD SA KORISNICIMA DOMOVA

Druga kategorija pitanja obuhvaćala je aktivnosti koje odgajatelji provode u radu s djecom i mladima. U domovima za odgoj djece i mladeži Cres i Rijeka najčešća uloga odgajatelja odnosi se na resocijalizaciju djece, analizu dana i škole, higijenske potrebe djece i praćenje odgojno-obrazovnih postignuća djece i mladih, savjetodavni grupni i individualni rad s djecom i sl. Aktivnosti koje odgajatelji provede s djecom i mladima jesu: sportske aktivnosti, individualne razgovore kao obavezni dio svakodnevnice, grupne diskusije raznih aktualnih tematika, brigu o higijeni djece, igranje društvenih igara i provođenje radionica poput: Moje drvo želja, Moja slika u ogledalu i Moje unutarnje i vanjsko ja. Aktivnost koju su svi odgajatelji istaknuli kao važan dio svakog svakodnevnog posla jest učenje, tj. briga o obrazovnom postignuću djeteta. U Domu za odgoj djece Cres odgajatelji ističu važnost sportskih i glazbenih aktivnosti. Djeca na smještaju u Domu su u dobi do 14. godina i vole se animirati sa raznim društvenim igrama i aktivnostima. S obzirom na prostorni smještaj Doma, u ljetnim mjesecima djeca često odlaze u pratnji odgajatelja na plažu i plivanje. Neki od sljedećih odgovora sudionika opisuju aktivnosti kojima se najčešće zaokupljaju u radu s djecom; **„Najčešće je to učenje, poticanje na higijenu, odlazak na spavanje, individualni razgovori, analiza dana i škole, upozoravanje na dobre i loše strane u ponašanju i poticanje da to promijene, individualni razgovori često. Uglavnom su to svakodnevne rutine koje uz puno sreće i urode nekim pozitivnim pomakom.“** (4) S druge strane, Strategija Vijeća Europe za prava djece (2016) govori o odrastanju djece i mladih u digitalnom svijetu današnjice. Pristup internetu, digitalna pismenost se danas sve više smatra sastavnim dijelom prava djeteta na slobodu izražavanja i obrazovanja. U Domu za odgoj djece Cres osiguran je adekvatan pristup djeci računalima budući da imaju računalnu učionicu sa 7 računala. Također, Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka na izniman je način opremljen informacijskom

tehnologijom te djeca imaju pristup internetu. Odgajatelji u domovima ističu važnost grupnih diskusija, individualnih razgovora i savjetodavnog rada s djecom i mladima s problemima u ponašanju. Prilagodba na novonastalu situaciju, na promjenu iz obiteljskog okruženja na život u instituciji često ističu kao veliki problem za djecu te im oni to nastoje olakšati. Aktivnosti koje odgajatelji provede s djecom, osim prethodno navedenih obaveznih, poput učenja i brige o higijenskim navikama djeteta, odabiru se s obzirom na afinitete odgajatelja i ulogu koju obavljaju u instituciji. Stoga su odgajatelji zaduženi za sportske, likovne, glazbene aktivnosti s djecom. Jedna od nesvakidašnjih aktivnosti s djecom jest berba maslina u koju su uključena djeca smještena u Domu za odgoj djece Cres.

U Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka na Odjelu za dijagnostiku dvojna je uloga zaposlenih: odgajatelj i stručni suradnik. Na odjelu su zaposleni: psiholozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici i jedan pedagog. Analizom intervjua dobiveni podaci govore da su neke od pedagoških radionica koje odgajatelji provode s djecom i mladima jesu: *Moje drvo želja, Moja slika u ogledalu, Moje unutarnje i vanjsko (11)*. Odgajatelji ističu važnost domijadi, kao sportskih druženja i natjecanja u kojima se djeca obogaćuju, oplemenjuju i uče suradnji s drugima. Kolegijalnost i partnerstvo s drugim domovima na razini Hrvatske ističu kao jako vrijedno iskustvo, kako za djecu tako i za odgajatelje. Na pitanje koliko domovi pružaju mogućnost djeci i mladima da u potpunosti zadovolje svoje potrebe odgajatelji odgovaraju uglavnom pozitivno. Smatraju da su im primarne potrebe zadovoljene smještajem i boravkom u institucijama poput domova. ***„Ja bi to voljela pitati djecu. Ne možemo procijeniti. Nakon 18. godine djeca mogu otići, a nama su neki korisnici potpisali da žele ostati. S te strane, oni ovdje završe školu. Sad imamo tri maturanta koja su na praksi izvrsni. Tako su dobri da im je poslodavac osigurao posao poslije i smještaj im je pomogao naći. Za neke pojedince da, svako dijete nije isto i svako dijete treba nešto drugačije.“*** (12) Iz odgovora se uviđa kako bi najbolji odgovor na ovo pitanje mogli dobiti od samih korisnika doma, no važno je uvidjeti stavove odgajatelja i način na koji oni doživljavaju svoju ulogu u realizaciji i ostvarivanju potreba djece i mladih. Budući da većina odgajatelja procjenjuju da djeca imaju adekvatne prostorne i materijalne uvjete te adekvatan socio-pedagoški tretman, neminovno je zaključiti da smatraju da su djeca i mladi zadovoljni u domu i da su im potrebe zadovoljene. Primarne potrebe poput hrane, higijenskih potreba, odjeće i obuće ustanove trude osigurati djeci i mladima. Stručni djelatnici i vodstvo doma se trudi na što bolji način osigurati sve za djecu i ispuniti im želje i potrebe. Empatija i aktivno slušanje potreba djece je veoma važno za ostvarivanje što boljeg odnosa odgajatelj-korisnik i stjecanje povjerenja djece. Emocionalne

potrebe se pokušavaju zadovoljiti no odgajatelji ističu da ovisi od pojedinačnog slučaja. Djeca često dolaze s emocionalnim poteškoćama koje se ne mogu kompenzirati u adolescentskoj dobi.

c. PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE ODGAJATELJA

Profesionalno usavršavanje odgajatelja bila je sljedeća ispitivana kategorija te je obuhvaćala sljedeća područja: mogućnost odlaska na seminara, radionice i edukacije odgajatelja i njihovo zadovoljstvo istim. Odgovori odgajatelja su bili raznoliki no većina odgajatelja je zadovoljna izborom ponuđenih profesionalnih i stručnih usavršavanja koja se nude na području rada s djecom i mladima s problemima u ponašanju.

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (2017) članku 218. *stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi imaju pravo i dužnost trajno se stručno usavršavati*, stoga nekolicina odgajatelja smatra da se područje usavršavanja može poboljšati. Neki od najzanimljivijih odgovora sudionika jesu: **„Pa postoji da, imamo dosta razrađenu mrežu. Ravnateljica dosta pazi na to da niti jedna edukacije ne prođe koja je vezana za probleme u ponašanju, a da netko od kolega nije upućen. Pogotovo mi psiholozi radi bodovnih stanja u komori često idemo na konferencije, seminare, a i kolegica socijalna radnica to zna. Za neko ozbiljnije educiranje u smislu terapija, to nažalost moramo sami financirati. Za ove manje edukacije ima u posljednje vrijeme dosta toga.“** (13) Psiholozi, kao stručni suradnici i odgajatelji najčešće odlaze na stručne skupove budući da se u njihovom području djelovanja najčešće i nude mogućnosti za dodatnim profesionalnim usavršavanjem. Odgajatelji također ističu važan segment, dostupnosti financijskih sredstava za odlazak na stručne skupove i organizacija smjena i radnih odgovornosti ukoliko se veći broj zaposlenih odluči za odlazak na usavršavanje. Organizacija rada je učestali problem u svim segmentima rada u domovima, pa tako i profesionalno usavršavanje nije iznimka.

Opić i Jurčević-Lozančić (2008) navode kako škole pružaju relativno ranu mogućnost za uviđanje odstupanja u razvoju djeteta i predviđanje budućih poremećaja u ponašanju stoga je bitno buduće nastavnike osposobiti kroz inicijalno obrazovanje za adekvatno uočavanje i prevenciju problema u ponašanju kod djece. **„Ja u raznim zato što sam profesor po struci, nisam ni pedagog ni sociolog. Imala sam te predmete na fakultetu i položila ih sve. Voljela bih tako ih ...najviše iz pedagogije rekla bih jer mislim da mi to nedostaje. Ali, ne ono**

štrebanje iz knjiga jer više bi voljela ići na skupove, radionice, kod nekih drugih kolega vidjeti kako oni neke stvari konkretno rješavaju.“ (2) ... „Pa netko odlazi, netko ne odlazi, ali to nije programski definirano. U godišnjem planu i programu trebalo bi prije biti obznanjeno što će se događati kroz godinu. To je bilo program određeno gdje kud koji mili moji ... sad otići na jedan seminar ili predavanje ne znam da li se to uopće može nazvati kvalitetnim stručnim usavršavanjem odgajatelja. Nije organizirano kako treba.“(7)

Odgajatelji smatraju kako je nužno definirati Planom i programom rada odgajatelja mjesto i vrijeme te na koji će se način kvalitetno održavati i provoditi profesionalna usavršavanja. Sve to dovodi do problema u organizaciji rada i sustavu. Pojedini odgajatelji, posebno socijalni pedagozi, imali su specifične zamjerke na radne materijale i psihološke testove kojima na odjelu Dijagnostike proučavaju „*Smeta mi što se tiče moje struke budući da je socijalna pedagogija znanost kao i psihologija, ali oni imaju milijardu i jedan test, a mi nemamo praktički nijedan test. To bi voljela da se to promijeni.*“ (11)

Rezultati istraživanja zadovoljstva profesionalnog usavršavanja odgajatelja u domovima dovode do zaključka da su odgajatelji veoma osviješteni o važnosti stručnog usavršavanja izvan svog radnog mjesta. Ambicioznost, motiviranost i želja za daljnjim cjeloživotnim učenjem odgajatelja utvrdila se i kroz dodatno školovanje dviju psihologinja za posao psihoterapeutkinja. Odgajatelji se rado odazivaju na stručne skupove i ostale oblike profesionalnog usavršavanja koje im se nude. Istraživanje autora Opić i Jurčević-Lozančić (2008) govori o pedagoškoj prevenciji kao dugotrajnom i zahtjevnom procesu gdje stručni djelatnici moraju zadovoljiti nekoliko osnovnih preduvjeta za rad s djecom i mladima s problemima u ponašanju: adekvatna osposobljenost tijekom inicijalnog obrazovanja za rad s učenicima s problemima u ponašanju i cjeloživotno učenje. Rezultati ovog istraživanja uvelike se slažu s rezultatima i odgovorima odgajateljima zaposlenih u dva ispitivana doma. Tijekom inicijalnog obrazovanja nastavnika, pedagoga i psihologa, premalo se pažnje posvećuje proučavanju potreba djece s problemima u ponašanju, iako trendovi pokazuju da je broj djece s problemima u ponašanju u porastu. Pedagozi, kao stručni suradnici u odgojno-obrazovnim ustanova trebali bi posjedovati znanja, sposobnosti i vještine kako bi na uspješan način bili stručna pomoć ostalom kolektivu. Važnost cjeloživotnog stručnog usavršavanja jest prepoznata od strane odgajatelja, pa ovisno o financijskim mogućnostima odlaze na stručne skupove, seminare, radionice i sl. U prilog tome govori sljedeća tvrdnja odgajateljice: („*Da, privatno smo kolegica i ja upisale doškolovanje za psihoterapeuta. To je dosta skupo, pa to ne bi ni pitala da plate, ali za ove edukacije da, to često idemo. Mi posebno na dijagnostici*

jer radimo savjetodavni rad pa idemo učestalo na edukacije.“ (21)). Odgajatelji, kao stručni djelatnici u domovima za odgoj djece i mladeži pokazuju iznimno veliku želju i interes za daljnjim profesionalnim usavršavanjem s ciljem stjecanja dodatnih kompetencija za što kvalitetniji rad s djecom. Kao najpozitivniju komponentu stručnih skupa ističu mogućnost razmjene iskustva i znanja sa stručnjacima zaposlenim u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju na razini cijele Hrvatske. Odgajatelji su istaknuli važnost supervizije, pa se prema Zakonu o socijalnoj skrbi (2017) članka 219. supervizija definira kao *proces učenja, razvoja i metoda podrške stručnim radnicima koji im omogućava usvajanje novih znanja, razvijanje vještina, usvajanje profesionalnih i osobnih spoznaja kroz iskustvo stručnog rada, u cilju poboljšavanja kvalitete rada s korisnicima.* Supervizija je prepoznata kao jedan od mogućih oblika stručnog usavršavanja djelatnika u domovima za odgoj djece i mladeži. Iako se profesionalno usavršavanje odgajatelja uglavnom povezuje uz pozitivne odgovore, postoji i poneki prijedlog za poboljšanje stručnog usavršavanja. Prijedlozi odgajatelja uglavnom se povezuju uz nedostatna financijska sredstva: *„Pa odlazi se dosta često, ali je nedovoljna financijska potpora toga procesa. Nedovoljno je financijskih sredstava, ali imamo dosta često mogućnost odlaska.“(23).* Tijekom provođenja intervjua s odgajateljima koji su po struci pedagozi, postavljalo se dodatno pitanje koliko ih je inicijalno obrazovanje pripremio za rad s djecom i mladim s problemima u ponašanju. Većina odgajatelja istaknula je da na početku svog rada u domu nisu bili spremni i nisu znali šta očekivati. Predodžba rada u domu kao odgajatelj bila je u potpunosti drugačija od stvarne uloge odgajatelja. Pedagozi ističu kako bi rad u domovima za odgoj djece i mladeži preporučili svima budući da u velikoj mjeri pridonosi razvoju stručnih znanja i razvoju emocionalne kompetentnosti.

d. TRENUTNO STANJE DOMOVA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI U HRVATSKOJ

Četvrta kategorija pitanja odnosila se na stavove i razmišljanja odgajatelja o trenutnom stanju u kojem se nalaze ustanove i domovi za djecu s problemima u ponašanju; o potencijalima i mogućnostima institucionalnog smještaja kao i o procesu deinstitutionalizacije, suradnjom s državnim tijelima, načinima financiranja domova i dr. Stavovi odgajatelja se razlikuju po pitanju deinstitutionalizacije, međutim svi se slažu u procjeni odgovornosti koje snose više institucije odgovorne za provođenje procesa deinstitutionalizacije. Neki od prijedloga odgajatelja jesu sljedeći: *„Pa ono koliko sam ja vidjela u ovo kratko vrijeme rekla bih da*

Hrvatska općenito mora poraditi na sistematizaciji domova, odnosno usuglasiti domove i ustanove s Centrima za socijalnu skrb, da to sve malo bolje funkcionira, da se malo brže ide ...“ (2)

„Ja samo znam da je nekada bilo 100 djece u ovoj zgradi, bila je još jedna zgrada za djevojčice, ali sve zajedno je bilo gotovo 120 svi su išli tu u školu. Broj zaposlenih je bio kao i danas. Sve se promijenilo standardi. Danas je puno manje djece i pitanje je koliko je to financijski održivo? To je druga priča. Potreba ima, ali dali je i financijski održivo je stvar procjene i prioriteta vlade RH.“ (3)

„Pretpostavljam da smo mi, koliko god sam ja imao negativan stav o našoj, znam da druge ustanove gore funkcioniraju. Ne bih se upuštao u to. Možda oni koji su bliže centrali, u Zagrebu, imaju bolju situaciju. Tko je uporniji i agresivniji vjerujem da bolje prolazi. Mi surađujemo i s centrima, koji su u istoj poziciji kao i mi, oni djecu dopeljavu nama i kud koji mili moji. Morala bi biti komunikacija bolja. Ja ne pljujem po nečemu, ja govorim što vidim. Nisam čovjek koje plaće za nečim, ali ako je nešto prije bilo dobro postavljeno treba to reći.“ (7)

Analizom dobivenih odgovora podijeljenost odgajatelja najbolje se uočava u području stavova i razmišljanjima o procesu deinstitutionalizacije i transformacije ustanova poput domova budući da jedan dio odgajatelja smatra pozitivnim trend iz Europe, dok se jedan dio odgajatelja ne slaže u potpunosti s tim procesom. Proces deinstitutionalizacije i transformacije domova odgajatelji smatraju načelno dobro osmišljenim te da bi se ostvario sav potencijal zamišljenog trebalo bi poraditi na samoj implementaciji procesa. Ukoliko su ideje koje se iznose djelujuće pozitivne za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju, odgajatelji prihvaćaju u nadi da se stanje promijeni nabolje. *„Došla je neka moda iz Europe da se treba sve deinstitutionalizirati. I to jako lijepo zvuči, ali je vrlo teško izvedivo. Za djecu koja imaju poremećaje u ponašanju zapravo ne postoji mreža kvalitetnih udomiteljskih obitelji, a u sustavu ima stvari koje bi ja mijenjala ne kod nas u ustanovi. Tako da, zbog svega toga ta djeca i nemaju kamo i za ovakvom vrstom doma sigurno postoji potreba. Mislim da bi morali biti, tj. trebala bi postojati kvalitetnija mreža da se zna za koju vrstu poremećaja je koji dom.“ (4)* Odgajatelji, kao osobe koje su dugi niz godina zaposleni u sustavu socijalne skrbi prepoznaju puno potencijala i mogućnosti institucionalnog smještaja. Domovi za odgoj djece i mladeži su ustanove koje djeci i mladima s problemima u ponašanju nude mogućnost za završetak obrazovanja i daljnje školovanje. Potencijale i mogućnosti koje

institucionalni oblik smještaja pruža odgajatelji najčešće opisuju kroz: izdvajanje iz negativne obiteljske okoline koja nije u primarnoj dobrobiti djeteta, pružanje sigurnosti, briga o odgojno-obrazovnim, materijalnim, higijenskim, društvenim potrebama djeteta ili mlade osobe, stručnost i motiviranost zaposlenog kadra, rad u cjelokupnog interesu djeteta i sl.

Proces deinstitutionalizacije bio je središnje pitanje istraživačkog dijela rada i tema kojoj su se odgajatelji najviše posvetili u obrazlaganju svojih mišljenja i stavova. U literaturi se navodi da je poželjan omjer smještanja djece u institucijama i izvan institucija 20:80 posto kapaciteta za zbrinjavanje djece i mladih s poremećajima u ponašanju (Jelavić i Žic-Grgat, 2005., prema Laklija, 2009). Analizom odgovora sudionika uviđa se da su se domovi sve više približili toj broju budući da je sve više djece smješteno u alternativnim oblicima skrbi. Udomiteljstvo djece i mladih s problemima u ponašanju jest jedan od mogućih rješenja. Iskustva odgajatelja govore o problemima i nefunkcioniranju udomljavanja djece s problemima u ponašanju u većini slučajeva. Razlozi za to su mnogobrojni te se najčešće ističe nedovoljna potpora stručnjaka udomiteljima i cjelokupnom procesu. Odgovori odgajatelja su sljedeći:

„Ne znam možda griješim, ali nema ljudi koji su educirani za udomitelje. To je jako osjetljiva stvar, nije samo ja ću uzeti dvoje djece i spasiti ću ih. Potrebno je znati problematiku i kako se radi s tom djecom.“(1)

Na pitanje s kojim državnim tijelima najčešće surađuju kao odgajatelji, odgovarali su da najčešće surađuju s centrima za socijalnu skrb, školama, sudovima za mladež i raznim udrugama. Suradnju s državnim tijelima opisuju kao uspješnu i smatraju da bez dobre suradnje ne bi moglo biti kvalitetnog rada s djecom. Jedno od pitanja odnosilo se na mogućnosti korištenja financijskih sredstva iz fondova Europske unije u svrhu provođenja deinstitutionalizacije u domovima za djecu s problemima u ponašanju. Odgajatelji su bili uglavnom mišljenja da se taj dio posla i djelokrug rada povezuju isključivo za samo vodstvo ustanove, tj. ravnatelje domova. Generalno, odgajatelji imaju saznanja o mogućnostima financiranja o čemu najčešće saznaju od kolega ili ravnatelja, no svoj djelokrug rada vežu isključivo uz rad s djecom i mladima. Prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije (2014) navodi se kako Ministarstvo planira koristiti dio financijskih sredstava iz sredstva Europskih fondova kako je to i predviđeno samim planom. Razvoj usluga u zajednici iziskuje povećane novčane prihode u prijelaznom razdoblju deinstitutionalizacije stoga se s ciljem podrške cjelokupnom procesu predlažu prioritarna područja:

- širenje lepeze izvaninstitucionalnih usluga za djecu i mlade u zajednici i koordinaciju istih
- proširivanje usluga poludnevnog i cjelodnevnog boravka
- proširivanje usluga organiziranog stanovanja
- proširivanje individualnog i grupnog savjetodavnog rada s roditeljima udomiteljima djece
- podršku djeci i mladima nakon izlaska iz domova
- jačanje kapaciteta i mogućnosti stručnjaka, udomitelja i svih uključenih za adekvatno i kvalitetno pružanje usluga
- poboljšanje socijalnog planiranja i planiranja usluga u skladu s potrebama djece i mladih u cjelokupnoj lokalnoj zajednici
- te generalno, podršku i pomoć u zdravom rastu i razvoju djece i mladih u domovima (Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije, 2014:25).

Pregled relevantne literature i rezultata dosadašnjih istraživanja ukazuje na važnost kvalitetnijeg provođenja mjera deinstitutionalizacije, ali i potrebe za unapređenjem domova socijalne skrbi u vidu očuvanja najboljeg interesa djeteta budući da se uviđa porast djece smještenih u institucije s obzirom na 2010. godinu. 2014. godine je vidljiv porast od 11,2 %. (Vejmelka, Sabolić, 2015). Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici (2012) donesene su od strane Europske unije u kojima se govori o pružanju usluga u zajednici i konkretnim prijedlozima za implementiranje prijedloga u lokalne zajednice.

e. STAVOVI JAVNOSTI O INSTITUCIJAMA

Prema mišljenju odgajatelja stavovi javnosti o institucijama i djeci koja borave u domovima za odgoj ovise o mnogobrojnim čimbenicima. Važno je napomenuti da se sve veći broj korisnika domova za odgoj danas aktivno uključuje u lokalnu zajednicu putem volonterskih aktivnosti. Stavovi odgajatelja o prihvaćenosti djece u lokalnoj zajednici prema rezultatima ovog istraživanja jesu podijeljeni, iako većina odgajatelja percipira da se stavovi javnosti pomalo mijenjaju te da nisu negativni kao u prošlosti. Riječi koje odgajatelji najčešće upotrebljavaju kada je o stavovima javnosti riječ jesu: prihvaćanje i dobra suradnja škole,

volonterstvo, suradnja s udrugama i potreba za senzibiliziranjem javnosti.⁵ Odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres suradnju s lokalnom zajednicom vide pozitivno te ni jedan odgajatelj nije istaknuo negativne konotacije (***„Ma to je vrhunski da toga nema ne bi mogli opstati. To je osnovni preduvjet. Da nismo dobro dočekani od grada i od škole ne bi uspjeli. Međusobno se slušamo i toleriramo. Ima i škola velikih problema i teškoća u obrazovanju djece s problemima u ponašanju, ali su se sad malo ekipirali. Pružamo ruku jedni drugima i bez velike suradnje ne bi bilo ništa nažalost.“***(1) Sljedeći važan element koji su odgajatelji istaknuli jest dugogodišnje postojanje Doma za odgoj djece Cres u maloj lokalnoj zajednici. Odgajatelji su se u svojim odgovorima vraćali u prošlost i vrijeme njihova obrazovanja te su istaknuli kako je suradnja sa osnovnom školom Frane Petrića Cres iznimna i zadovoljavajuća. Ističe se i važnost druženje djece na igralištu i u okolini doma te svakodnevno povezivanje s djecom iz lokalne zajednice. Djeca rado dolaze provoditi slobodno vrijeme u druženje s korisnicima Doma. Važan je segment i suradnja s udrugama u lokalnoj zajednici od kojih se ističe: Udruga Ruta, Jedriličarski klub i Nogometni klub Cres. Iako su stavovi odgajatelja bili većinom pozitivni, naglasili su kako ponekad ima i stigmatizacije djece, ali većinom od strane pojedinaca. ***„Jesu, jesu. Uvijek sam mislio da su djeca prihvaćena. To što pojedinci hoće zaigrati nekakvu drugu utakmicu, to je nebitno. U Cresu su djeca i Dom prisutna desetljećima, 40 ili 50 godina unazad prema tome uvijek ima različitih situacija, ali ja mislim da su prihvaćena. Ne mogu ne vjerovati jer i sada kad sam dolazio na posao čekaju ih djeca, Cresani ispred doma za druženje, kupanje. Integracija je kako treba, a sada dali su baš svi zadovoljni to je manje važno. Ova zgrada je tu, ona je donacija gradu Cresu ...“***(7). Također, odgajatelji su istaknuli brojne lijepe geste pojedinaca i obitelji u lokalnoj zajednici koji svojim poklonima, druženjima za vrijeme Božićnih blagdana upriliče i razvesele djecu koja su smještena u Domu.

Analizom odgovora odgajatelja zaposlenih u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka ukazuje se podijeljenost razmišljanja odgajatelja o prihvaćenosti djece s problemima u ponašanju u lokalnoj zajednici. Neki odgajatelji su mišljenja da se javnost: ***„klone se djece, smatraju ih opasnima i postoje brojni stereotipi o njima“*** (10). U većini slučajeva odgajatelji su izrazili potrebu za senzibiliziranjem javnosti o potrebama djece s problemima u ponašanju te smatraju da javnost i lokalna zajednica uopće ne zna tko su njihovi korisnici te zbog čega su na smještaju i tretmanu u domovima. (***„Kolegice koje se bave s volonterskim aktivnostima redovito odlaze na volonterske akcije sa našom djecom, ulaze u zajednicu. Pred malo smo***

⁵ Termini su izdvojeni kvalitativnom analizom najčešćih odgovora odgajatelja i podjelom na kodove I. i II. reda.

imali volontersku akciju na području Turnića, pa su bili ljudi iz grada i mogli su upoznati našu djecu koja nisu samo razbijači, vulgarni, prosti agresivci, nego su djeca koja će isto potegnuti i napraviti nešto za druge. U svakom slučaju, trebali bi se više uključiti u aktivnosti u gradu.“ (13)) Upravo se tijekom posljednjih godina javlja trend volonterstva u domovima za odgoj te svojim angažmanom zajednica počinje drugačije gledati na djecu s problemima u ponašanju. Mreža suradnje udruga, brojnih pojedinaca, domova za odgoj iz godine u godinu pokazuje mogućnost integracije djece s problemima u ponašanju u lokalnu zajednicu. Također, u prilog tome idu i provedena istraživanja. Prema Operativnom planu deinstitutionalizacije i transformacije domova (2014) ističe se važnost suradnje s ostalim tijelima i organizacijama u lokalnoj zajednici za kvalitetno provođenje procesa deinstitutionalizacije i transformacije. Jedinice lokalne i regionalne samouprave posjeduju određenu odgovornost koja se povezuju uz usklađivanje i kontroliranje planova i usklađivanje s potrebama korisnika i zajednice. S druge strane, organizacije civilnog društva kao pružatelji usluga u zajednici jesu važni sudionici u cjelokupnom procesu te su iznimno vrijedan partner u provedbi procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova. Svojim stručnim afinitetima te pripremljenim i educiranim osobljem daju izniman doprinos u poboljšanju kvalitete života i rada djece i mladih smještenih u domovima.

Jedna od velikih organizacija, UNICEF, putem svoj akcije „Svako dijete treba obitelj“ povećao je nadzor nad obiteljima i skrenuo pažnju javnosti na važnost skrbi o svakom djetetu kod kojeg se javlja određeni problem. Od 2006.-2008. godine UNICEF je vodio projekt pod nazivom „Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom“ s osnovnim ciljem prevencije razvoja problema u ponašanju kod djece i mladih i jačanje prevencije. Javnost je važan dio svakodnevnog funkcioniranja djece i mladih smještenih u domovima te je od iznimne važnosti senzibilizirati, upoznati i na kraju, uključiti sve više udruga, pojedinaca, volontera u rad i pomoć djeci i mladima.

Zadnjim pitanjem ispitalo se zadovoljstvo odabirom radnog mjesta i profesije odgajatelja te rezultati ukazuju da je većina odgajatelja zadovoljna svojim dosadašnjim radnim vijekom. U svojim odgovorima ističu kako se nadaju da će ostati u lijepim sjećanjima djeci i mladima kojima su pomogli te da im pomaže kada kroz život susretne bivše korisnike doma i kroz razgovor uvide pozitivne pomake i utjecaj koji su imali na djecu i mlade tijekom njihovog boravka u domu. Glavni razlozi zbog kojih su odabrali profesiju odgajatelja te se odlučili za rad u Domu za odgoj djece i mladeži jesu: ljubav, empatija i želja za radom s djecom i mladima koji pokazuju određene probleme u ponašanju. Postoje brojne pozitivne strane u

radu odgajatelja, ali i one manje pozitivne. Odgajatelji ističu postojanje prednosti i poteškoća, kao i u svakom drugom zanimanju. Neki od zanimljivih odgovora odgajatelja jesu: „***Pa mislim da je ovo super pozicija i da se može puno napraviti za svakog od korisnika. Lijepo je što se stvori odnos sa svakim od njih. Ove je drukčiji posao nego što je školstvo jer vidiš dijete u cjelini, u svakodnevnim problemima i mislim da je to velika vrijednost ovog posla.***“(10)

„***Ne kažem da ne bi odabrala i nešto drugo jer sam osoba koju ne zanima samo ovo, nisam ja ovaj moj posao. Ja njega jako volim inače ga ne bi radila ovoliko puno godina i bilo mi je teško dok se nisam adaptirala ovdje, čak sam i tražila drugi posao. Dok prihvatite djecu onda vam se uvuku pod kožu.***“(13)

Zaključno je potrebno naglasiti da odgajatelji u svojim odgovorima ističu zadovoljstvo svojim položajem odgajatelja u domovima za odgoj djece i mladeži. Uz sve prednosti i nedostatke ovog posla, svi ističu važnost rada u korist djece i mladih te je to glavni razlog koji ih potiče na svakodnevno suočavanje s novim izazovima i zadacima. Posao odgajatelja je veoma zahtjevan no pruža iznimno zadovoljstvo.

Sugestije i otvorena pitanja za daljnja istraživanja

U istraživačkom dijelu rada objedinjeni su stavovi, razmišljanja i perspektiva odgajatelja zaposlenih u domovima za odgoj djece i mladeži. Odgovori prikupljeni istraživanje procjenjuju se od iznimne važnosti za bolje razumijevanje načina rada, potreba, odgovornosti i uloženog vremena i truda u radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju. Budući da su u istraživanju uključeni svi odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece Cres, no nisu svi odgajatelji zaposleni u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka, kao jedan od najrelevantnijih prijedloga za daljnja istraživanja nameće se i predlaže uključivanje cjelokupnog uzorka odgajatelja u daljnje istraživanje. Za potrebe diplomskog rada provedeno je 23 polustrukturirana intervjua sa zainteresiranim odgajateljima te su se ovisno o vremenskim mogućnostima i usklađenosti radnog vremena odgajatelja prikupili prethodno analizirani podaci. Svrha istraživanja je ostvarena budući da se kvalitativni istraživački pristup temelji na interpretativnoj paradigmi s naglaskom na razumijevanje situacija, procesa i perspektive samih sudionika istraživanja-osobna perspektiva (Jeđud, 2007). Prijedlozi za daljnja

istraživanja na području stavova odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi obuhvaćaju ispitivanje dodatnih područja rada institucija poput domova za odgoj.

Tijekom istraživanja otvorila su se i brojna daljnja otvorena pitanja. Ispitivanjem 5 temeljnih područja o stavovima odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi nameću se pitanja:

1. Na koji način organizirati Planom i programom rada odgajatelja kvalitetnu mrežu profesionalnog usavršavanja?
2. Na koji način što kvalitetnije provoditi u domovima za odgoj djece i mladeži proces deinstitutionalizacije?
3. Postoje li načini za zapošljavanjem većeg broja stručnog kadra u domovima?
4. Kako poboljšati rast i razvoj djece i mladih u institucijama, tj. institucionalizaciju djece i mladih?
5. Na koji način razviti volonterske aktivnosti i zainteresirati cjelokupnu lokalnu zajednicu na području grada Rijeke i Cresa za upoznavanje djece i mladih s poremećajima u ponašanju?

Neka od pitanja koja su se iskristalizirala kroz istraživački dio rada dotiču se zapošljavanja većeg broja stručnih djelatnika u domovima kao mogućnost kvalitetnijeg rada, više financijskih sredstava, kvalitetnija mreža profesionalnog usavršavanja, prednosti i nedostaci koje donosi proces deinstitutionalizacije ustanova socijalne skrbi.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja i provođenja intervjua s odgajateljima o mogućnostima i načinu funkcioniranja institucionalne skrbi idu u prilog važnosti odrastanja u obitelji, iako se u sustavu domova za odgoj djece i mladeži adekvatno i kvalitetno provodi proces resocijalizacije budući da se zapošljavanja stručan kadar za rad s korisnicima domova. Odgajatelji navode brojne prednosti i mogućnosti institucionalne skrbi posebice uz proces deinstitutionalizacije.

Budući da brojna djeca odrastaju u disfunkcionalnim obiteljima, odgajatelji se jednoglasno slažu da je jedna od glavnih mogućnosti institucionalne skrbi pravovremeno izdvajanje djeteta iz nezdrave obiteljske okoline i smještanje u instituciju gdje će mu biti zadovoljene sve primarne životne potrebe. Stavovi odgajatelja o mogućnostima institucionalne skrbi jesu pružanje odgojno-obrazovnom i školskog uspjeha djece i mladih. Ustanova poput doma, omogućava podršku, nadzor, kontrolu, brigu, savjetovanje i specifičan oblik stručne pomoći djeci i mladima s problemima u ponašanju (Maier, 1987., prema Žižak, Tasić i Koller Trbović, 1996). Govoreći o institucionalnom tretmanu, potrebno je istaknuti činjenicu da domovi ne obuhvaćaju samo proces odstranjivanja negativnih oblika ponašanja kod djece i mladih već se usmjeravaju na jačanje identiteta i pozitivnih oblika ponašanja kod djece i mladih. Institucionalizacija jest procijenjena kao najvažniji aspekt za pomaganje djeci i mladima. Iako je proces deinstitutionalizacije hvale vrijedan i bitan proces, odgajatelji smatraju da će institucije poput domova uvijek imati svoje mjesto u socijalnoj skrbi budući da su potrebna profesionalna mjesta za rad s djecom. Odgajatelji kao stručni kadar u domovima provode brojne aktivnosti s ciljem jačanja samopouzdanja i samopoštovanja i pozitivnih društvenih vrijednosti i normi kod djece. Materijalne i prostorne mogućnosti institucija su procijenjene kao poprilično zadovoljavajuće budući da djeca posjeduju adekvatan vanjski i unutarnji prostor te su opremljeni informatičkom opremom.

Također, jedna od mogućnosti institucija poput domova jest i ostvarivanje dobre suradnje s ostalim sudionicima lokalne zajednice. Lokalna zajednica omogućava djeci da se uključe i upoznaju ostale sudionike te steknu osjećaj zajedništva, pripadanja, kolegijalnosti i prihvaćenosti u društvu. Kroz brojne volonterske i sportske aktivnosti djeca i mladi se na pravi način integriraju u društvu.

S druge strane, odgajatelji ističu važnost motiviranja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja stručnog kadra budući da se radi o iznimno zahtjevnom poslu, gdje dolazi do burn-out-a, budući da se radi s iznimno osjetljivom grupom djece i mladih. Odgajatelji zaključuju da će uvijek postojati potreba za domovima za djecu s problemima u ponašanju budući da je i trend u porastu, no uz adekvatan način provođenja procesa deinstitutionalizacije. Uključivanje djece za život u zajednici jest osjetljiva tema, posebice ako se radi o djeci do 14. godine života koja trebaju pomoć i podršku stručne osobe. Jedan od najboljih primjera deinstitutionalizacije i prevencije odgajatelji navode Produžene stručne postupke u školama i institucijama. Dom za odgoj djece Cres i Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka su institucije koje se aktivno bave poboljšanjem svog profesionalnog rada te nalaženjem inovativnim aktivnosti za rad s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. Zaključno, potrebno je istaknuti da su odgajatelji većim dijelom zadovoljni svojim položajem i poslom budući da su intrinzično motivirani za pomoć i rad s djecom i mladima s problemima u ponašanju.

PRILOZI

Protokol polustrukturiranog intervjua

Poštovani, hvala na sudjelovanju u intervjuu. Vaši odgovori bit će zabilježeni anonimno i korišteni isključivo za potrebe diplomskog rada.

Opći podaci o ispitaniku:

SPOL _____

DOB _____

ZAVRŠEN STUDIJ _____

GODINE RADNOG STAŽA _____

Opis tematskih područja:

ORGANIZACIJA RADA USTANOVE

Možete li ukratko opisati Vašu funkciju u Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka.

Opišite organizaciju rada unutar ustanove.

Koliki broj štíćenika/djece trenutno boravi u domu?

Kako procjenjujete materijalne i prostorne uvjete Vašeg doma. Kako procjenjujete: obrazovni potencijal?

Kojim područjima rada ste zadovoljni u ustanovi? Kojim područjima ste manje zadovoljni? Što smatrate da se može poboljšati?

Koji su Vaši prijedlozi za unaprjeđenje rada u domovima.

RAD SA ŠTIĆENICIMA DOMA

Koje aktivnosti najčešće provodite s djecom?

Možete li opisati jedan uobičajen radni dan. Koje su Vaše obaveze u rad s djecom?

Prema Vašem mišljenju koji su najveći izazovi/poteškoće posla kojim se bavite?

PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE ODGAJATELJA

U kojim područjima prepoznajete potrebu za daljnjim profesionalnim usavršavanjem odgajatelja?

Koliko ste upoznati s uputama o uvođenju i podupiranju trajnog prijelaza s institucionalne skrbi na alternativne oblike skrbi.

Koje vještine bi trebali posjedovati odgajatelji kako bi se što bolje snašli u procesu deinstitutionalizacije?

Imate li mogućnost odlaska na edukacije, skupove i usavršavanja? Ako da, ukratko opišite.

TREKUTNO STANJE DOMOVA ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI U HRVATSKOJ

Procijenite trenutnu situaciju u kojoj se nalaze institucija poput Domova u Republici Hrvatskoj?

Koji su potencijali i mogućnosti institucionalnog smještaja?

Koje je Vaše mišljenje o procesu deinstitutionalizacije? Na koji se način proces deinstitutionalizacije provodi u Vašoj instituciji?

U kojoj je mjeri razvijen proces udomiteljstva u Republici Hrvatskoj? Kakvo je stanje u našoj županiji?

S kojim državnim tijelima najčešće surađujete i u kojim situacijama?

Prema Vašim spoznajama, kakve su mogućnosti korištenja finansijskih sredstva iz EU fondova u svrhu provođenja deinstitutionalizacije? Primjećujete li kakve promjene po tom pitanju u Domu?

Po Vašem mišljenju, u kojoj mjeri domovi pružaju mogućnost svojim korisnicima da u potpunosti zadovolje svoje potrebe. Ukratko objasnite svoj odgovor.

STAVOVI JAVNOSTI O INSTITUCIJAMA

Procijenite kakvi su stavovi javnosti o djeci s problemima u ponašanju.

Na koje načine je moguće promijeniti stavove javnosti o Domovima.

Zahvaljujem na Vašim odgovorima!

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. *Revija za socijalnu politiku*. 11, (3-4), 299-320.
2. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bengtsson, E., Chamberlain, C., Crimmens, D., Stanley, J. (2008). Introducing Social Pedagogy Into Residential Child Care in England. *National centre for excellence in residential child care*. London: NCG/NCERCC.
4. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bouillet, D. (2010). Pedagoške mjere u sustavu intervencija prema učenicima rizična ponašanja: kritička analiza. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. 151, (2), 268-290.
6. Bouillet, D., Poldrugač, Z. (2011). Stanje i perspektive suvremen socijalne pedagogije u Europi. // *Socijalna pedagogija: znanost, profesija i praksa u Hrvatskoj*/ Poldrugač, Z., Bouillet, D., Ricijaš, N. (ur). 97-123.
7. Department for Education and Skills (2006). *Care Matters: Transforming the lives of children and young people in care*. London: TSO.
8. Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici (2012). *Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici*. Brussels: Belgija.
9. Hamalainen, J. (1999). Voiko sosiaalipedagogiikkakehittya tieteen Suomessa? Julkaisussa J. Eskola (toim). *Hegelista Harreen, narrativiista Nudistiin*. Kuopion yliopiston selvityksia E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopio 83-104.
10. Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagojska istraživanja*, 10, (2), 203-217.
11. Jeđud, I. (2007). Alisa u zemlji čudesa-kvalitativna metodologija i metoda utemeljene teorije. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 43, (2), 83-101.

12. Kobolt, A. (1997). Teorijske osnove socijalno pedagoških intervencija. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 6, (1), 61-70.
13. Koller-Trbović, N., Jeđud Borić, I., Mirošavljević, A. (2017). *Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju- konceptualne i metodičke odrednice*. Zagreb: Unicef-Za svako dijete.
14. Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 20, (1), 49-62.
15. Konvencija o pravima djeteta (2001). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
16. Kranželić Tavra, V. (2002). Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 38, (1), 1-12.
17. Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 17, (2), 71-86.
18. Maglica, T., Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*. 63, (3), 413-431.
19. Mataga Tintor, A. (1999). Uloga grada kao jedinice lokalne samouprave u prevenciji društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladeži. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 7, (1), 65-71.
20. Maurović, I. (2010). Intervencije u obiteljskom okruženju: mogućnost prevencije i izdvajanja djece i mladih rizičnog ponašanja iz obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*. 17, (3), 413-443.
21. Mihić, J., Bašić, J. (2008). Preventivne strategije - eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*. 15, (3), 445-471.

22. Mihić, J., Novak, M., Bašić, J. (2010). Zajednice koje brinu. CTC upitnik za djecu i mlade u procjeni potreba za preventivnim intervencijama. *Ljetopis socijalnog rada*. 17, (3), 391-412.
23. Mrežne stranice Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2017). Dostupno na: <http://www.mspm.hr/>, Pristupljeno: 1. srpnja, 2017.
24. Mrežne stranice Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka. Dostupno na: <http://dzo-rijeka.hr/>. Pristupljeno: 28. lipnja, 2017.
25. Mrežne stranice Odgojnog doma Mali Lošinj, Podružnica Cres. Dostupno na: <http://www.dom-losinj.hr/hr/5143/o-podruznici/>. Pristupljeno: 29. lipnja, 2017.
26. Mulheir, G. & Browne, K. (2007.) *De-Institutionalising and Transforming Children's Services: A Guide to Good Practice*. Birmingham: University of Birmingham Press.
27. Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju kod djece i mladih od 2009. do 2012. godine (2009). *Narodne novine*. 98/2009.
28. Odobašić, T. (2007). Mladi i poremećaji u ponašanju. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*. 29, (2), 126-157.
29. OkvirKO-Priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi (2014). SOS Dječje selo Hrvatska.
30. Opić, S., Jurčević-Lozančić, A. (2008). Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*. 10, (1), 181-194.
31. Poldrugač, Z., Bouillet, D., Ricijaš, N. (2011). *Socijalna pedagogija- znanost, profesija i praksa u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
32. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (2014). *Narodne novine*. 157/13.
33. Previšić, V., Prgomet, A. (2007). Socijalno-pedagoške teorije u Njemačkoj tijekom 20. stoljeća. *Pedagogijska istraživanja*. 4, (1), 7-23.

34. Priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi- OkvirKo (2014). Zagreb: Udruga „Igra“ – za pružanje rehabilitacijsko-edukacijske i psiho-socijalno-pedagoške pomoći.
35. Ratkajec, G., Jeđud, I. (2009). Prikaz znanstveno-stručnog skupa: Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 17, (1), 87-89.
36. Ricijaš, N., Krajcer, M., Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca- razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*. 12, (1), 45-63.
37. Rosić, V. (2007). *Domska pedagogija*. Zadar: Naklada d.o.o.
38. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K., Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*. 14, (3), 553-578.
39. Stevens, I. (2010). Social Pedagogy and it's links to Holding the Space. *In: Inside out: How interventions in child and family care work*. University of Strathclyde Glasgow.
40. Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016). Dostupno na: http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/attachments/2428_StrategijaVEza%20prava%20djece%202016-2021_prijevod_RADNO-tisak.pdf. Pristupljeno: 1. srpnja, 2017.
41. UNICEF (2009). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj. Analiza stanja i prijedlog smjernica. Dostupno na: http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Publikacija_udomiteljstvo_djece.pdf, pristupljeno: 14. kolovoza, 2017.
42. UNICEF (2014). Nevidljiva djeca-od prepoznavanja do inkluzije. Dostupno na: http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Nevidljiva_djeca_publikacija.pdf, pristupljeno: 2. srpnja, 2017.
43. Vejmelka, L., Sabolić, T. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 23, (1), 72-98.
44. Zakon o socijalnoj skrbi (2017). *Narodne novine*, 77/17.
45. Zelenika, R. (1988). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*.

Beograd.

46. Zloković, J., Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*. 1, (19), 197-213.

47. Žganec, N. (1998). Ciljevi organiziranja lokalne zajednice u prevenciji poremećaja u ponašanju. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 6, (2), 113-120.

48. Žižak, A. (2001). Razvoj socijalne pedagogije kao akademske discipline. *Kriminologija & socijalna integracija*. 9, (1), 61-70.

49. Žižak, A. (2004). Procjena potrebe za supervizijom stručnih djelatnika zaposlenih u ustanova za djecu.

50. Žižak, A. (2010). *Teorijske osnove intervencija- socijalnopedagoška perspektiva*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

51. Žižak, A., Koller-Trbović, N. (1999). *Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi. Deskriptivna studija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

52. Žižak, A., Tasić, D., Koller-Trbović, N. (1996). Odgajatelji: kontinuitet i promjena. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 4, (2), 103-119.

53. Žižak, A., Vučinić-Knežević M. (2004). Značaj djetetovog doživljaja i opis roditelja u socijalno pedagoškom dijagnostičiranju. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 11 (2), 191-214.